

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA HISPANICA

Supplementum III

Catalanística a Szeged: 25

HUNGARIA

SZEGED

2021

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA HISPANICA
SUPPLEMENTUM III
Catalanística a Szeged: 25

Consejo de Redacción

TIBOR BERTA, KATALIN JANCSÓ, ESZTER KATONA
(Universidad de Szeged, Hungría)

Consejo Asesor

ILDIKÓ SZIJJ (Universidad Eötvös Loránd, Hungría)
MANUEL JOSÉ DE LARA RÓDENAS (Universidad de Huelva, España)
INÉS FERNÁNDEZ-ORDÓÑEZ (Universidad Autónoma de Madrid, España)
CARMEN MARIMÓN LLORCA (Universidad de Alicante, España)
JOSÉ IGNACIO PÉREZ PASCUAL (Universidade da Coruña, España)
LEONOR RUIZ GURILLO (Universidad de Alicante, España)
VLADIMIR KARANOVIC (Universidad de Belgrado, Serbia)
MIRJANA SEKULIC (Universidad de Kragujevac, Serbia)
MIRJANA POLIC-BOBIC (Universidad de Zagreb, Croacia)
JESÚS RODRÍGUEZ VELASCO (Columbia University, Estados Unidos)

Editora

ZSUZSANNA CSIKÓS
(Universidad de Szeged, Hungría)

Colaborador lingüístico

ENRIC FERNÁNDEZ SERRA

Redactora técnica

ZSUZSANNA JENEY

Universidad de Szeged

Departamento de Estudios Hispánicos
Petőfi S. sgt. 32-34, H-6722 Szeged, Hungría
Tel.: 36-62-544-148

E-mail: hispanisztikaszeged@gmail.com

www.hispanisztikaszeged.hu

ISSN impreso: 1416-7263

ISSN electrónico: 2676-9719

SZEGED, 2021

ÍNDICE

Pròleg.....	5
Prólogo.....	7
Preface.....	9
TIBOR BERTA	
Un quart de segle d'estudis catalans a la Universitat de Szeged.....	11
ILDIKÓ SZIJJ	
Compostos <i>substantiu + adjectiu</i> (tipus <i>ullnegre</i>) en català i altres llengües iberoromàniques.....	21
KÁLMÁN FALUBA	
Quatre poemes de Sándor Petőfi en versió catalana inèdita.....	31
KATA BADITZSNÉ PÁLVÖLGYI	
La percepció dels patrons ascendants en les interrogatives pronominals del català.....	37
KATALIN NAGY C.	
Politeness in 13–16 th Century Catalan: Requests in the Computerized Corpus of Old Catalan.....	49
ESZTER SERMANN	
Catalan Terminological Databases as a Means of Language Policy.....	75
KRISZTINA NEMES	
The Intermediate Zone of Translation Part I. Questions, Dilemmas, Examples from the Translators' Workshop Based on <i>Canto jo i la muntanya balla</i> by Irene Solà.....	89
DÓRA FAIX	
Barcelona com a espai narratiu horitzontal i vertical en l'obra de Juan Marsé.....	101
DÓRA BAKUCZ	
Pere Calders en hongarès: <i>Antaviana</i> – contes fantàstics de la terra i del més enllà.....	113
PETRA BÁDER	
¿Cómo verbalizar la experiencia? Malestar, ambigüedad y horizontalidad en <i>On Being Ill</i> , de Virginia Woolf, y <i>Mirall Trencat</i> , de Mercè Rodoreda.....	121
RÓBERT GYÓRI SZABÓ	
El Barça y la identidad catalana.....	133
Autors/Autores/Authors.....	145

PRÒLEG

Aquest número especial d'*Acta Hispanica* està dedicat a commemorar el vint-i-cinquè aniversari de la introducció de l'ensenyament de la llengua catalana a l'oferta docent del Departament d'Estudis Hispànics de la Facultat de Lletres de la Universitat Attila József, antecedent de l'actual Facultat d'Humanitats i Ciències Socials de la Universitat de Szeged. El present volum, format per onze articles –escrits en català, castellà i anglès– dedicats a aspectes diversos de la cultura en llengua catalana, representa perfectament el factor més important que durant aquest quart de segle ha assegurat l'existència i la vitalitat dels estudis catalans a aquest centre universitari de Szeged: la cooperació professional entre institucions, organitzacions, entitats i, molt especialment, col·legues interessats en la catalanística. Entre els autors d'aquest volum hi ha filòlegs, lingüistes, literats, historiadors de diferents universitats hongareses, especialitzats en diversos segments dels estudis catalans i representants de la traducció de la literatura catalana.

El volum s'obre amb l'article del lingüista Tibor Berta, encarregat dels estudis catalans a Szeged, que proposa oferir una mena d'informe sobre la història, trets característics i resultats de la catalanística szegedina. Aquest text, més aviat informatiu, és seguit per dos treballs de representants de la coordinació de la catalanística de Budapest: un estudi comparatiu dedicat a la morfologia de les llengües iberoromàniques de la romanista Ildikó Szijj, coordinadora actual del programa d'iberoromanística a la Universitat Eötvös Loránd i un text de Kálmán Faluba, docent jubilat de la mateixa universitat, respectat com a fundador dels estudis catalans a Hongria, que ofereix detalls sobre versions catalanes inèdites de poemes de l'hongarès Sándor Petőfi. Els dos estudis següents es concentren en temes de lingüística catalana: el de Kata Baditzné Pálvölgyi (Universitat Eötvös Loránd de Budapest) està dedicat a l'entonació del català contemporani, mentre que el de Katalin Nagy C. (MTA-DE-SZTE Grup de Recerca en Lingüística Teòrica de la Xarxa de Recerca Eötvös Loránd), analitzant un corpus medieval, examina la cortesia en el català des de la perspectiva de la pragmàtica històrica. A continuació es publiquen dos estudis relacionats amb la traductologia: l'article d'Eszter Sermann (Universitat de Szeged) ofereix un anàlisi de cinc bases de dades terminològiques especialitzades en català que faciliten la feina dels traductors; el de Krisztina Nemes (traductora) és un assaig que versa sobre el procés de la traducció literària partint de l'exemple d'una novel·la d'Irene Solà. Els tres articles del bloc següent estan dedicats a diversos temes literaris: el treball de Dóra Faix (Universitat Eötvös Loránd de Budapest) examina Barcelona com a espai narratiu en l'autor Juan Marsé, el de Dóra Bakucz (Universitat Catòlica Pázmány Péter, Budapest) proposa presentar possibles formes de comparar l'obra del català Pere Calders amb la de l'hongarès István Örkény i, finalment, el de Petra Báder (Universitat Eötvös Loránd de Budapest) ofereix una lectura d'una obra de Mercè Rodoreda partint d'un assaig de

Pròleg

Virginia Woolf. Tanca el volum un article de Róbert Győri Szabó (Universitat Széchenyi István, Győr), que analitza el paper de l'esport, especialment el del futbol, en la identitat catalana mitjançant la presentació de l'exemple del FC Barcelona.

Tibor Berta

PRÓLOGO

Este número especial de *Acta Hispanica* está dedicado a conmemorar el vigésimo quinto aniversario de la introducción de la enseñanza de la lengua catalana en la oferta docente del Departamento de Estudios Hispánicos de la Facultad de Letras de la Universidad Attila József, antecedente de la actual Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales de la Universidad de Szeged. El presente volumen, formado por once artículos de filólogos, traductores, investigadores húngaros especializados en diferentes segmentos de la cultura en lengua catalana, representa perfectamente el factor más importante que durante este cuarto de siglo ha asegurado la existencia y la vitalidad de los estudios catalanes en este centro universitario de Szeged: la cooperación profesional entre instituciones, organizaciones, entidades y, muy especialmente, colegas interesados en la catalanística. Entre los autores de este volumen podemos encontrar a filólogos, lingüistas, literatos, historiadores de diferentes universidades húngaras, especializados en diversos segmentos de los estudios catalanes y representantes de la traducción de la literatura catalana.

El volumen se abre con el artículo del lingüista Tibor Berta, encargado de los estudios catalanes en Szeged, que se propone ofrecer un tipo de informe sobre la historia, rasgos característicos y resultados de la catalanística szegediense. Este texto, más bien informativo, es seguido por dos trabajos de representantes de la coordinación de la catalanística en Budapest: un estudio comparativo dedicado a la morfología de las lenguas iberorrománicas de la romanista Ildikó Szijj, coordinadora actual del programa de iberorrománica en la Universidad Eötvös Loránd de Budapest, y un texto de Kálmán Faluba, docente jubilado de la misma universidad, respetado como fundador de los estudios catalanes en Hungría, que ofrece detalles sobre versiones catalanas inéditas de poemas del húngaro Sándor Petőfi. Los dos estudios siguientes se concentran en temas de lingüística catalana: el de Kata Baditzné Pálvölgyi (Universidad Eötvös Loránd de Budapest), está dedicado a la entonación del catalán contemporáneo, mientras que el de Katalin Nagy C. (MTA-DE-SZTE Grupo de Investigación en Lingüística Teórica de la Red de Investigación Eötvös Loránd), analizando un corpus medieval, estudia la cortesía en el catalán desde la perspectiva de la pragmática histórica. El artículo de Eszter Sermann (Universidad de Szeged) ofrece un análisis de cinco bases de datos terminológicas especializadas en catalán que facilitan la labor de los traductores; el de Krisztina Nemes (traductora) es un ensayo que versa sobre el proceso de la traducción literaria partiendo del ejemplo de una novela de Irene Solà. Los tres artículos del bloque siguiente están dedicados a diversos temas literarios: el trabajo de Dóra Faix (Universidad Eötvös Loránd de Budapest) examina Barcelona como espacio narrativo en Juan Marsé, mientras que el de Dóra Bakucz (Universidad Católica Pázmány Péter, Budapest) se propone presentar posibles formas de comparar la obra del catalán Pere Calders con la del húngaro István Örkény y, finalmente, el de Petra Báder (Universidad

Prólogo

Eötvös Loránd de Budapest) ofrece una lectura de una obra de Mercè Rodoreda partiendo de un ensayo de Virginia Woolf. El volumen se cierra con un artículo de Róbert Gyóri Szabó, docente de la Universidad Széchenyi István (Győr), que analiza el papel del deporte, especialmente el del fútbol en la identidad catalana, mediante la presentación del ejemplo del FC Barcelona.

Tibor Berta

PREFACE

This special issue of *Acta Hispanica* is dedicated to commemorate the twenty-fifth anniversary of the introduction of Catalan language teaching in the educational offer of the Department of Hispanic Studies at the Faculty of Arts of József Attila University, the predecessor of the current Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Szeged. This volume, that consists of eleven articles by Hungarian philologists, translators and researchers specialized in different segments of the Catalan culture, perfectly represents the most important factor that has ensured the existence and vitality of Catalan studies at this university centre in Szeged during the last quarter of a century: the professional cooperation between institutions, organisations, entities and, especially, between colleagues interested in Catalan studies. Among the authors of this volume we can find philologists, linguists, writers, historians coming from different Hungarian universities, specialised in different segments of Catalan studies and representatives of Catalan literature translations.

The volume opens with an article written by the linguist Tibor Berta, in charge of Catalan studies in Szeged. His paper aims to offer a kind of report on the history, characteristics and results of the Catalan studies in Szeged. This rather informative text is followed by two works by representatives of the coordination of Catalan studies in Budapest: a comparative study about the morphology of the Ibero-Romance languages by the Romanist Ildikó Szijj, the current coordinator of the Ibero-Romance programme at the Eötvös Loránd University of Budapest, and a text by Kálmán Faluba, retired lecturer at the same university, revered as the founder of Catalan studies in Hungary. His article provides details on unpublished Catalan versions of poems by the Hungarian Sándor Petőfi. The next two studies focus on Catalan linguistics: Kata Baditzné Pálvölgyi (Eötvös Loránd University, Budapest) studies intonation in contemporary Catalan language, while Katalin Nagy C. (MTA-DE-SZTE Theoretical Linguistics Research Group of the Eötvös Loránd Research Network), analysing a medieval corpus, studies politeness in Catalan from the perspective of historical pragmatics. The article by Eszter Sermann (University of Szeged) offers an analysis of five terminological databases specialised in Catalan that facilitate the work of translators; the article by Krisztina Nemes (translator) is an essay on the process of literary translation, based on the example of a novel by Irene Solà. The three articles in the next section are dedicated to various literary topics: Dóra Faix (Eötvös Loránd University, Budapest) examines Barcelona as a narrative space in Juan Marsé, Dóra Bakucz (Pázmány Péter Catholic University, Budapest) presents possible ways of comparing the works of the Catalan Pere Calders and the Hungarian István Örkény, and finally, Petra Báder (Eötvös Loránd University of Budapest) offers a reading of a work written by Mercè Rodoreda based on an essay of Virginia Woolf. The volume closes with an article by Róbert Győri Szabó, lecturer at the Széchenyi István University (Győr), that analyses

Preface

the role of sport, especially football, in Catalan identity, using the example of FC Barcelona.

Tibor Berta

UN QUART DE SEGLE D'ESTUDIS CATALANS A LA UNIVERSITAT DE SZEGED

TIBOR BERTA

Universitat de Szeged

Resum: L'objectiu d'aquest treball és presentar la història i els resultats dels estudis catalans a la Universitat de Szeged per commemorar els vint-i-cinc anys de la seva existència. Es detallen les circumstàncies de la seva creació dins el Departament d'Estudis Hispànics de la mateixa universitat. Es presenta l'evolució de les seves activitats docents, científiques i culturals, que mostren els esforços d'aquest centre universitari per difondre l'interès pels estudis catalans a Hongria.

Paraules clau: estudis catalans, catalanística hongaresa, catalanística a Szeged.

Abstract: The aim of this work is to present the history and results of the Catalan studies at the University of Szeged in order to commemorate the twenty-fifth anniversary of its existence. The circumstances of its creation within the Department of Hispanic Studies of the same university are detailed. We present the evolution of its teaching, scientific and cultural activities, which show the efforts of this university center to deepen the interest in Catalan studies in Hungary.

Keywords: Catalan Studies, Catalan Studies in Hungary, Catalan Studies in Szeged.

Aquest escrit està dedicat a presentar la història dels estudis catalans que, integrats al Departament d'Estudis Hispànics, van ser introduïts a la Facultat de Lletres de la Universitat Attila József –antecedent de l'actual Facultat d'Humanitats i Estudis Socials de la Universitat de Szeged– el setembre de 1996. En les pàgines següents oferirem, doncs, un repàs breu de l'ensenyament de la llengua catalana, de la producció científica especialitzada en els estudis catalans i l'activitat cultural realitzades a càrrec de la encara jove catalanística de Szeged, commemorant així la seva existència. Intentarem donar compte dels seus resultats, que, segons creiem, són considerables.

Per poder comprendre el pes dels resultats dels estudis catalans de Szeged, convé conèixer els seus antecedents dins Hongria i el context històric en què van néixer. Com se sap d'un informe detallat de Faluba (2013) sobre la història i periodització de la catalanística hongaresa, després d'un període qualificable de “prehistòric”, caracteritzat per l'activitat docent, traductora, editorial i científica dels grans precursors Albin Kőrösi i Ferenc Olivér Brachfeld, la Universitat Eötvös Loránd de Budapest va ser el primer centre universitari hongarès en introduir l'ensenyament sistemàtic del català a l'any acadèmic 1971/72 a càrrec del professor Kálmán Faluba. Durant el període que ha passat d'ençà d'aquesta data clau, l'ensenyament del català a Budapest s'ha desenvolupat des dels cursos optatius de llengua, reforçats per l'establiment d'un lectorat de català (1990), a través del moment culminant de la creació d'una especialització de Filologia

Catalana (1995) fins la seva integració –com a conseqüència de la reestructuració del sistema educatiu gràcies a la introducció del sistema de Bolonya– en una nova especialització de Filologia Iberoromànica (2007) junt amb el gallec (Faluba, 2013: 9-10). Aquest primer centre universitari, fundat per Kálmán Faluba, que durant els cinquanta anys transcorreguts des de la seva creació fins l'actualitat ha format generacions d'especialistes en estudis catalans i traductors reconeguts de la literatura catalana a l'hongarès, actualment s'ha convertit en un punt de referència de renom internacional per als estudis catalans a la regió centreeuropea.

Des de la tardor de l'any 1996, segons explica el mateix Faluba (2013: 10), podem comptar amb una segona base de la catalanística hongaresa, l'existent a la Universitat de Szeged; el Departament d'Estudis Hispànics, encarregat de la llicenciatura de Filologia Espanyola en aquesta universitat, només tres anys després de la seva fundació esdevinguda l'any 1993 va introduir cursos de llengua catalana a la seva oferta, fet que concordava amb la intenció originària de no limitar-se a l'ensenyament d'una única llengua. La base d'aquest pas fou assegurada per l'orientació científica del fundador del departament, el catedràtic historiador hispanista Ádám Anderle, interessat per les relacions hispanohongareses i pels temes de la Corona d'Aragó (*vid. infra*), reforçat per la presència d'un docent lingüista format a la Universitat Eötvös Loránd, que havia aconseguit competència lingüística en català precisament al centre de catalanística a Budapest (Tibor Berta). És necessari destacar que la convocatòria dels primers cursos de català a Szeged va ser possible gràcies al suport financer de la Generalitat de Catalunya i a la col·laboració docent del lectorat de català de Budapest i que aquestes cooperacions, que posteriorment també es van mantenir, com veurem més endavant, van contribuir a la consolidació i bon funcionament dels estudis de català a Szeged. A continuació presentarem aquest procés des de les perspectives de la docència, de la recerca científica, de les activitats culturals i de les cooperacions.

Pel que fa a l'evolució de l'ensenyament de català a aquest centre convé assenyalar dues diferències respecte a la de Budapest. La primera és que a la Universitat de Szeged l'ensenyament des de l'inici es realitza en el marc d'un pla d'estudis propi –encara que també s'ofereixen cursos de català optatius–, i en finalitzar els seus estudis, l'alumne rep un document que certifica que ha complert amb els requisits del programa de català. L'altra consisteix en que la configuració del programa docent està –i ha estat sempre– dedicat únicament als estudis catalans. Cal dir, a més, que els vint-i-cinc anys de la història de l'ensenyament institucionalitzat del català a la Universitat de Szeged es pot dividir en dos períodes: els primers 10 anys entre 1996 i 2005, i el període posterior al 2005, que significa l'ensenyament segons el sistema de Bolonya, iniciat a Hongria el 2006. Des del punt de vista del contingut és comú el fet que el programa comenci amb cursos de llengua per a principiants, perquè l'alumnat generalment no té coneixements de llengua catalana, i només des del segon semestre apareixen gradualment assignatures de cultura, d'història, de literatura i de lingüística.

En el primer període, entre 1996 i 2005, la docència es realitzava en un programa d'especialització ofert a tots els alumnes de la Facultat de Lletres, amb el títol d'*Especialització en llengua, literatura i civilització catalanes*. El programa era de quatre semestres –és a dir, dos anys– de duració, amb sis hores setmanals de classe. Dos terços de les assignatures eren de llengua catalana, i la resta es dedicava a temes de cultura, a la història de la Corona d'Aragó, a la Catalunya d'avui, a la literatura medieval i contemporània, i a la història de la llengua catalana. En la docència hi participaven els professors Ádám Anderle (història) i Tibor Berta (història de la llengua), però la gran part dels cursos anaven a càrrec del professor nadiu o lector compartit amb la Universitat Eötvös Loránd de Budapest (Carme Rodés, Eloi Castelló, Adrià Castells i Jordi Giné). El fet que el lectorat fos compartit i la presència del lector a Szeged es limités només a un dia determinat de la setmana no feia possible impartir classes paral·lelament en dos cursos, així només cada dos anys es posava en marxa el programa amb alumnes nous. En aquest període el nombre d'alumnes variava entre vuit i dotze. Des de l'ensenyament de la llengua catalana va sorgir immediatament la demanda d'organitzar proves de certificat internacional de català, primer el nivell bàsic, després el nivell elemental. Al començament, en els exàmens orals, hi col·laboraven el professor Kálmán Faluba i la professora Ildikó Szijj com a examinadors.

El segon període va començar, doncs, el 2006, caracteritzat per la introducció del sistema de Bolonya. En aquest nou sistema el programa de català es va integrar com un programa d'especialització, un tipus de *minor*, també de quatre semestres de duració, però de 50 crèdits. Això va significar l'ampliació de les hores de classe i també va fer possible la incorporació de la gramàtica descriptiva al pla d'estudis com a assignatura nova. Aquesta transformació exigia, però, que el programa es convoqués cada any, no només cada dos anys, i això només era possible tenint un lectorat propi, i amb la presència i col·laboració permanent d'un lector a Szeged. Per això, encara el 2005, es va sol·licitar a l'Institut Ramon Llull que es creés un lectorat independent, amb plaça de lector a temps complet al Departament d'Estudis Hispànics. L'Institut Ramon Llull, tenint en compte els resultats previs, va acceptar la proposta, i es va encarregar del finançament complet de la nova plaça. El 2006 la Facultat de Lletres de la Universitat de Szeged ja podia completar la subvenció amb un sou i subvenció d'allotjament, oferint un contracte legal al lector. Aquesta consolidació del lectorat independent a Szeged va fer possible que el Departament comptés amb la presència d'un lector propi –Andrea Abad (2007–2008), Jordi Gimeno (2008–2013), Laia Serret Prunera (2013–2016), Andreea-Isabella Ștefan (2016–2020) i Enric Fernández Serra (2020–)– i que el programa de català acceptés alumnes nous cada any. Des de 2009 el *minor* de català s'ofereix com a especialització a qualsevol alumne de la universitat. Més recentment s'ha ampliat l'oferta de nivells en els cursos optatius de llengua, el que ha fet possible que s'organitzessin proves de català de nivells superiors (B2 i C1), ja amb la participació de Tibor Berta com a examinador.

Els estudis de català, que s'anaven consolidant a Szeged a poc a poc, superaven els límits d'un programa docent de 50 crèdits, dedicat a l'ensenyament del català. De vegades, i de forma més o menys regular, entre els treballs finals de llicenciatura i de grau de l'alumnat de la carrera de Filologia Espanyola n'hi havia alguns que tractaven temes de literatura, política, política lingüística i sociolingüística del domini lingüístic del català. Panyi (2000) i Molnár (2016), actuant en l'àrea preferida del professor Anderle, van presentar l'espai polític de Catalunya de la dècada dels 90 i el catalanisme contemporani, respectivament; examinant la correlació entre societat i literatura, Gyeraj (2000) va examinar l'evolució de la identitat catalana en la revista *Avenç* i Vass (2000) els possibles models històrics del protagonista de la novel·la *Tirant lo Blanch*. Fins ara, l'àrea de la lingüística ha estat la més productiva amb sis treballs, tres dels quals –Zala (1995), Gajdár (2007) i (Vincze, 2016)– versen sobre temes de política lingüística o sociolingüística, mentre que en altres dos el català es compara o contrasta amb el castellà –Nagy (2002) i Gál (2018)– i en el més recent s'analitza l'influx fonètic del català en el castellà de Barcelona –Ambrus (2019)–. A més d'aquests treballs realitzats dins els marcs dels programes educatius que funcionaven a càrrec del mateix Departament d'Estudis Hispànics, cal esmentar-ne altres, vinculats en un sentit més ample amb aquest, per haver estat duts a terme a altres unitats universitàries i a nivells superiors de l'ensenyament, per autors que van ser, al menys parcialment, formats al centre de Szeged. A nivell de màster, el treball de Posztós (2014) –llegit i defensat a la Universitat Rovira i Virgili– és una aportació important a la història de la presència d'Hongria i dels hongaresos en la literatura catalana; a nivell de doctorat, el de Nagy (2013) –defès al programa de doctorat en lingüística teòrica de la Universitat de Szeged– destaca per ser la primera tesi doctoral de lingüística a Hongria que és dedicada enterament a un tema de la gramàtica històrica de la llengua catalana, mentre que el de Nemes (2018) –defès al programa de doctorat en història del món hispànic de la Universitat de Szeged– examina un segment de la memòria històrica catalana com a àrea de contacte entre història i literatura.

Pel que fa a la activitat científica del Departament d'Estudis Hispànics sobre temes catalans, cal tornar a ressaltar que aquesta és un tret característic del centre hispanista szegedí des del moment de la seva fundació. Els primers estudis centrats en temes catalans, que constituïen els antecedents de la introducció de l'ensenyament del català, van aparèixer-hi en els anys 90 dins el marc dels estudis hispànics orientats fortament cap a temes d'història. En les recerques del professor Ádám Anderle, fundador del Departament, catedràtic d'història, dedicat, entre altres coses, a la història de les relacions hispanohongareses, hi estaven presents els temes vinculats amb la història de la Corona d'Aragó i, molt especialment, amb les relacions que aquesta monarquia va tenir amb el Regne d'Hongria durant l'Edat Mitjana. Encara el 1993, el mateix any de la fundació del Departament, va publicar en hongarès la monografia de l'Olivér Brachfeld sobre Violant d'Hongria, reina d'Aragó (Brachfeld, 1993), que va tenir una segona edició l'any següent. També va començar, però, a publicar estudis que comunicaven els

resultats de les seves pròpies recerques. En un primer estudi, publicat en hongarès (Anderle, 1994) presenta la figura de Constança d'Aragó, reina d'Hongria entre 1198 i 1204, i en un article següent publicat en anglès (1995) i reproduït en hongarès (1996) analitza les negociacions que tenien com a objectiu l'oferiment de la corona hongaresa a Alfons el Magnànim de part de l'aristocràcia hongaresa. Alguns anys més tard, a càrrec del mateix Anderle, va ser editat un volum dedicat als “mil anys de relacions catalanohongareses” (2001), que recull les versions escrites de conferències que diversos col·laboradors hongaresos interessats per temes catalans –d'història, política, literatura, cultura i lingüística– havien dictat en un col·loqui nacional organitzat pel Departament d'Estudis Hispànics. Més recentment Lénárt (2017a) ofereix un panorama històricopolític de Catalunya en el segle XX i un breu resum de la filmografia actual catalana (2017b) en articles escrits en hongarès.

En l'àrea de la lingüística el primer estudi dedicat enterament al català –més concretament a la seva caracterització tipològica– és el de Berta (2001), publicat en hongarès en el volum –ja esmentat– dedicat a les relacions catalanohongareses; en Berta (2018a), treball més aviat informatiu que no pas científic, també publicat en hongarès, s'ofereix un anàlisi de la correlació entre la identitat catalana i la llengua catalana. A més d'aquests articles dedicats als lectors hongaresos no especialistes interessats en els estudis de català, cal esmentar-ne d'altres, més estrictament enfocats en temes de lingüística catalana: Berta (2011; 2013; 2015; 2018b) analitza corpus formats per textos antics escrits en català, examinant diferents aspectes de la formació dels temps compostos en la història del català, amb atenció especial als aspectes estilístics, sociolingüístics i dialectals de la pèrdua de la concordança entre el participi i l'objecte directe.

A més de publicacions d'autors que pertanyen institucionalment al personal docent i investigador del Departament d'Estudis Hispànics, també mereixen ésser esmentades altres que estan vinculades amb ell. Nagy C., membre del MTA-DE-SZTE Grup de Recerca en Lingüística Teòrica de la Xarxa de Recerca Eötvös Loránd (ELKH), qui va obtenir formació en filologia hispànica i en estudis catalans al Departament d'Estudis Hispànics de Szeged, dedica gran part de la seva activitat científica a temes de gramàtica històrica catalana dins els marcs de la pragmàtica històrica: en diversos estudis (Nagy C., 2008a; 2008b) i molt especialment en la seva monografia (Nagy C., 2019) analitza els inicis del procés de gramaticalització de la construcció *anar*+infinitiu des d'aquesta perspectiva oferint aportacions teòriques importants també per a la metodologia de la recerca lingüística; més recentment (Nagy C., 2018a; 2018b; 2020) examina les directives de cortesia amb atenció particular a les construccions formades amb el verb *ploure* en el català medieval. També recentment, Sermann (2014; 2021), docent del Departament d'Italianística szegedi, especialitzada en traductologia i terminologia, formada en filologia hispànica al mateix centre universitari, presenta en diferents estudis publicats en hongarès (2014; 2020; 2021) les bases de dades catalanes *Cercaterm* i *Neoloteca*, no només com a recursos útils per als professionals de traducció, sinó –com

ressalta Sermann (2020)– també mitjans que serveixen per expressar la identitat catalana. Nemes, traductora de literatura, doctora pel programa de doctorat en història vinculat amb el Departament d'Estudis Hispànics, examina la correlació entre llengua, literatura, història i identitat des de la perspectiva catalana en diversos estudis (2015; 2016; 2020). Alguns dels articles esmentats –Nagy C. (2008a); Nemes (2016; 2020)– van ser publicats en *Acta Hispanica*, revista científica del departament, oberta també cap a temes d'estudis catalans, o en altres publicacions editades pel Departament d'Estudis Hispànics.

L'activitat de l'alumnat no es limita a presentar-se en les proves del certificat internacional de català i a elaborar temes de catalanística en els treballs obligatoris, sinó que també mostra interès per participar en concursos literaris o de traducció, els millors productes dels quals es publiquen en la revista *Homo Hispanisticus*, destinada a suportar les ambicions literàries i científiques de les noves generacions. El 2009, amb el suport de l'Institut Ramon Llull, va tenir lloc a la Universitat de Szeged la primera jornada universitària catalanohongaresa, un esdeveniment cultural i científic, que des del 2011 s'organitza de forma alternant entre la Universitat Eötvös Loránd de Budapest i la Universitat de Szeged i es proposa difondre els resultats científics de la catalanística i diversos aspectes culturals vinculats amb el domini lingüístic del català, que, però, degut a la pandèmia COVID-19, no va ser organitzada el curs passat. També va sorgir al lectorat de català de Szeged la idea d'organitzar un seminari de traducció literària ibèrica amb la participació de l'alumnat que, fins la pandèmia COVID-19, s'organitzava cada any a la Casa del traductor, a la localitat hongaresa de Balatonfüred. Aquestes activitats, conferències, presentacions de llibres han resultat formes adequades d'atreure l'atenció del públic –no només universitari– i d'establir el contacte amb el món de fora de la universitat.

Les activitats científiques i culturals esmentades, dutes a terme amb la participació comuna dels membres de la comunitat formada pels especialistes interessats per temes catalans, també mereixen atenció perquè mostren la forma de funcionar de la catalanística de Szeged. Aquesta, molt productiva especialment si tenim en compte que el seu personal docent és reduït i que es troba dins un departament també relativament petit, no es pot comprendre sense tenir en consideració la cooperació professional amb altres centres de catalanística dins i fora d'Hongria. Anteriorment ja hem fet referència al suport que el programa de catalanística de la Universitat Eötvös Loránd de Budapest va oferir al de Szeged als inicis de la seva existència i hem vist que la col·laboració entre aquests dos centres hongaresos d'estudis catalans ha continuat. Com hem vist, l'orientació professional del Departament d'Estudis Hispànics de la Universitat de Szeged inclou els estudis catalans, i això s'observa també en el fet que les seves relacions científiques i docents integren contactes amb centres d'estudis catalans de diverses universitats europees; a més d'universitats del domini lingüístic català – Universitat d'Alacant, Universitat de Barcelona i Universitat Rovira i Virgili–, també formen part dels contactes basats en convenis ERASMUS la Universitat Adam

Mickiewicz de Poznań (Polònia) i la Universitat Masaryk de Brno (República Txeca). Gràcies a aquesta xarxa de contactes professionals van fer una estància docent al Departament d'Estudis Hispànics membres del professorat de centres diferents de filologia catalana com ara Maria Isabel Guardiola Savall (Universitat d'Alacant), Sandra Montserrat Buendia (Universitat d'Alacant) i Xavier Rull (Universitat Rovira i Virgili). Gràcies al suport de l'Institut Ramon Llull, les jornades universitàries catalanohongareses organitzades pel Departament d'Estudis Hispànics van comptar amb les aportacions científiques d'especialistes destacats d'alguna àrea dels estudis catalans, com ara Agustí Alcoberro i Pericay (Universitat de Barcelona), Gabriel Ensenyat Pujol (Universitat de les Illes Balears) i Francesc Xavier Lamuela García (Universitat de Girona). També cal esmentar que les activitats científicoculturals de les jornades universitàries catalanohongareses organitzades a Szeged regularment compten amb el suport de la Col·lecció d'Hispanística de la Biblioteca Universitària Klebelsberg, enriquida amb publicacions especialitzades en estudis catalans i amb obres de la literatura catalana gràcies a generoses donacions de diferents entitats editorials i culturals d'Hongria i de Catalunya.

Aquest resum demostra que durant la seva existència fins ara de vint-i-cinc anys la catalanística a la Universitat de Szeged, situada estructuralment dins el Departament d'Estudis Hispànics, dins el marc de les seves modestes possibilitats i gràcies al suport dels seus col·laboradors, ha tingut aportacions considerables tant a diversos nivells de la docència universitària, com a diferents àrees de la recerca científica a difondre l'interès pels estudis catalans i per la cultura del domini lingüístic del català.

Referències bibliogràfiques

Treballs finals de llicenciatura o de grau de temes catalans al Departament d'Estudis Hispànics

- Ambrus, Lili (2019). *Rasgos fonéticos del español de Cataluña a través de análisis de una serie televisiva*. Szeged: Universidad de Szeged.
- Gajdár, Zsuzsanna (2007). *Políticas lingüísticas de las Comunidades Autónomas catalanohablantes de España*. Szeged: Universidad de Szeged.
- Gál, Diána (2018). *Análisis contrastivo del sistema fonológico del castellano y del catalán*. Szeged: Universidad de Szeged.
- Gyeraj, Mónika (2000). *Buscando la identidad: L'Avenç*. Szeged: Universidad de Szeged.
- Molnár, Balázs (2016). *El catalanismo contemporáneo*. Szeged: Universidad de Szeged.
- Nagy, Katalin (2002). *Los pretéritos de indicativo en español y catalán en los siglos XIII-XIV*. Szeged: Universidad de Szeged.

- Panyi, Krisztina (2000). *Panorama del espacio político catalán en los años 90 (1992-2000)*. Szeged: Universidad de Szeged.
- Vincze, Diána (2016). *La política lingüística y uso del catalán y castellano en Cataluña y la Comunidad Valenciana*. Szeged: Universidad de Szeged.
- Vass, Eszter (2000). *Tirant lo Blanch. Los modelos históricos para la figura de Tirant*. Szeged: Universidad de Szeged.
- Zala, Anikó (1995). *La situación sociolingüística actual del catalán: resultado de un proceso histórico*. Szeged: Universidad de Szeged.

Obres citades

- Anderle, Ádám (red.) (2001). *Kutatási közlemények III. A magyar-katalán kapcsolatok ezer éve*. Szeged: Hispánia.
- Anderle, Ádám (1996). Az aragón kapcsolat. *Történelmi Szemle*, 38(4). 401-411.
- Anderle, Ádám (1995). Alfonso V, el Magnánimo and the Hungarian Throne. *Medierrán Tanulmányok*, 6. 17-28.
- Anderle, Ádám (1994). Aragóniai Konstancia a spanyol történetírásban. *Világtörténet*, 1994(1). 32-38.
- Berta, Tibor (2018a). Nyelv és identitás: a katalán esete. *Szépirodalmi Figyelő*, 2018/1. 45-54.
- Berta, Tibor (2018b). La falta de concordança del participi dels temps compostos en textos valencians del segle XV. Dins: Massot i Muntaner, Josep (ed.). *Homenatge a Kálmán Faluba 2. Estudis de llengua i literatura catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 119-145.
- Berta, Tibor (2015). On the Lack of Agreement of the Participle of Compound Tenses in Old Non Literary Catalan Texts. *Studia Romanica Posnaniensia*, 42(5). 23-41.
- Berta, Tibor (2013). Sobre la manca de concordança del participi dels temps compostos en textos catalans antics. Dins: Bartual, Carles – Déri, Balázs – Faluba, Kálmán – Szijj, Ildikó (eds.). *Catalanística a Hongria (1971/72-2011/2012). Actes del Simposi Internacional de Catalanística. Budapest, 24-26 d'abril de 2012*. Budapest: Universitat Eötvös Loránd de Budapest, Facultat de Lletres, Estudis d'Iberoromanística. 49-56.
- Berta, Tibor (2011). A participium egyeztetésének elmaradása a középkori katalán összetett igeidőkben. Dins: Déri, Balázs – Menczel, Gabriella – Szijj, Ildikó (eds.). *Per multos annos. Faluba Kálmán tanár úr 70. születésnapjára*. Budapest: L'Harmattan. 51-62.
- Berta Tibor (2001). A katalán az iberoromán nyelvek között. Dins: Anderle Ádám (red.): *Kutatási közlemények III. A magyar-katalán kapcsolatok ezer éve*. Szeged: Hispánia. 87-97.
- Brachfeld, F. Olivér (1993). *Árpád-házi Jolánta, Aragónia királynéja*. Szeged: Hispanisztika Tanszék.

- Faluba, Kálmán (2013). Història i periodització de la catalanística hongaresa. Dins: Bartual, Carles – Déri, Balázs – Faluba, Kálmán – Szijj, Ildikó (eds.). *Catalanística a Hongria* (1971/72–2011/12). Budapest: Universitat Eötvös Loránd, Facultat de Lletres, Estudis d'Iberoromanística. 7-11.
- Lénárt, András (2017a). Katalónia a 20. században. *Rubicon*, 28(11). 54-63.
- Lénárt, András (2017b). Autonóm kamerával Hispániában: a mai katalán film. *Filmvilág*, 60(11). 42-45.
- Nagy C., Katalin (2020). Plàcia a Déu 'May it Please God': Constructions with the Verb *Plaure* 'Please' in Medieval Catalan. *Corpus Pragmatics: International Journal of Corpus Linguistics and Pragmatics*, 4(3). 293-332.
- Nagy C., Katalin (2019). *Data and Argumentation in Historical Pragmatics. Grammaticalization of a Catalan Motion Verb Construction*. Sheffield: Equinox.
- Nagy C., Katalin (2018a). Történeti beszédaktus-kutatás: a középkori katalán *plaure* 'tetszik' igével alkotott szerkezetekről. *Jelentés és Nyelvhaszárlat*, 5. 215-242.
- Nagy C., Katalin (2018b). (Udvarias) direktívák a középkori katalánban. Dins: Berta, Tibor – Csikós, Zsuzsanna – Jancsó, Katalin – Katona, Eszter – Lénárt, András – Praefort, Veronika (eds.). *25 év – 25 tanulmány. 1993–2018. Fejezetek a Hispanisztika Tanszék történetéből. 25 años – 25 ensayos. Capítulos de la historia del Departamento de Estudios Hispánicos. 1993–2018*. Szeged: JatePress. 229-242.
- Nagy C., Katalin (2013). *A katalán „anar + főnévi igenév“ szerkezet grammatikalizációs jelentésváltozásának kezdeti szakaszáról történeti pragmatikai megközelítésben*. Tesi doctoral. Manuscrit. Szeged: Universitat de Szeged.
- Nagy C., Katalin (2008a). Aspecto verbal en la evolución de la construcción catalana “*anar* + infinitiu”. *Acta Hispanica*, 13. 75-96.
- Nagy C., Katalin (2008b). Data in historical pragmatics: a case study on the Catalan periphrastic perfective past. Dins: Kertész, András – Rákosi, Csilla (eds.). *New approaches to linguistic evidence. Pilot studies*. (MetaLinguistica, vol. 22.) Frankfurt am Main: Lang. 171-197.
- Nemes, Krisztina (2020). La imagen de Marruecos en la “nueva” literatura catalana o el poder de la identidad. *Acta Hispanica*, 25. 195-205.
- Nemes, Krisztina (2018). *Történelem és emlékezet a Mequinensa mítoszban: Jesús Moncada A folyók városa című regényének történelemképe (1870-1970)*. Tesi doctoral. Manuscrit. Szeged: Universitat de Szeged.
- Nemes, Krisztina (2016). La larga transición del libro en catalán. Dins: Berta, Tibor – Csikós, Zsuzsanna – Jancsó, Katalin – Katona, Eszter – Lénárt, András – Praefort, Veronika (eds.). *Transiciones: De la dictadura a la democracia*. Szeged: Departamento de Estudios Hispánicos/Centro de Estudios Interamericanos. 324-335.
- Nemes, Krisztina (2015). Függetlenség – Állam – Nyelv: Katalónia különös esete. *Létünk*, 2015(2). 117-128.

Posztós, Ildikó Piroska (2014). *Hongria i hongaresos en la literatura catalana: El cas de Violant d'Hongria*. Treball de fi de màster. Manuscrit. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.

Sermann, Eszter (2021). A dokumentációhoz kapcsolódó fogalmak a Cercaterm katalán terminológiai adatbázisban. Dins: Fóris, Ágota – Bölcskei, Andrea (eds.). *Tartalomfejlesztés és dokumentáció: Nyelvészeti Kutatások*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem / L'Harmattan Kiadó. 247-262.

Sermann, Eszter (2020). A Neoloteca katalán terminológiai adatbázis mint a nyelvi identitás kifejezésének eszköze. Dins: Bakti, Mária – Újvári, Edit (eds.). *Nyelv és identitás*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 49-60.

Sermann, Eszter (2014). A TERMCAT Terminológiai Központ és a Cercaterm terminológiai adatbázis. *Modern Nyelvoktatás*, 20(4). 97-100.

COMPOSTOS *SUBSTANTIU + ADJECTIU* (TIPUS *ULLNEGRE*) EN CATALÀ I ALTRES LLENGÜES IBEROROMÀNIQUES

ILDIKÓ SZIJJ

Universitat Eötvös Loránd de Budapest

Resum: L'objectiu de l'article és comparar la productivitat i altres característiques dels compostos adjectivals del tipus *ullnegre* en català, espanyol, portuguès i gallec. Els elements procedeixen de diccionaris monolingües. El resultat de la comparació és que aquest tipus de composició és més freqüent en català i en espanyol, mentre que és esporàdic en portuguès i en gallec. L'estructura dels mots divergeix en català de les altres llengües, per no contenir la vocal d'enllaç *i*.

Paraules clau: compostos *substantiu + adjectiu*, català i altres llengües iberoromàniques, vocal d'enllaç en mots compostos.

Abstract: The aim of this paper is to compare the productivity and other characteristics of adjectival compounds (like *ullnegre*) in Catalan, Spanish, Portuguese and Galician. The elements were taken of monolingual dictionaries. The result of the comparison is that this type of composition is more frequent in Catalan and Spanish and sporadic in Portuguese and Galician. The structure of the words in Catalan is different from the other languages, because they don't have the joining vowel *i*.

Keywords: *Noun + Adjective* Compounds, Catalan and Other Ibero-Romantic Languages, Joining Vowel in Compound Words.

1. Introducció

Aquest article té l'objectiu d'observar els compostos adjectivals catalans del tipus *ullnegre* i comparar aquest procés de formació de mots amb el castellà, el portuguès i el gallec. Existeixen compostos semblants en les quatre llengües: cat. *ullnegre*, esp. *pelirrojo*, port. *boquiaberto*, gal. *barbilouro*, però sembla que el grau de productivitat i altres característiques d'aquest tipus de composició no són homogenis en les quatre llengües.

Tindrè en compte el material lèxic del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (2007), del *Diccionario abreviado del español actual* de Manuel Seco, Olimpia Andrés i Gabino Ramos (2000), del *Dicionário da Língua Portuguesa* de la Academia das Ciências de Lisboa (DLPC, 2001) i el *Gran dicionário Xerais da língua* (2000).

Descriuré, per tant, els compostos adjectivals del tipus *ullnegre*, incloent també en el corpus elements com ara *alatrencat* o *bocabadant*. En Gràcia (2002: 811) aquests mots apareixen en grups diferents en el subcapítol dels compostos adjectivals, perquè, mentre el primer compost conté un adjectiu com a segon element, els dos últims tenen un

participi i un gerundi, respectivament. També considero elements com ara *caragirat*, participi del verb *caragirar*, perquè apareix separatament en el diccionari.

El grup de compostos que descriuré té com a primer element un substantiu que designa una part del cos i el segon element indica una característica que es refereix al substantiu. Els compostos que descriuré presenten característiques comunes amb altres compostos, com ara *drogoaddicte*, *fejaent* (Gràcia, 2002: 811), *aireferit*, *creuclavat*, *gelcuit*, *llampferit*, *solcuit* (Bruguera, 2006: 28), que aquí no tindrà en consideració.

El nom que apareix en primera posició és un nom de possessió inalienable (Gràcia, 2002: 811), per això normalment és un substantiu que designa una part del cos (Bruguera, 2006: 28) i l'adjectiu compost sol aplicar-se a éssers animats (humans i animals). També pot aplicar-se a plantes o éssers inanimats (*fullagroc*, *aiguamoix*), però en aquest cas té valor de substantiu.

Aquests compostos són endocèntrics (Gràcia, 2002: 813), amb el nucli en segona posició, p. ex. *camacurt* pot tenir la parafrasi “curt de cames”. La parafrasi, tanmateix, no és possible si el compost té sentit figurat (a *panxacontent* no hi pot correspondre **content de panxa*). Lang (1992: 110) considera que en aquests casos els compostos són exocèntrics. També són clarament exocèntriques les variants dialectals del baleàric, en què el segon element concorda amb el primer element del compost: *Sa nina està capbaix*. *S'al·lot és un llenguallarga* (Gràcia, 2002: 812). Aquests compostos s'assemblen a d'altres en què hi ha concordança entre els dos elements, com ara *pellroja*, *casc blau* (substantius). No tindrà en compte aquestes variants dialectals.

Bruguera (2006: 28) destaca que aquest tipus de compostos (*substantiu + adjectiu / participi*) és el més productiu en català, juntament amb els compostos formats amb verb més substantiu (com ara *trencanous*). Segons Gràcia (2002: 812) els compostos *substantiu + adjectiu* que tenen com a segon element un adjectiu o un participi són més productius, mentre que ho són menys els que contenen un adjectiu de verbal en *-nt* (com ara *bocabadant*).

En el cas de l'espanyol, Val Álvaro (1999: 4813) inclou aquest tipus de compost en el subgrup “compuestos formados por nombre y adjetivo con vocal de enlace”, perquè els dos elements dels compostos espanyols es lliguen mitjançant la vocal *i*, p. ex. *pelirrojo*. En aquesta llengua, per tant, el substantiu perd la seva vocal final, la vocal temàtica *-o*, *-a*, *-e* i l'adjectiu s'afegeix a l'arrel seguida per la vocal *i*: p. ex. *pel-*, *car-*, *carn-* formen els compostos *pelirrojo*, *carirredondo*, *carnisecho*. En els exemples que hem donat al començament per al portuguès i per al galleg trobem la mateixa estructura: port. *boquiaberto*, gal. *barbilouro*. La vocal d'enllaç *i* apareix també en altres tipus de composició, p. ex. esp. *agridulce*, *clarividente*, etc., en català també és present en alguns casos, p. ex. *clarivident*, compost culte.

Lang (1992: 110) destaca que els compostos adjectivals espanyols formats per aquest procediment tenen sovint significat pejoratiu.

Segons Aguirre (2013: 195) aquest tipus de compost ve directament del llatí, que alternava l'ordre N+A (*barbirusus*) amb A+N (*longimanus*). Alguns compostos cultes,

com ara *rectilini* o *curvilini*, conserven l'ordre A+N. Destaquem el mot *grandirostre*, que indica la qualitat d'una part del cos, com els elements que examinem en aquest article. Aquests compostos amb ordre A+N tenen vocal d'enllaç *i* també en català.

2. Compostos iberoromànics

2.1. Compostos catalans

A continuació dono la llista dels compostos que apareixen en el diccionari català utilitzat com a corpus. Els enumero per ordre alfabètic, i si tenen un significat transparent, no en dono cap altra informació (p. ex. *alablanc*). Per contra, hi indico si poden tenir sentit figurat (p. ex. *alatrenca*) o només tenen sentit figurat (p. ex. *anca-rossegant*) o si s'apliquen a una categoria semàntica especial (p. ex. *bocafresc*). També hi faig constar el significat quan és imprevisible (p. ex. *barra-ample*). Alguns elements poden ser adjectius i al mateix temps substantius, en el darrer cas també tenen un significat imprevisible (p. ex. *ala-roig*). Poso entre parèntesis els compostos que només tenen la categoria de substantiu, perquè queden fora de l'àmbit principal d'aquest estudi (p. ex. *becplaner*). En el número final dels elements només tinc en compte els adjectius.

No incloc p. ex. el compost *camatrenca*, perquè no apareix en el diccionari de forma independent, només hi trobem el verb *camatrencar*.

1. *alabaix*, *alablanc*, *alablau*, *alacaigut* (també fig.), *alaestès*, *alaférit*, *alallarg*, *alalligat*, *alapintat*, *ala-roig* (també subst., tipus de peix), *alatrenca* (també fig.)
2. *anca-rossegant* (fig.)
3. *banyabaix* (també fig.), *banyadaurat*
4. *barbablanc*, *barbaclar*, *barbaclòs*, *barbaespès*, *barbaflorit*, *barbafort*, *barbafresc*, *barbagrís*, *barbamec*, *barbanegre*, *barbapunyent*, *barba-reveixí*, *barba-roig* (també subst., tipus d'ocell), *barba-ros*, *barba-serrat*
5. *barra-ample* ('que menja molt', s'aplica a un bou, una vaca, etc.), *barraprim* ('que menja poc', s'aplica a un bou, una vaca, etc.), *barra-sec*
6. *becfi*, *becgroc*, *becgròs* (també subst., 'durbec' tipus d'ocell), *becllarg*, (*becplaner* subst., tipus d'ocell; *becfort*, subst., tipus d'ocell) *becvermell* (també subst., tipus d'ànec)
7. *bocaample*, *bocabadant* (també fig.), *bocabadat* (també fig, amb adjectiu, p. ex. *bocabadat bru*, tipus de bolet), *bocaclòs*, (*bocadolç(a)* subst., tipus de peix) *bocadur* (s'aplica a un cavall, a un mul, etc.), *bocastret*, *bocafi* (fig.), *bocaflluix* (fig.), *bocafort* (s'aplica a un cavall, a un mul, etc.), *bocafresc* (s'aplica a un cavall, a un mul, etc.), *bocagròs* (s'aplica a un cavall, a un mul, etc.), *bocamoll* (s'aplica a un cavall, a un mul, etc.; fig.), *bocanegre* (s'aplica principalment al cavall), *boca-rugat*, *boca-sec* (també 'que té la boca no gens dòcil al fre', s'aplica a un cavall, a un mul, etc.), *bocaterrós* ('de boca a terra'), *bocafort*
8. *cabellblanc*

9. (*camabruna*, subst., tipus de planta) *camacoix* (també fig.), *camacurt* (*camagroc* subst., tipus de bolet), *camallarg* (també subst., tipus d'ocell; *camallarga*, tipus d'ocell), *camalluent* (fig., 'pagès'), *camanegre*, *camaobert*, *camaprim*, (*cama-roig*, subst., tipus d'ocell, tipus de planta) (*cama-sec* subst., tipus de bolet, *cama-seca* subst., tipus d'ocell, tipus de bolet) *cama-segat* (fig., 'cansat'), *camatort*
10. *capalt*, *capbaix*, *capblanc*, (*capblau* subst., planta) *capbuit*, *capcot*, *capdret*, *capesflorat* (fig.), *capfluix* (fig.), *capgròs* (també subst., tipus d'amfibi), *capjup*, *capmoix*, *capnegre*, *cap-roig* (també subst., tipus de peix), *cap-rossenc* (*capserrat* subst., instrument)
11. *caraalegre*, *caraample*, *carablanc*, *carabruí*, *carabrut*, *carafresc*, *caraginat* (fig.), *caragròs*, *carallarg*, *caramenut*, *caranegre*, *carapigat*, *caraplè*, *cara-rodó*, *cara-roig*, *cara-rugat*, *cara-xuclat*
12. *cellablanc*, *cellacanut*, *cellajunt*, *cellanegre*, *cella-ros*
13. (*collblau* subst., tipus d'ànec) *collestret*, *collnegre*, *collpelat*, *colltort* (també fig.), *collverd* (també subst., tipus d'ànec)
14. *cordur* (fig.), *cor-robot* (fig.)
15. *cuaample*, *cuaabarrat*, *cuablanc* (també subst., tipus d'ocell), *cua curt*, *cua dret* (també fig.), (*cuaenlirat* subst., tipus d'ocell) *cua fi*, *cuaforçat*, *cua llarg* (també subst., tipus d'ocell), *cuanegre*, *cua punxegut*, *cua quadrada* (en la combinació *musaranya cua quadrada*), *cua-rogenic*, *cua-roig* (també subst., tipus d'ocell, tipus de peix), *cua-rutllat*
16. *culgròs* (també subst., tipus de bolet)
17. *esmaperdut*
18. *esquenadret* (fig.), *esquena-romput* (fig.)
19. *frontample*
20. *galta plè* (*galta-roig* subst., tipus de peix) (en el diccionari no apareix *galta-roig* com adjectiu, tot i que hi surt *llissa galta-roja*)
21. *garracurt*, *garrallarg*, *garratibat* (també fig.)
22. *golanegre*, *gola-roig*
23. *gorjablanc* (també subst., tipus d'animal), *gorjagroc* (també subst., tipus d'animal)
24. *llavifès*, *llavigròs*
25. *llenguallarg* (també subst., tipus d'ocell)
26. *mà-llarg*
27. *morrofès*
28. *panxabuit*, *panxacontent* (fig.)
29. *pèl-blanc*, *pèl-curt*, *pèl-llarg*, *pèl-ras*, *pèl-roig*
30. *peugròs*, *peuterròs* (fig.)
31. (*pitnegre* subst., tipus d'ocell) *pit-roig* (també subst., tipus d'ocell)
32. *ullblau*, *ullcluc*, *ullnegre*, *ullprenedor* (*ullverd*, subst., tipus de peix)

Els substantius que apareixen en els compostos són: *ala*, *anca*, *banya*, *barba*, *barra*, *bec*, *boca*, *cabell*, *cama*, *cap*, *cara*, *cella*, *coll*, *cor*, *cua*, *cul*, *esma*, *esquena*, *front*, *galta*, *garra*, *gola*, *gorja*, *llavi*, *llengua*, *mà*, *morro*, *panxa*, *pèl*, *peu*, *pit*, *ull*. No hi ha compostos amb certes parts del

cos, p. ex. *orella, braç, nas*, tot i que podríem pensar que, des del punt de vista semàntic, aquestes parts del cos també serien adequades per caracteritzar una persona o un animal.

Per altra banda, els adjectius també són limitats, p. ex. no formen compostos d'aquest tipus adjectius tan freqüents com ara *gran, petit*. Apareixen p. ex. molts adjectius que indiquen un color (35 casos).

Els substantius designen membres exteriors del cos, visibles, excepte *esma* (*esma perdut*) i un òrgan interior (*cor*), els compostos formats amb aquest substantiu tenen sentit figurat (*cordur, cor-robot*).

El substantiu apareix sempre en singular, també en el cas de les parts del cos dobles, com ara *ull, cama o peu*, p. ex. *ullnegre, camacurt, peugròs*.

Els compostos normalment tenen un significat transparent: p. ex. *alablanc* significa 'que té les ales blanques' o 'és blanc pel que fa a les ales'. En bastants casos el sentit és figurat, p. ex. *anca-rossegant* 'abatut, alacaigut'. També hi ha casos amb significat concret i figurat alhora, p. ex. *alatrencat* 1. 'que té rompuda una ala o les ales i amb dificultat pot volar', 2. 'que no segueix el dret camí, que no fila bé'.

També hi ha compostos del mateix tipus amb funció de substantiu, p. ex. *becplaner, pitnegre, ullverd*. Molts d'aquests compostos designen un tipus d'ocell (o en concret, un tipus d'ànec) (18), o, en un nombre més reduït de casos, peixos (6), bolets (5) o plantes (3), un amfibi (1), un altre tipus d'animal (1) o un instrument (1). Quan el primer element dels compostos és femení, el segon element pot ser masculí o femení, o sigui pot concordar amb el substantiu. Alguns dels compostos són masculins, d'altres femenins. Vegem-ne tres casos: *camagroc* m, *camabruna* f i *camallarga* m. El substantiu compost neix per l'el·lipsi d'una combinació de substantiu i adjectiu, l'adjectiu compost (*camagroc*) originalment modificava un altre substantiu (masculí), i se n'el·lideix el substantiu, p. ex. (*bolet*) *camagroc*. El segon compost, *camabruna* f, seria semblant, la diferència és que el substantiu originalment modificat devia ser femení, p. ex. (*planta*) *camabruna*. En el tercer cas, en canvi, hi ha originalment un sintagma nominal amb adjectiu i aquest sintagma es converteix en substantiu. En aquest últim cas, des del punt de vista semàntic, una part del cos (amb adjectiu) per metonímia passa a designar tot l'animal.

Tenint com a criteri si els compostos són transparents o de significat imprevisible, trobem les següents proporcions: entre els 151 adjectius 103 tenen significat transparent, 9 significat transparent i figurat alhora, 14 sentit figurat, 9 són transparents, però només s'apliquen a certs substantius (p. ex. a cavalls), 16 tenen significat transparent i alhora funció de substantiu amb un significat específic.

2.2. Compostos espanyols

En espanyol trobem els següents compostos:

1. *aliblanco, alicaido* (fig.), *alicaidado* (també fig.), *alicorto* (també fig.), *aliquebrado* (també fig.), *alirrojo* (combinat amb *zorzal*, ocell)

2. *astifino* (taurom.), *astigordo* (taurom.), *astinegro* (taurom.)
3. *barbiespeso* (rar), *barbilampiño*, *barbilindo* (lit., rar, desp.), *barbilucio* (lit., rar), *barbinegro*, *barbiponiente*, *barbirrojete* (reg., fig. ‘casi borracho’), *barbirrojo*, *barbirrucio*, *barbitabeño* (lit.)
4. *boquiabierto* (també fig.), *boquirroto* (lit., rar, fig.), *boquirrubio* (fig., lit., rar), *boquisumido* (lit.), *boquituerto* (rar)
5. *cabecinegra* (combinat amb *curruca*, *gaviota*), *cabiçbajo* (també fig.), *cabiçcaído* (rar, també fig.)
6. *cariacotecido*, *cariancho*, *cariavacado* (taurom.), *carifosco* (taurom.), *carinegro* (es diu d’un animal, p. ex. *barnacla*), *carininfo* (lit., *ninfo* no existeix com a adjectiu, format a partir del subst. *ninfà*), *carirredondo*
7. *carniseco*
8. *cejijunto*
9. *colilargo*, *colinegro* (es diu d’un ocell), *colipavo* (combinat amb *paloma*), *colipinto* (combinat amb *aguja*, ocell), *colirrojo* (combinat amb *lagartija*, també subst., ocell) (*colirrubio*, subst., ocell, reg.)
10. *corniabierto* (taurom.), *cornialto* (taurom.), *corniancho* (taurom.), *cornicorto* (taurom.), *cornidelanero* (taurom.), *cornigacho* (taurom.), *corniveleto* (taurom.), *cornivuelto* (taurom.)
11. *cuellicorto*, *cuellierguido*, *cuellinegro* (es diu d’un animal), *cuellirrojo* (es diu d’un animal)
12. *culialto* (col.), *culibajo* (col.), *culiblanco* (es combina amb *sacristán*, *vencejo*, ocells)
13. *espalditendido* (rar)
14. *lengüilargo* (col., fig.)
15. *lomienbiesto* (*lominbiesto*) (rar), *lomitendido* (taurom.)
16. *manicorto* (fig.)
17. *ojigarzo* (lit.), *ojijunto* (rar), *ojinegro*, *ojituerto* (rar), *ojizaino* (rar), *ojizarco* (lit.)
18. *orejisano* (taurom.)
19. *papialbo* (combinat amb *mosquitero*, ocell), *papirrojo* (combinat amb *papamoscas*)
20. *patiabierto* (col.), *paticojo* (col.), *paticorto*, *patidifuso* (fig., col.), *patinegro* (es diu d’un animal), *patirrojo*, *patitieso* (col.), *patituerto*, *patizambo*
21. (*pechiazul* subst., ocell; *pechirrojo* subst., ocell) *pechisacado* (també fig.)
22. *pelilagudo* (fig.), *pelilargo*, *pelirrojo*, *pelirrubio*, *pelitieso*
23. (*petigrís* subst., tipus d’esquirol; *petirrojo* subst., ocell)
24. *pierniabierto*, *piernicorto*, *piernilargo*
25. *piquigualdo*, *piquirrojo*, *piquituerto*, (*picocruzado*, subst. ocell) *picofino* (també subst., ocell), (*picogordo* subst., ocell) *piconegro* (sense vocal d’enllaç)
26. *rabicorto*, *rabilargo*
27. *zanquilargo* (col.)

Des del punt de vista de la forma, la principal diferència entre les dues llengües és que la vocal final del substantiu, primer membre del compost espanyol és *i*, o dit d’una altra forma, entre el substantiu i l’adjectiu hi ha una vocal d’enllaç. Comparem els compostos següents: cat. *caranegre*, esp. *carinegro*. Les excepcions de l’espanyol són *picofino*

i *piconegro*, on apareix el substantiu amb la seva forma completa. Al mateix temps també existeixen *piquigualdo*, *piquirrojo*, etc.

Els substantius que apareixen en els compostos són: *ala*, *asta*, *barba*, *boca*, *cabeza*, *cara*, *carne*, *ceja*, *cola*, *cuerno*, *cuello*, *culo*, *espalda*, *lengua*, *lomo*, *mano*, *ojo*, *oreja*, *papo*, *pata*, *pecho*, *pelo*, *pierna*, *pico*, *rabo*, *zanco*. (El substantiu *peto* apareix en substantius.)

Val Álvaro (1999: 4813-4814) dona una llista de les parts del cos que apareixen en compostos formats per nom i adjectiu. Entre aquestes apareixen elements que no es documenten en el diccionari utilitzat com a corpus, p. ex. *anqui-*, *denti-*, *teti-*, etc. A la llista de Val Álvaro apareix també *perni-*, però al diccionari només es documenten compostos amb *pierni-*.

Pel que fa a la freqüència, mentre en català hi ha 32 substantius que designen una part del cos i formen compostos d'aquest tipus, en espanyol n'hi ha 27 (26 amb funció d'adjectiu). El número de compostos (amb funció d'adjectiu) en català era 151, en espanyol 96.

El diccionari espanyol dona en molts casos una informació estilística: en 11 casos *rar*, en 9 casos *lit.*, en 8 casos *col.*, en 1 cas *desp.*, en 2 casos *reg.* Si descomptem els elements rars o de valor literari o regional, podem considerar que aquest tipus de composició és poc freqüent.

El compost espanyol té nombroses restriccions, en el sentit que l'adjectiu compost s'utilitza amb certs substantius: en 25 casos amb un nom d'animal concret, p. ex. *zorzal alirrojo*; referint-se a un toro, p. ex. *cariavacado*; o a un altre animal, p. ex. *patinegro*.

El significat és transparent en 52 casos, però només apareix en 32 casos sense cap indicació estilística. En 9 casos té sentit figurat, en 7 casos té sentit transparent i figurat alhora. En 26 casos l'adjectiu compost només apareix amb certs substantius.

Alguns elements són només substantius, que en molts casos designen un tipus d'ocell.

També existeix el substantiu *lengualarga*, sense vocal *i*. No l'he inclòs en la llista.

Pel que fa al significat, el segon element del mot *cariavacado* té significat abstracte, contràriament als altres compostos, en què l'adjectiu indica una característica física.

Pot considerar-se especial el mot *carininfo*, perquè el segon element no és un adjectiu, sinó un substantiu, *ninfa*. L'he inclòs a la llista, perquè el compost *carininfo / a* funciona com a adjectiu, amb forma masculina i femenina. És semblant el mot *colipavo / a*, amb la diferència que *pava* existeix també de forma independent.

Són també especials *cabizbajo* i *cabizcaído*, per contenir la variant *cabiž-* de *cabeci-*.

En espanyol hi ha altres exemples amb una estructura semblant, en què el primer element no designa una part del cos, com ara *puntiagudo*.

2.3. Compostos portuguesos

En portuguès hi ha molt pocs compostos d'aquest tipus.

boquiaberto

cabisbaixo

olhibranco (sinònim: *olhalvo*)

Es documenta encara *barbiponente*, però *ponente* no existeix com a mot independent. El mot *cabisbaixo* és un hispanisme (DLPC).

Existeixen encara substantius, com en català: *boca-negra* m (tipus de mico), *cara-pálida* m/f, *cabeça-dura* m/f, *cabeça-leve* m/f, *cabeça-rapada* m/f, *cabeça-tonta* m/f, *olho-grosso* m (tipus d'ocell), *olho-verde* m (tipus de tauró), *pé leve* m, *pele-vermelha* m/f, *pernilongo* / *pernalonga* m (tipus d'ocell), *perna-lavada* f (tipus d'ocell), *perna-vermelha* f (tipus d'ocell).

2.4. Compostos gallecs

També hi ha pocs compostos semblants en gallec:

barbilouro, *barbinegro*, *barbirroibo*

manicurto (*manidextro*, amb un llatanisme com a segon element)

pernicurto, *pernilongo*

Apareixen en el diccionari *boquirroto*, *cabisbaixo*, *cabiscaído*, *pelirroxo* i *patizambo*, amb la indicació de paraula “no gallega” (paraules normatives: *lingoreteiro*, *amoucado*, *roxo*, *pateño*).

Es documenten també *bocaaberta*, *bocanegra*, *bocapodre*, *bocarota*, *bocatorta* (les dues últimes escrites amb minúscules, tipografia que significa que el mot no és estàndard). Aquests compostos són alhora adjectius i substantius (masculins i femenins), l'adjectiu del compost concorda amb el substantiu, el compost és exocèntric, com els compostos *pellroja*, *casc blau*, i com les variants del tipus *llenguallarga* en el dialecte baleàric.

3. Comparació de les quatre llengües

La diferència més considerable que hem trobat entre el català, l'espanyol, el portuguès i el gallec és la freqüència dels compostos del tipus *ullnegre*. En català i espanyol hi ha molts més elements que no pas en portuguès i gallec. Sembla que en espanyol aquests compostos tenen amb freqüència alguna connotació estilística o restriccions semàntiques, p. ex. molts dels compostos s'utilitzen referint-se a toros. Per tant la llengua on aquest tipus de compostos és més freqüent i té més vitalitat amb un valor estilístic neutre és el català.

Veiem una altra diferència important en la forma: en català no apareix la vocal *i* d'enllaç: *ullnegre* (cf. esp. *ojinegro*, port./gall. *pernilongo*). Aquesta discrepància sembla tenir repercussions en la fonètica de les formes. Podem pensar que quan hi ha vocal d'enllaç, el primer element és àton, perquè la forma de la paraula es redueix. Ho podem detectar en portuguès, porque es produeix reducció vocàlica: la vocal tònica del primer element

dels mots *boquiaberto* i *pernilongo* és [u] i [i] respectivament. En *olhibranco*, *olbalvo* la vocal és [o], sense reducció vocàlica, perquè apareix en posició inicial absoluta (segons la transcripció fonètica del DLPC). En gallec no existeix el fenomen de la reducció vocàlica, contràriament al portuguès, però els mots *pernicurto* i *pernilongo* poden ser dignes d'atenció. El substantiu *perna* conté una *e* oberta i aquesta vocal es manté en els compostos (Regueira, 2010). Si el primer element fos àton, apareixeria una *e* tancada. En espanyol veiem el caràcter àton del primer element en *corniaberto*, *conialto*, etc., perquè apareix la vocal *o* i no el diftong *ue* (*cuerno*). En canvi, en *cuelllicorto*, *cuellierguido*, etc. i *pierniabierito*, *piernicorto*, etc. hi ha un diftong, per tant aquest criteri produeix resultats ambigus. És a dir, si observem les tres llengües en què hi ha un element d'enllaç, el resultat no indica clarament si el primer element és àton. El que sí que sembla sistemàtic és que en català, on no hi ha vocal d'enllaç, el primer element és tònic i no es produeix reducció vocàlica, p. ex. *bocafi*, *camacoix*, *capalt*, etc. (Bruguera, 2004, DCVB 1930-1962).

Referències bibliogràfiques

- Academia das Ciências de Lisboa (2001). *Dicionário da Língua Portuguesa Contemporânea* (DLPC). Lisboa: Verbo.
- Aguirre, Carmen (2013). *Manual de morfología*. Barcelona: Castalia.
- Alcover, Antoni Maria – Moll, Francesc de Borja (1930-1962). *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB). Palma: Moll.
- Bruguera, Jordi (2004). *Diccionari ortogràfic i de pronúncia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Bruguera, Jordi (2006). *Diccionari de la formació de mots*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Gràcia, Lluïsa (2002). Formació de mots: composició. Dins: Solà, Joan – Lloret, Maria Rosa – Mascaró, Joan – Pérez Saldanya, Manuel (orgs.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. I. Barcelona: Editorial Empúries. 781-829.
- Gran diccionario Xerais da lingua* (2000). Vigo: Edicións Xerais de Galicia.
- Institut d'Estudis Catalans (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana.
- Lang, Mervyn F. (1992). *Formación de palabras en español*. Madrid: Cátedra.
- Regueira, Xosé Luis (2010). *Diccionario de pronuncia da lingua galega*. A Coruña: Instituto da Lingua Galega / Real Academia Galega.
- Seco, Manuel – Andrés, Olimpia – Ramos, Gabino (2000). *Diccionario abreviado del español actual*. Madrid: Grupo Santillana de Ediciones.
- Val Álvaro, José Francisco (1999). La composición. Dins: Bosque, Ignacio – Demonte, Violeta (orgs.). *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid: Espasa Calpe. 4757-4841.

QUATRE POEMES DE SÁNDOR PETŐFI EN VERSIÓ CATALANA INÈDITA

KÁLMÁN FALUBA

Universitat Eötvös Loránd de Budapest

Resum: A l'inici del 1907 el catalanòfil hongarès Albin Kőrösi demana a Benet Roura Barrios, el seu corresponsal barceloní, trobar traductors per a set poemes de Sándor Petőfi, poeta nacional d'Hongria. Aquest treball repassa el procés de gestació de les versions, de les qual només quatre van arribar a Kőrösi: dues realitzades per À. Guimerà i dues pel poeta valencià Francesc Badenes.

Paraules clau: Albin Kőrösi, Sándor Petőfi, traducció, Àngel Guimerà, Francesc Badenes.

Abstract: At the beginning of 1907, the Hungarian Catalanophile Albin Kőrösi asked Benet Roura Barrios, his Barcelona correspondent, to find translators for seven poems written by Sándor Petőfi, the national poet of Hungary. This work reviews the gestation process of the versions, from which only four reached Kőrösi: two translated by Àngel Guimerà and two by the Valencian poet Francesc Badenes.

Keywords: Albin Kőrösi, Sándor Petőfi, Translation, Àngel Guimerà, Francesc Badenes.

A l'inici del segle XX, Albin Kőrösi (1860-1936), un dels primers hispanistes hongaresos¹, es va encarregar de fer traduir al castellà i al català set poemes de Sándor Petőfi (1823-1849), poeta nacional d'Hongria. L'any 1911 dona compte dels resultats de la seva iniciativa a les pàgines 141-158 del volum *Petőfi a világirodalomban* ('Petőfi a les lletres universals'). La gairebé totalitat del seu escrit, de quinze pàgines escasses d'extensió, se centra en les versions castellanes de Juan Ruiz Estelrich, publicades a la *Revista Contemporànea* de Madrid el 15 de maig de 1907, i ofereix en traducció hongaresa l'estudi d'Estelrich que acompanyava els poemes. A les pàgines 155 i 156 Kőrösi es refereix molt breument a les versions catalanes realitzades a iniciativa seva. Diu: "Per aconseguir les versions catalanes, em vaig adreçar al doctor Benet R. Barrios², amic comprovat, qui manté un contacte permanent amb els cercles literaris i artístics de Barcelona. Vaig enviar-li, a ell també, les traduccions en prosa espanyola dels poemes mencionats, però el resultat fou parcial: dels set poemes només dos van trobar traductor. [...] De tota manera, el valor d'aquestes versions queda acrescuda pel fet que es deuen a Àngel Guimerà, el millor dels poetes catalans d'ara, conegut entre nosaltres pel poema *L'any mil* i el llibret de l'òpera *Terra baixa*." Les missives adreçades per Barrios a Kőrösi, conservades a Budapest a

¹ Sobre Kőrösi, vegeu Kotlán (1981) i també Faluba (1982).

² Sobre Barrios, vegeu Duran Tort (2006). La seva correspondència amb Kőrösi fou buidada per Kotlán (2009).

l'arxiu de les Escoles Pies (Kőrösi era religiós escolapi), com també documents custodiats al Museu Literari Petőfi (Petőfi Irodalmi Múzeum) de la mateixa ciutat, matisen aquesta afirmació: en realitat van arribar a les mans de Kőrösi, a més de les realitzades per Guimerà, dues versions petőfianes més, enllestides pel poeta valencià Francesc Badenes. Abans de fer conèixer les quatre traduccions, reconstruïm el seu procés de gestació tal com es reflecteix a les cartes i postals de Barrios, escrites en castellà, de vegades deficient, i algunes notes de Kőrösi en hongarès.

Trobem la primera referència al projecte, i a les versions literals de Kőrösi, en una postal datada el 16 d'abril de 1907. S'hi diu: "He recibido carta con las traducciones de su poeta nacional. Desde luego que no he de buscar un poeta ripioso, pues para que la traducción sea mala, no vale la pena". Fidel a aquesta convicció, el 9 de juny escriu, esperançat: "Guimerà quizás se encargará de un par de poesías populares para traducirlas", on "popular" segurament vol dir 'de caire folklòric', com eren la majoria dels poemes seleccionats per Kőrösi. El tema de les traduccions reapareix el 20 de juny, a propòsit de la publicació de les versions castellanes d'Estelrich, quan Barrios avança un eventual equip traductor, dient: "Las catalanas serán de Guimerà, de un presbítero y del director de Joventut." Aquest darrer, a qui es farà referència també més avall, fou Lluís Via (1870-1940), poeta i traductor de poesia, fundador i director del setmanari modernista *Joventut*, publicat entre el febrer de 1900 i la fi de 1906. La identitat del "presbítero", personatge que no torna a figurar en la correspondència, ens és desconeguda. A l'octubre de 1907, annexades a una carta sense datar, arriba la primera collita. Barrios hi diu: "Como ve, incluyo las traducciones hechas por Guimerà; ahora espero las de los otros dos señores." Més endavant afegeix: "Estas traducciones me agradan mucho más que las de Estelrich. No sé cuál será su parecer." El traductor valencià, encara sense nom ni cognom, apareix en una carta en què Barrios, després de consultar amb Guimerà, aclareix uns dubtes que sorgeixen a Kőrösi en traduir *L'any mil* del poeta català, poema que sortiria en versió hongaresa al diari *Budapesti Hírlap* el 25 de desembre de 1907. Barrios hi diu: "He dado un par de poesías de Petőfi (Vd. debe verlo de su ventana)³ a un poeta valenciano; a ver si me las traduce." I el valencià les va traduir ben aviat, com ho testimonia la carta de Barrios datada el 12 de gener de 1908: "Tengo el gusto de incluirle las dos traducciones de las poesías de Petőfi al valencià, variedad catalana, cosa que sin duda servirá mejor a Vds., los de esa sociedad admiradora del poeta⁴. El autor es F. Badenes i Dalmau, un laureado poeta valenciano que ahora vive en Barcelona ...". Al final de la carta Barrios afegeix que Badenes (1859-1917) és membre del Rat Penat de València i mestre en gai saber. A la mateixa missiva hi trobem una pregunta a què només podia correspondre una resposta negativa: "¿Recibió Vd. las traducciones hechas por mi amigo-literato (antiguo director de Joventut) Lluís Via? No me ha dicho Vd. nada más." Hem de lamentar, doncs, la

³ Al·lusió a l'estàtua del poeta, a la vora del Danubi, ben visible des del convent dels escolapis en què vivia Kőrösi.

⁴ Es refereix a la *Petőfi Társaság* ('Associació Petőfiana'), dedicada al culte i difusió de l'obra del poeta.

pèrdua d'altres versions catalanes de poemes de Petőfi, entre elles, probablement, la de *Szeptember végén* ('A la fi de setembre'), un dels cims de l'obra del poeta.

A continuació oferim les quatre poemes en versió catalana en el mateix ordre en què les trobem en la correspondència Barrios–Kőrösi: comencem amb les dues de Guimerà i continuem amb les dues de Badenes. Els títols originals en són: *Te voltál egyetlen virágom...*, *Reszket a bokor, mert...*, *Boldog éjjel...*, *Ez a világ amilyen nagy...*. La nostra transcripció respecta totes les característiques de l'original.

Tu sigueres ma única flor

Eras la flor que adorava
y so un erm, puig t'has marcit.
Eras mon sol que brillava:
desperta que tot es nit.

Eras l'ala que volava:
trencada he caygut ferit.
Eras ma sanch que abrusava:
tú ets freda, y mort m'he sentit.

30. 9. 97. trad. Angel Guimerà

Tremola l'abret ...

Per que s'hi ajoca un aucell
com s'estremeix la planta!
Per que á ma pensa has volat
quin tremolar-me l'anima!

Dintre ma pensa ha volat
la meva enamorada.
No hi ha altre brillant al mon
de mes llums y mes cayres.

Del Danubi'l llit es plé:
potser surti de mare.
Y no hi caben en mon pit,
del amor, les onades.

M'estimas roseret meu?
Jo't vuy ab l'anima!
No t'estiman mes que jo
lo teu pare y ta mare.

En un temps qu'eram plegats,
oh amor, com m'estimavas!
Tot era al cor del estiu:
ara es tot l'hivernada!

Que 't beneheixi 'l bon Deu
si no m'estimas ara:
y 't benheixi mil cops
si m'estimas encara.

trad. Angel Guimerà Octubre 1907

Nit feliç

¡Nit feliç! De m'aymada estich juntet,
y ab ella joguineje al jardinet.
Tot calla; sols del cá es sent la hudolada;
en lo cel blaminós
lluhix l'estel hermós
y la lluna argentada.

No serviria yo per fer d'estel;
bé sab Deu que no sempre fora al cel;
tot hora estar en ell, no, mo'm plauria,
y abaxara seguit
pera voret cada nit,
sols per voret, aymía.

¡Quán gran es la terra!

Quán gran es la terra, l'espléndit planeta;
y tu, ma estimada, cuán eres xiqueta;
mes si tu aplegares un jorn à ser mia,
enjamay per ella, enjamay yo 't daría.

Tu eres hermós dia; yo, nit endolada
que espesa foscuria ne té enmantellada.
Si un jorn se fonguesen nostres cors, aymía,
¡Qué aurora més clara per mi brillaría!

Cap à terra mira, no axis cara à cara;
la teva mirada mon pit ¡ay! cremara;
mes si és que m'estimes, com sabs que voldria,
miram y que 's creme mon pit, vida mia.

Barcelona. Dbre 1907. Fr. Badenes Dalman

Referències bibliogràfiques

Duran Tort, Carola (2006). Un viatger empedreït. Benet Roura i Barrios, ambaixador de la literatura catalana. Dins: Massot i Muntaner, Josep (coord.). *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. LII. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 31-68.

Faluba, Kálmán (1982). Llengua i literatura catalanes a Hongria. Dins: Massot i Muntaner, Josep (coord.). *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. V. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 213-221.

Kotlán, Sylvia (2009). Literatura i filologia catalanes reflectides pel mirall deformant de les cartes de B. Roura Barrios enviades a Budapest. Dins: Faluba, Kálmán – Szijj, Ildikó (eds.). *Actes del Catorzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Budapest (2006), vol. 1. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 283-294.

Kotlán, Sylvia (1981). Prehistòria de la catalanística a Hongria. *Lluc*, 699. 26-27.

LA PERCEPCIÓ DELS PATRONS ASCENDENTS EN LES INTERROGATIVES PRONOMINALS DEL CATALÀ*

KATA BADITZNÉ PÁLVÖLGYI

Universitat Eötvös Loránd de Budapest

Resum: El present estudi investiga mitjançant una enquesta anònima digital la percepció de les preguntes parcials acompanyades d'una entonació ascendent per part de 54 enquestats catalanoparlants nadius, per analitzar fins a quin punt reconeixen l'actitud de l'informant en aquests casos. Segons les nostres hipòtesis, els nadius reconeixeran si la pregunta pronominal ascendent expressa cortesia per part del parlant, o si és una pregunta seguida per un altre enunciat. Els resultats mostren que els nadius reconeixen efectivament si es tracta d'una pregunta pronominal no final, és a dir, seguida per un altre enunciat, però l'entonació ascendent sembla ser insuficient per indicar que la pregunta parcial és cortesa o no.

Paraules clau: entonació, pregunta pronominal, cortesia, català, ascendent.

Abstract: The present study investigates the perception of wh-questions accompanied by a rising intonation by 54 native Catalan-speaking informants through an anonymous digital survey, to analyze the extent to which they recognize the speaker's attitude in these cases. According to our hypotheses, native listeners will recognize whether the rising wh-question expresses politeness on the part of the speaker, or whether it is a question followed by another utterance (that is, non-final). The results show that native speakers of Catalan effectively recognize whether it is a non-final wh-question, but the rising intonation seems to be insufficient to indicate that the wh-question is polite.

Keywords: Intonation, Wh-question, Politeness, Catalan, Rising.

1. Introducció

Sobre l'entonació de les preguntes pronominals en el català no existeixen gaires treballs (vegeu Bonet (1984, 1986), Salcioli (1988) i el subapartat de Prieto (2002), tots esmentats a Font-Rotchés 2009: 41). El punt comú en aquestes aportacions és que parteixen d'un corpus llegit (per tant, no espontani). L'Atlas interactiu de l'entonació del català (Prieto – Cabré (coords.), 2007-2012) ja exposa exemples de parla semiespontània (mitjançant activitats de “map task”). Font-Rotchés (2009) analitza en el seu article 53 preguntes pronominals del català, totes espontànies. Segons aquestes fonts i les nostres pròpies investigacions, trobem melodies tant descendents com ascendents en les interrogatives parcials del català.

* Estudi presentat en el Xè Workshop sobre la prosòdia de Català 28 de juny de 2018, ampliat per al present tom.

Segons el principi Peshkovski, com més s'assenyala una distinció per recursos sintàctics, tant menys s'assenyala amb l'entonació (Peshkovski, 1959). Sabem que en diverses llengües l'ordre de paraules en una interrogativa absoluta neutra pot coincidir amb l'ordre de paraules d'una declarativa (p. ex. en el català, “Demà vindrà en Joan.” vs. “Demà vindrà, en Joan?”). Així no és estrany que en la majoria de les llengües hi hagi una entonació diferent emprada en cas de les declaratives i interrogatives absolutes, però una entonació coincident en cas de les declaratives i les interrogatives parcials. Com que en les interrogatives parcials la naturalesa de la pregunta s'indica mitjançant el pronom interrogatiu (p. ex. “Quan vindrà en Joan?”), l'entonació ja no ha de jugar un paper important per distingir l'enunciat d'una declarativa, tots dos poden ser acompanyats per la mateixa melodia descendent.

L'ús de la melodia ascendent en les interrogatives parcials del català sembla estar motivat per algun factor, generalment extralingüístic. Podríem enumerar, doncs, els següents contextos que provoquen la utilització de patrons ascendants en les interrogatives pronominals del català:

De tipus neutre, quan la pregunta forma part d'una enumeració (o, segons les nostres observacions, simplement si li segueix un altre enunciat després); quan és una pregunta que es troba a la fi de l'enunciat com un element perifèric en alguns dialectes (com per exemple, en el balear). Pel que fa a les interrogatives parcials no neutres, les preguntes imperatives, exhortatives, exclamatives (de sorpresa) i les retòriques també es poden acompanyar d'una melodia ascendent. A més, és interessant notar que, tal com en el cas del castellà (Alcina – Blecua, 1975: 478; Seco, 1980: 67), les preguntes pronominals corteses—que expressen un interès extra per part del parlant per conèixer la resposta— també es produeixen amb una melodia final ascendent.

Per veure com perceben aquestes preguntes pronominals ascendants els parlants nadius, hem realitzat una enquesta anònima amb 54 informants catalanoparlants, investigant les següents hipòtesis:

- (1) Els parlants nadius reconeixeran les preguntes pronominals corteses per la seva melodia ascendent;
- (2) Els parlants nadius reconeixeran les preguntes pronominals no finals per la seva melodia ascendent.

En els següents apartats, donarem a conèixer les característiques del corpus, de la metodologia emprada, de l'enquesta, i finalment, els resultats amb unes consideracions posteriors.

2. Corpus i metodologia

La tasca dels enquestats va ser escoltar vuit preguntes pronominals (totes produïdes per parlants del català, de fragments televisius extrets de YouTube, per tant, interrogatives espontànies). D'entre les vuit interrogatives, quatre eren ascendants i quatre, descendents.

Després d'escoltar-les, els enquestats havien de respondre diverses preguntes sobre els enunciats que presentarem en l'apartat 3.

El primer bloc contenia les següents preguntes (totes ascendents):

- 1) Per (a) quanta gent? (informació oblidada, cortès + no final)
- 2) Quin temps té? (informació oblidada, cortès)
- 3) Com estàs? (cortès)
- 4) Quin és el millor moment? (no final)

El segon bloc contenia preguntes amb entonació descendent, preguntes parcials neutres:

- 5) I quins poders tens, exactament?
- 6) Què passa?
- 7) Com estàs?
- 8) Com estàs?

Els parlants eren els següents: Helena García Melero, de Barcelona (pregunta 1), Núria Roca, de València (preguntes 2-4.), Raül Ferré, de Barcelona (preguntes 5, 8.) i Ricard Ustrell, de Barcelona (preguntes 6-7).

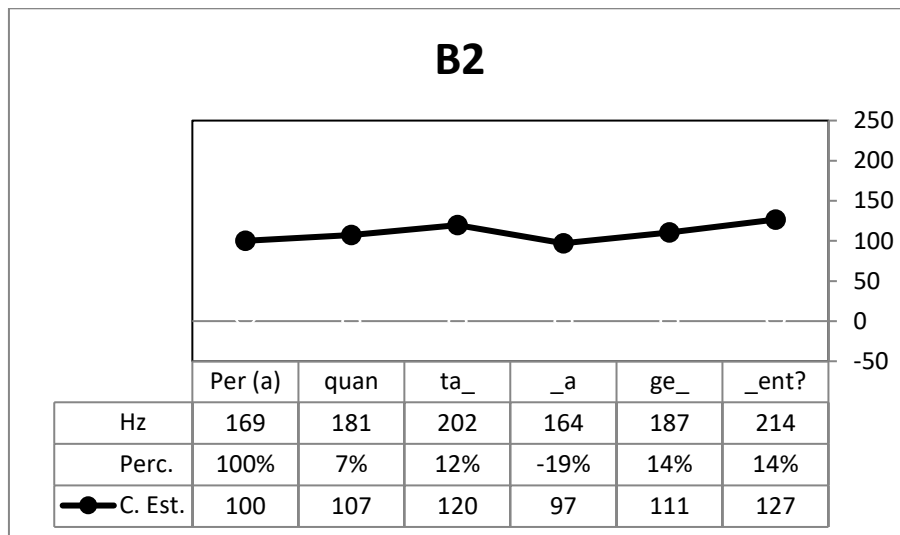
Al triar els enunciats, hem seguit la metodologia elaborada per Cantero – Font-Rotchés (2009): sense representar les variacions micromelòdiques no significatives, estandarditzem les melodies per veure si a la fi de l'enunciat es presenta un ascens o un descens. Pel que fa a l'ascens, hem triat enunciats amb un 10% d'ascens final com a mínim (ja que una diferència tonal de 10% com a mínim és el llindar de percepció humana, vegeu Kassai, 1998: 213; Mateo – Font-Rotchés, 2011: 1113).

El procés de l'estandardització melòdica es presenta detalladament en Cantero – Font-Rotchés (2009). El primer pas és registrar els valors de la freqüència fonamental (F0) característics de cada síl·laba, mitjançant un programa d'anàlisi acústic com Praat (Boersma – Weenink, 2020). Aquest valor es pren a meitat del nucli sil·làbic (que és generalment una vocal, però en determinats casos pot ser fins i tot una nasal, lateral o vibrant, vegeu Cantero – Font-Rotchés, 2020: 27). En cas de haver-hi una diferència tonal superior a 10% al dedins de la síl·laba, es prenen els valors extrems (els valors mínim i màxim del canvi tonal).

Després, a cada valor absolut se li atribueix un valor relatiu, depenent del percentatge d'ascens / descens en la melodia experimentat en comparació amb el valor de la síl·laba anterior. El valor del primer segment és l'arbitrari 100 (un nombre fàcil de manejar), i els següents depenen d'aquest valor, són creixents respecte a aquest si la melodia ascendeix a la següent síl·laba, i decreixents si aquesta descendeix. Per il·lustrar el procés, a la Figura 1 presentem el gràfic i la fitxa que vam preparar en cas de cada pregunta (Hz vol dir Hertz, Perc. és Percentatge, C. Est. és la Corba Estàndard, la _

La percepció dels patrons ascendants en les interrogatives pronominals del català

entre vocals vol dir que es produeix un allargament dins de la síl·laba i el moviment melòdic caracteritza tots dos segments):

Codi: B2		
Enunciat: Per (a) quanta gent?		
Localització: 1:27	Programa: <i>Els Matins - Les claus per tenir èxit a YouTube</i>	gènere: entrevista
Emissió: 30/04/2014	Enllaç: https://www.youtube.com/watch?v=uvJJXgyY_zw	Franja: matinal
Descripció de l'informante: Helena García Melero		
Sexe: D Edat: 46 años Professió: Periodista Varietat dialectal: central		
Descripció del context: Una pregunta repetitiva (informació oblidada), cortés + no final		
Patró:		II

Figura 1. Gràfic i fitxa dels enunciat, exemple

Com es desprèn del gràfic, aquesta pregunta cortesa acaba amb un ascens de 164 hertz a 214 hertz, el que equivaldria a una diferència tonal del 30,49%, un ascens no tan marcat. Segons la categorització de Font-Rotchés (2007: 133), es tracta del patró entonatiu 2, un patró no marcat, amb ascens final d'entre 10% i 80%, i el primer pic en la primera síl·laba tònica, que s'utilitza per una gran varietat d'enunciat, entre d'altres preguntes parcials de reiteració, per exemple.

Segons les hipòtesis, els entrevistats catalanoparlants reconeixeran els enunciat cortesos i suspesos per la melodia final ascendent, és a dir, per la inflexió final ascendent. En el nostre corpus, les primeres quatre preguntes eren ascendents i les

segones quatre, descendents, pertanyents en total a tres patrons melòdics diferents. Ara veurem quins patrons melòdics catalans representen les preguntes exactament.

L'estructura del contorn melòdic, segons Cantero – Font-Rotchés (2007), es configura a força de tres unitats: l'anacrusi és la primera part del el contorn que dura des del primer segment fins al primer pic (generalment coincident aquest últim amb el primer accent lèxic); des del primer pic trobem el cos (en declinació) fins a l'últim accent lèxic, anomenat nucli, que al mateix temps inicia el tercer bloc, la inflexió final (IF), vegeu la Figura 2:

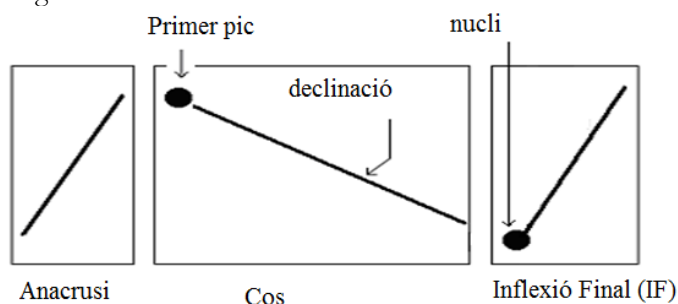

Figura 2. Estructura del contorn melòdic, segons Cantero – Font-Rotchés (2007)

En el primer bloc del nostre experiment, tres de les preguntes ascendents van representar el patró melòdic 2 (Font-Rotchés, 2007: 133), i una, el patró melòdic 3 (Font-Rotchés, 2007: 151). Vegem les característiques de cada un dels dos patrons.

El patró 2 (Fig. 3) es caracteritza per un anacrusi (opcional) d'ascens fins al primer pic d'un 40% com a màxim, i el primer pic és a la primera vocal tònica del contorn, el punt més alt de la melodia. El cos és en declinació suau i constant. La IF constitueix en si el punt melòdic més baix de la melodia, d'on s'inicia un ascens d'un 10% a un 80%.

El patró 3 (Fig. 4) difereix del patró 2 només a la inflexió final: és el punt melòdic més baix de la melodia, d'on s'inicia un ascens igual o superior a un 80% fins a un màxim del 140%, que culmina en el punt més alt de la melodia.

La corba melòdica esquemàtica dels dos patrons coincideix, la diferència rau en la magnitud del moviment tonal de la inflexió final, fins a 80% en el cas del patró 2 i igual o superior a aquest valor en cas del patró 3.

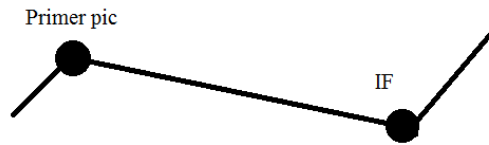

Figura 3. Representació esquemàtica del patró melòdic 2 (Font-Rotchés, 2007: 133)

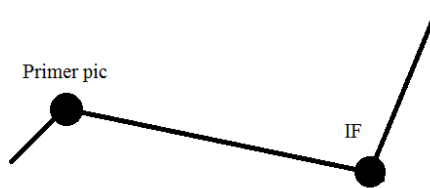

Figura 4. Representació esquemàtica del patró melòdic 3 (Font-Rotchés, 2007: 151)

Des del punt de vista fonològic, el patró 2 expressa el caràcter no acabat de l'enunciat, és un contorn suspès. Això vol dir que els oients, en escoltar la melodia del patró 2 però sense necessàriament entendre l'enunciat ho reconeixen com a suspès, no acabat. El patró 3, però, ja no és suspès, és interrogatiu fonològicament, ja que els oients descodifiquen els enunciat amb aquesta melodia com a preguntes. Els contorns del patró 2 poden ser enunciatius declaratius no finals, és a dir, quan el parlant vol indicar amb l'ascens final que desitja continuar mantenint el torn, interrogatius i exclamatius (Font-Rotchés 2007: 133), mentre que els contorns del patró 3 solen ser interrogatius (Font-Rotchés 2007: 152).

El segon bloc de l'experiment contenia 4 preguntes amb entonació descendent, preguntes parcials neutres. Totes pertanyien al patró melòdic 1, reconegut per Font-Rotchés (2007: 110):

Figura 5. Representació esquemàtica del patró melòdic 1 (Font-Rotchés, 2007: 110)

Aquest patró es caracteritza per un anacrusi (opcional) d'ascens fins al primer pic d'un 40% com a màxim, el primer pic a la primera vocal tònica del contorn, trobant-se en el punt més alt de la melodia; un cos en declinació suau i constant, i una IF amb descens fins a un 40% o un ascens fins a un 10%, culminant-se en el punt melòdic més

baix. Podem veure, doncs, que aquest patró també es pot acompanyar d'un ascens, per tant, no és necessàriament descendent, però tal ascens no pot sobrepassar el llindar de percepció (10%).

Òbviament, aquestes melodies poden acompanyar molts tipus d'enunciats en la realitat. El patró 1 pot acompanyar enunciats declaratius, exclamatius i preguntes que en el seu context se sobreentenen que són preguntes (Font-Rotchés, 2007: 111). En el nostre cas, s'utilitza en les preguntes pronominals neutres, ja que el pronom interrogatiu assenyalava la naturalesa de la pregunta i la l'entonació ja no ha de jugar cap paper extra a indicar que l'enunciat és interrogatiu.

La Taula 1 conté tota la informació sobre els patrons melòdics emprats en els 8 enunciats:

Pregunta	Patró melòdic
1. Per (a) quanta gent?	2 (ascendent d'entre 10 i 80%)
2. Quin temps té?	3 (ascendent superior o igual a 80%)
3. Com estàs?	2 (ascendent d'entre 10 i 80%)
4. Quin és el millor moment?	2 (ascendent d'entre 10 i 80%)
5. I quins poders tens exactament?	1 (descendent)
6. Què passa?	1 (descendent)
7. Com estàs?	1 (descendent)
8. Com estàs?	1 (descendent)

Taula 1. Els patrons melòdics de les preguntes

Ja hem vist que l'ascens del patró 2 s'associa a la "no finalitat" de l'enunciat, però tant la melodia ascendent suspesa (del patró català 2) com la melodia ascendent interrogativa (del patró català 3) han estat reconegudes com a trets melòdics de cortesia per Devís (2020). En aquest estudi veurem si els trets melòdics d'ascens esmentats es reconeixen ambdós com a marques de "no finalitat" i de cortesia pels oients.

3. L'enquesta

A la primera part de l'enquesta es va demanar als enquestats les seves dades personals. La major part dels enquestats se situa a la franja d'edat d'entre 24 i 50 anys, procedeix de Catalunya i parla la varietat central del català. L'enquesta la van emplenar homes i dones en la mateixa proporció. Les dades es visualitzen en la Taula 2.

Característiques		%
Edat (anys)	menys de 18	0
	entre 18 i 23	11.1
	entre 24 i 35	29.6
	entre 36 i 50	35.2
	entre 51 i 60	14.8
	més de 60	9.3
Sexe	home	50
	dona	50
procedència	Catalunya	88.9
	València	5.6
	Les Illes Balears	3.7
	Andorra	0
	altra	1.9
dialecte de l'enquestat	català nord-occidental	7.4
	català septentrional	1.9
	català central	79.6
	valencià	7.4
	alguerès	0
	balear	3.7
	altre	0

Taula 2. Dades dels enquestats

La segona part de l'enquesta va oferir les vuit mostres autèntiques (totes extretes d'àudios descarregats de YouTube) que eren totes preguntes pronominals (vegeu l'apartat 2.). Els enquestats, després d'escoltar les preguntes, van haver de decidir si l'enunciat escoltat és una interrogativa cortesa, si serà seguida per un altre enunciat, si és una pregunta emfàtica, de sorpresa, o si és representant d'un dialecte diferent que el de l'enquestat. A continuació presentarem els resultats relacionats amb les nostres dues hipòtesis, enfocant-nos en les primeres dues preguntes que van rebre els enquestats sobre els enunciats.

4. Resultats

Com es desprèn de la Taula 3, en cas de decidir si les preguntes eren corteses o no al context, no hi ha una unanimitat entre les opinions. Una de les preguntes corteses no es reconeix com a tal pels enquestats (la pregunta 1 es considera cortesa només pel 37% d'ells), mentre que una pregunta amb melodia descendent, la pregunta 7 es reconeix com a cortesa, mentre que en realitat no ho era. No obstant això, les dues interrogatives parcials amb final ascendent (les preguntes 1 i 4) que són seguides per un altre enunciat —per tant, no són finals— es reconeixen com a “no finals” per la majoria dels enquestats.

	entonació de la pregunta	tipus de pregunta	És una pregunta cortesa?	El parlant seguirà amb un altre enunciat?
1.	ascendents	informació oblidada, cortès + no final	37%	72.2%
2.		informació oblidada, cortès	63%	24.1%
3.		cortès	88.9%	38.9%
4.		no final	37%	79.6%
5.	descendents	neutre	29.6%	16.7%
6.		neutre	7.4%	53.4%
7.		neutre	81.5%	48.1%
8.		neutre	35.2%	35.2%

Taula 3. Resultats de l'enquesta

Els resultats semblen suggerir que els informants reconeixen bé la motivació d'usar una melodia ascendent en el cas de les preguntes pronominals que seran seguides per un altre enunciat aviat (i per tant es poden considerar “no finals”, suspeses), però encerten en menor grau si es tracta d'una altra raó, per exemple la cortesia.

5. Conclusions

En aquest estudi ens vam enfocar en la percepció de les interrogatives pronominals del català que van acompanyades d'una melodia ascendent. Desitjàvem investigar fins a quin punt els nadius reconeixen la naturalesa suspesa (és a dir, no final) i cortesa de les preguntes, mitjançant una enquesta digital dirigida a 54 catalanoparlants.

Els nostres resultats permeten suposar que per reconèixer una interrogativa parcial com a cortesa, no és suficient l'ús d'una melodia ascendent, sinó que calen altres claus lingüístiques o fins i tot extralingüístiques (per exemple, l'ús de certes estructures gramaticals, lèxic específic, morfemes típics com els diminutius, i la gestualitat, per exemple els ulls més oberts del que és normal). Això de nou ens pot corroborar l'observació que l'entonació —tot i que la informació lèxica està disponible—no és capaç d'expressar (sense cap altra informació extralingüística, com la gestualitat, per exemple) més que tres característiques: si l'enunciat és emfàtic, suspès o interrogatiu (Cantero, 2002).

Per garantir resultats encara més objectius, es podria repetir la investigació amb preguntes que acabin totes en una síl·laba tònica, assegurant així que la corba entonativa es desenvolupa de la mateixa manera sobre la paraula (Prieto, comunicació personal; en cas del castellà, vegeu Cantero, 2002: 89). En el nostre cas, la pregunta 6 no complia amb aquest requisit. També sorgeix l'opció de no treballar amb enunciats reals, sinó només amb parells de còpies del mateix enunciat, en què una còpia és l'original, l'altra és la manipulada, una d'elles és ascendent i l'altra, descendent, però usant el mateix

enunciat per part del parlant. D'aquesta manera es podrien excloure tots els factors extralingüístics a l'hora del judici de la prova perceptiva. Òbviament, es podria ampliar el nombre d'enquestats o incloure parlants d'altres dialectes per matisar més els resultats obtinguts.

Referències bibliogràfiques

- Alcina Franch, Juan – Blecua, José Manuel (1975). *Gramática española*. Barcelona: Ariel.
- Boersma, Paul – Weenink, David (2020). *Praat: doing phonetics by computer* [Computer program]. Versió 6.1.16, assequible a: <https://www.fon.hum.uva.nl/praat/>. Darrera consulta: 21-06-2020.
- Bonet, Eulàlia (1986). L'entonació de les formes interrogatives en barceloní. *Els Marges*, 33. 103-117.
- Bonet, Eulàlia (1984). *Aproximació a l'entonació del català*. Tesi de llicenciatura. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Cantero Serena, Francisco José (2002). *Teoría y análisis de la entonación*. Barcelona: Ed. Universitat de Barcelona.
- Cantero Serena, Francisco José – Font-Rotchés, Dolors (2020). Melodic Analysis of Speech (MAS). *Phonetics of Intonation*. Dins: Abasolo, Juan – de Pablo, Irati – Ensunza, Ariane (eds.). *Contributions on education*. Bilbao: Universidad del País Vasco. 20-47.
- Cantero Serena, Francisco José – Font-Rotchés, Dolors (2009). Protocolo para el análisis melódico del habla. *Estudios de Fonética Experimental*, 18. 17-32.
- Cantero Serena, Francisco José – Font-Rotchés, Dolors (2007). Entonación del español peninsular en habla espontánea: patrones melódicos y márgenes de dispersión. *Moenia*, 13. 69-92.
- Devís Herraiz, Empar (2020). La entonación de (des)cortesía en catalán. *Phonica*, 16. 54-82.
- Font-Rotchés, Dolors (2009). Les interrogatives pronominals del català central. Anàlisi melòdica i patrons entonatius. *Els Marges*, 87. 41-64.
- Font-Rotchés, Dolors (2007). *L'entonació del català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Font-Rotchés, Dolors – Mateo Ruiz, Miguel (2011). Absolute interrogatives in Spanish: a new melodic pattern. *Anais do VII congresso internacional da ABRALIN*. Curitiba (Brasil). 1111-1125.
- Kassai, Ilona (1998). *Fonetika*. [Fonètica]. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Peshkovskij, Alexander (1959). *Intonacija i grammatika. Izbrannye trudy*. Moskva: Uchpedgiz.

Prieto, Pilar (2002). Entonació. Dins: Solà, Joan (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1. Barcelona: Empúries. 393-462.

Prieto, Pilar – Cabré, Teresa (coords.) (2007-2012). *Atles interactiu de l'entonació del català*. Assequible a: <http://prosodia.upf.edu/atlesentonacio/>. Darrera consulta: 03-01-2021.

Salcioli, Valeria (1988). Estudio fonético-experimental de la entonación interrogativa catalana. *Estudios de Fonética Experimental*, 3. 35-70.

Seco, Manuel (1980). *Gramática esencial del español. Introducción al estudio de la lengua*. Madrid: Aguilar.

POLITENESS IN 13–16TH CENTURY CATALAN: REQUESTS IN THE COMPUTERIZED CORPUS OF OLD CATALAN

KATALIN NAGY C.

MTA-DE-SZTE Research Group for Theoretical Linguistics, Eötvös Loránd Research Network (ELKH)

Abstract: The present study aims to discuss some politeness strategies in 13–16th century Catalan, based on a corpus pragmatic analysis of requests from the Computerized Corpus of Old Catalan (*Corpus Informatitzat del Català Antic* [CICA]), found by searching for occurrences of the speech act verbs *pregar* ‘ask, pray’ and *suplicar* ‘supplicate, beg, beseech’. Results of the present study provide evidence that politeness in 13–16th century Catalan was realized by different linguistic means than in contemporary Catalan. It focuses on some conventionally indirect strategies that consisted in using the verb *voler* ‘want’ to transfer the imperative force from the performance of the requested act to the hearer’s willingness. At the intersection of speech act research, politeness studies, historical pragmatics and corpus pragmatics, this study also discusses some methodological challenges of these areas.

Keywords: Corpus Pragmatics, Historical Pragmatics, Old Catalan, Politeness, Requests.

Resumen: El objetivo del presente estudio consiste en discutir el uso de algunas estrategias de cortesía en la lengua catalana desde finales del siglo XIII a finales del siglo XVI. La investigación se centra en el análisis de un gran número de peticiones procedentes del *Corpus Informatitzat del Català Antic* [CICA], halladas mediante la búsqueda de ocurrencias de varias formas gramaticales de los verbos catalanes *pregar* y *suplicar*. Se estudiarán varias estrategias indirectas para formular un ruego, con particular énfasis en el uso del verbo *voler* ‘querer’ como fórmula de cortesía, con el fin de mitigar la fuerza imperativa de la petición. En el punto de intersección del estudio de los actos de habla, la investigación de la cortesía, la pragmática histórica y la pragmática de corpus, este estudio también pretende reflexionar sobre algunas cuestiones metodológicas de estas áreas de la lingüística.

Palabras clave: catalán antiguo, cortesía, peticiones, pragmática de corpus, pragmática histórica.

1. Introduction

The present paper aims to highlight patterns of usage of polite directives in Old Catalan, based on a corpus pragmatic analysis of requests from the Computerized Corpus of Old Catalan (*Corpus Informatitzat del Català Antic* [CICA]). Requests belong to the category of directive speech acts and are often performed by indirect means because of requirements of politeness (cf. Searle, 1975). The present study focuses on linguistic means of expressing politeness in Catalan from the late 13th century on and describes the use of some constructions that were conventionally used in polite requests up to the end of the 16th century. Politeness strategies are identified with

corpus linguistic tools in a large dataset composed of historical Catalan texts, covering a substantial period of several centuries. At the intersection of speech act research, politeness studies, historical pragmatics and corpus pragmatics, this study also discusses some methodological challenges of these areas.

2. Theoretical background

Speech act theory originated in the field of philosophy of language, with implications for methodology: classical authors of this research area studied related phenomena on the basis of intuition, introspection, and thought experiments (Austin, 1962; Searle, 1969, 1975). Later, researchers in the CCSARP-project (Blum-Kulka – Olshtain, 1984; Blum-Kulka et al., 1989) emphasized that intuitive data had to be complemented with empirical research in the study of speech acts. According to this principle, they collected data from DCTs, in order to have a large amount of examples produced in well-defined situations, which made possible an intercultural comparison of speech act phenomena. Unfortunately, these data sources are not accessible for historical research, where, according to Fischer (2004: 730), historical documents are the only firm source of knowledge. Although historical research is necessarily corpus-based, the notion of corpus data is more complex than it seems to be at first sight, and researchers' intuition as an additional data source is always present (cf. Nagy C., 2013; Nagy C. et al., 2018; Németh et al., 2019). Since the study of speech act phenomena has always been an important issue within historical pragmatics, various possibilities of studying speech acts on the basis of written sources have been outlined (cf. Jucker – Taavitsainen, 2000). Taavitsainen and Jucker (2007) summarize the main directions of speech acts studies within historical pragmatics (see also Arnovick, 1999; Jucker – Taavitsainen, 2000; Kohnen, 2000; Traugott – Dasher, 2004 [2002]; Kohnen, 2007; Jucker – Taavitsainen, 2008). They define two substantial methods of studying speech acts historically. The first method is based on searching for speech act verbs, and the second one consists of a thorough qualitative analysis of texts in order to identify each and every realization of a certain speech act type (cf. Kohnen, 2007). This latter method implies a manual analysis, unless pragmatically annotated corpora are accessible.

While corpora have always been a central data source for historical pragmatics, synchronic pragmatics has also become corpus-based to a great extent in the last few decades in the sense that relying on the empirically observable occurrences of various linguistic and pragmatic units in spoken or written corpora has become a methodological norm by now (see Németh T. et al., 2020). With the development of corpus pragmatics, research on language use faces the challenge of how to search for functional phenomena in large electronic corpora (see Aijmer – Rühlemann, 2015; Rühlemann – Aijmer, 2015; Aijmer, 2018; Jucker, 2018; O'Keffee, 2018; Németh T. et al., 2020). The new methodologies elaborated in corpus linguistics and the accessibility

of more and more large electronic corpora can provide new impetus and orientation for historical pragmatics research too.

Issues of speech acts have been at the core of historical pragmatics from the beginning. Of the two basic approaches of corpus linguistics, namely, the corpus-informed and the corpus-driven method, corpus pragmatics traditionally uses the former (cf. Tognini-Bonelli, 2001; O’Keffee, 2018; Simon, 2018). Corpus-based research can follow a form-to-function direction, taking a linguistic form as a starting point, or apply the opposite function-to-form approach (cf. Jucker, 1994; Jacobs – Jucker, 1995). These perspectives are not easy to separate from each other in pragmatics, since in the research practice they usually go together, even if O’Keffee (2018) and Aijmer (2018) summarize corpus pragmatic studies belonging to these two main perspectives separately. O’Keffee (2018) reports, among others, the following three function-to-form studies concerning English language. Schauer and Adolphs (2006) provide a study about expressions of gratitude relying on corpus and DCT data in a way that data collected via DCTs have been used as a basis for concordance searches in a corpus of spoken English. Deutschmann (2003) focuses on explicit apologies in the form of IFIDs (Illocutionary Force Indicating Devices) in a British English spoken corpus, collecting occurrences on the basis of variants of the following words: *afraid*, *apologise*, *apology*, *excuse*, *forgive*, *pardon*, *regret* and *sorry*. He analyzes each utterance via a manual analysis and classifies them functionally and pragmatically in their original contexts. Lutzky and Kehoe (2017) have also searched for apologies in a large electronic corpus, the Birmingham Blog Corpus, on the basis of IFIDs associated with apologies (e.g. *pardon*, *pardons*, *pardoned*, *pardoning*), establishing a collocational profile for each of them. Through combining different types of collocational analysis, unwanted hits can be identified and discarded. Although these studies are reported in a paper summarizing function-to-form analyses, they all – necessarily – start from some linguistic forms.

This is not a mistake, it only shows that the differentiation between form-to-function and function-to-form analyses in most of the cases actually is not a methodological distinction but refers to the focus of the research question. Corpus-based studies all start from a linguistic form, as methods used in the above mentioned studies illustrate. Studies with special focus on functions also search for linguistic units in corpora first, and then, after selecting relevant hits –at least in part– by manual analysis, they address functional issues. Real function-to-form studies are possible only relying on pragmatically annotated corpora (cf. Meyer, 2002), which are available for now only in limited numbers.

3. The speech act of requesting

In everyday language use requests are rarely performed by making explicit the propositional content only. They are usually linguistically more elaborated and are frequently not limited to a single utterance. In most cases they are realized in so-called

request sequences that include more than one utterance. Request sequences are formulated according to politeness and interpersonal considerations that can vary by culture and speech community. The Cross-Cultural Speech Act Realization Project (CCSARP) (Blum-Kulka et al., 1989) studied request variations across languages, and the researchers divided request sequences into three main segments: (i) Attention Getter/Alerter (address terms, etc.), (ii) Head Act (core of the request sequence, the request proper), (iii) Supportive Move(s) (before or after Head Act). Consider the request sequence in (1) from Old Catalan.

- (1) –Si no me n'en gan vós me havets dit que sóts entrat en infern; e no solament una vegada, mas dues. Prech-vos que 'm vullats **dir**, si desplaer no y trobats, **què és infern**, car molt ho desig saber. (Lo somni 'The dream' [B. Metge], 1449)
'If I'm not mistaken, you told me that you had been in hell; and not only once, but twice. I ask you that you may want to **tell me**, if you don't mind, **what hell is like**, because I'd really like to know it.'

The utterance in (1) shows a request sequence from Old Catalan, formulated according to politeness considerations. The lexical items *dir què és infern* 'tell what hell is like' express the propositional content of the request. They would have been enough to perform this request in a single utterance with a simple imperative verbal form. However, the actual linguistic form is much more developed. The illocutionary point of directive speech acts, and among them requests, is that they are attempts by the speaker to get the hearer to do something (Searle, 1976: 11). Directives are face-threatening speech acts by nature, inasmuch as they limit the addressee's freedom of action (cf. Brown – Levinson, 1987 [1978]), thus speakers, in order to minimize the imposition, often employ indirect strategies rather than direct ones when performing them (cf. Searle, 1975), which makes directives a good source of linguistic means of indirectness and politeness. In the first utterance of the sequence in (1) ('If I'm not mistaken, you told me that you had been in hell; and not only once, but twice. '), the requester introduces his wish emphasizing that the hearer be able to comply with the request, which is the preparatory condition of directives¹. The second utterance composes the *Head Act*, the request proper that combines different strategies of requesting. One of these strategies is using the 1Sg present indicative form of the speech act verb *pregar* 'ask, pray' as a performative, the other one is the use of a construction with the verb *voler* 'want'. The latter introduces a kind of indirectness: the speaker does not ask the hearer directly to provide a piece of information, but only to have the willingness to do so.

Finally, the passages *si desplaer no y trobats* 'if you don't mind' and *car molt ho desig saber* 'because I'd really like to know it' complete the request sequence, supposedly added due to politeness requirements. Example in (1) does not include any address term, thus, it

¹ "H is able to perform A" (Searle, 1975: 71)

can be interpreted in the theoretical framework presented above as follows: *Prech -vos que ·m vullats dir què és infern* 'I ask you that you want to tell me what hell is like', is the Head Act, and further segments of the sequence all belong to Supportive Moves and they are optional. A more thorough analysis of the sequence in (1) would be possible if we take into consideration further factors such as the participants, place and time of the conversation, information about the document that contains this written example, the social and cultural environment in which the document was produced, etc. But the more we broaden the context, the more we have to renounce automated methods of analysis. The corpus method is somewhat contradictory compared to a truly deep pragmatic analysis, and this is why it is usually complemented by manual analysis in pragmatics. The efficiency of relying on large corpora in pragmatics depends on how we can reconcile quantitative and qualitative methods (cf. Navarro, 2008).

4. Speech act verbs in the historical linguistic research into speech acts

Speech act verbs (hereinafter: SA-verbs) are lexical units that name an action performed in saying something, but the relationship between SA-verbs and the actions they name are far from straightforward². Already Searle (1976: 2) emphasized that “[d]ifferences in illocutionary verbs are a good guide but by no means a sure guide to differences in illocutionary acts.”

First of all, the occurrence of a SA-verb does not always coincide with the performance of the speech act named. SA-verbs can occur in descriptive or performative uses (see Austin, 1962, and for the same in historical pragmatics, see Taavitsainen – Jucker, 2007: 112-113). In the case of a descriptive use, the SA-verb occurs in a report on a performance of a speech act –although not each and every SA-verb is suitable for that– while in the case of a performative use the SA-verb occurs as an IFID in an utterance performing a speech act. Performative uses are usually characterized by certain formal features. The typical form of performative verbs is the first person present indicative verbal form. These formal constraints usually do not characterize speech act verbs in their descriptive uses. However, there are no obvious formal characteristics that would define performative and descriptive uses, therefore, they should be studied together (as for atypical performative verbs, consider examples 2 and 3 below, and examples provided in Austin, 1962; Traugott – Dasher, 2004 [2002]: 190-191 and Verschueren, 1999: 208).

There is no one-to-one correspondence between SA-verbs and speech acts, because the speech act verb occurring in an utterance does not always describe the speech act that is performed, thus, it is problematic to determine whether an utterance with the verb ‘ask’ is a request, supplication, an order, or a command. On this account, Taavitsainen and Jucker (2007) propose the joined research into speech acts belonging

² For a detailed discussion of theoretical and methodological issues concerning the relationship between speech act verbs and speech acts, see Nagy C. (2011).

to the same semantic space. In Taavitsainen and Jucker (2007: 110), they also posit that in the case of descriptive uses, SA-verbs and speech acts have a closer correspondence. These uses reveal minimally how somebody interprets the speech act s/he is reporting. In contrast, performative uses reveal the original linguistic form of the utterance more straightforwardly, while descriptive uses do not, even if they can also preserve some features of it.

In order to perform a speech act it is not necessary to use any SA-verb at all, performative occurrences can vary according to speech acts and speech communities. Languages can differ in the respect that they name different speech acts lexically (for problems of these phenomena in speech act research, see Verschueren, 1999: 132), and they apply different SA-verbs in performative uses (Traugott – Dasher, 2004 [2002]: 225). Some languages exhibit a preference for performative verbs in speech act realizations, while others avoid them. For instance, in Japanese performative verbs are rare, while indirect speech acts are used more often. The variable concept of politeness across cultures and languages implies that every speech community judges acceptable forms of language use in different communicative situations in their particular ways (Traugott – Dasher, 2004 [2002]: 193-194). The frequency of occurrence of performative verbs does not only depend on languages but also on type of speech acts. For instance, in earlier historical periods of English, a frequent use of performative verbs was documented when performing directives, while speech acts in the field of verbal aggression were documented almost exclusively in descriptive uses (cf. Taavitsainen – Jucker, 2007: 135).

Old Catalan does not avoid the use of performative verbs when performing directives (cf. results in Nagy C., 2011, 2020). Performative strategies to utter requests are abundantly documented in 14–16th century texts of the Computerized Corpus of Old Catalan [CICA], which makes possible to study Old Catalan politeness phenomena starting from occurrences of SA-verbs. Performative strategies belong to the most direct strategies described in Blum-Kulka and Olhstain's (1984) categorization. In their famous cross-cultural study on speech act realization, they differentiate between nine request strategies at three levels of directness: (i) the level of direct, explicit requests, (ii) the level of conventional indirectness, and (iii) the level of non-conventional directness. Describing the interlanguage behavior of Catalan learners of English in making requests, Pérez i Parent (2002) also refers to request strategies available in modern Catalan. She does not find any examples of an explicit performative strategy, but she adds in a footnote that this strategy does exist in Catalan. The example she provides, however, (*Et dic que callis* 'I tell you to be [lit. that be] silent', Pérez i Parent, 2002: 151) is not an example of this strategy, because the verb *dir* 'say, tell' refers only to the locution but does not describe the illocutionary point of the utterance. The explicit performative strategy means that the speaker names explicitly the illocutionary point of the utterance (for example, *us prech que* 'I ask you that'). A hedged performative strategy is similar, but the lexeme that describes the illocutionary force of the utterance is

embedded in another grammatical structure (for example, *vos vul pregar que* ‘I want to ask you that’). Mediaeval Catalan seems to be different in this regard. Examples of performative strategies are abundant in 14–16th century historical documents, so we can find several directive utterances performed by these strategies through searching for SA-verbs. Since speakers usually combine more than one strategy (cf. example 1), with this method we can find other linguistic means of politeness as well that we can study independently of SA-verbs in a further step.

5. Data and methods of the present study

The aim of the present study is to retrieve as many request sequences as possible by searching for occurrences of SA-verbs and to have in this way enough examples for an effective analysis of linguistic means of politeness in Old Catalan. By searching for SA-verbs, directives performed by other strategies remain invisible, but this method offers the possibility of checking large corpora and –as we research similar contexts– to retrieve a large number of functionally similar utterances (cf. Fischer, 2004, 2007: 15-17).

The present pilot study has been accomplished relying on the *Corpus Informatitzat del Català Antic* (CICA) [‘Computerized Corpus of Old Catalan’] (<http://www.cica.cat>, see Clavería – Torruella, 2012), a collection of literary and non-literary Catalan texts from the origins of the language to the 18th century, compiled in a project directed by Joan Torruella, Manuel Pérez Saldanya, and Josep Martines. It aims to show how politeness phenomena can be studied on large corpora, in a historical perspective. The central issue of the study is the realization of directive speech acts in earlier stages of the Catalan language. The methodology combines the form-to-function and the function-to-form perspectives. It consists in searching for occurrences of two frequent SA-verbs of mediaeval Catalan that name directive speech acts, namely, *pregar* ‘ask, pray’ and *suplicar* ‘supplicate, beg, beseech’. The concordances include utterances that are Head Acts of requests or descriptions of requests. The main clauses contain an occurrence of either *pregar* or *suplicar*, while the subordinate clauses express the propositional content of the request. However, the latter frequently contains some “extra” constructions that can be related to politeness (cf. example in 1). By sifting through the hits manually, utterances that include such verbal constructions have been selected for further formal and functional analysis in their original contexts.

I have searched for both present and past tense forms of *pregar* and *suplicar* in order to find descriptive uses as well as performative uses of these SA-verbs. Since grammatical forms reflect orthographic and dialectal variation in the way they are written, I have not yet searched for every possible variant. As regards the verb *pregar* ‘ask, pray’, I have checked 3,286 occurrences altogether. The number of occurrences in CICA is provided in parenthesis for each grammatical form: *prec* (212), *prech* (733), *pregam* (743), *prega* (110), (-)*pregà* (487), *preguí* (10), *pregue* (120), *pregué* (15), *pregava* (196), *pregave* (38), *pregar* (371), and *pregant* (251).

The checked variants of the verb *suplicar* were the following: *suplicar* (81) / *supplicar* (114), *suplic* (17) / *supplic* (3) / *suplich* (184) / *supplich* (139), *suplicam* (64) / *supplicam* (106), *supliquí* (4), *suppliqué* (1), *suplique* (77), *supplique* (59), *suplica* (71), *supplica* (172), *suplicá* (73), *supplicá* (58), *suplicava* (32), *supplicava* (17), *suplicave* (5), *suplicant* (129), *supplificant* (159), *soplicar* (35) / *sopplucar* (2), *soplic* (19) / *soppluc* (0) / *soplich* (33) / *sopplich* (0), *soplicam* (8) / *sopplucam* (0), *sopliquí* (5), *soppliqué* (0), *soplique* (189) / *sopplique* (0), *soplica* (15) / *soppluca* (1), *soplicá* (4) / *sopplucá* (0), *soplicava* (3) / *sopplucava* (0), *soplicave* (2), *soplicant* (68), and *sopplificant* (1). CICA contains altogether 1,950 occurrences of these verbal forms of *suplicar*.

6. Politeness strategies in 13–16th century Catalan

6.1. Directive utterances in CICA with the verbs *pregar* and *suplicar*

The CICA corpus categorizes historical texts according to time intervals of half a century. Temporal distributions of the checked variants of *pregar* and *suplicar* are illustrated in Figure 1 and show a century's worth of discrepancy in time.

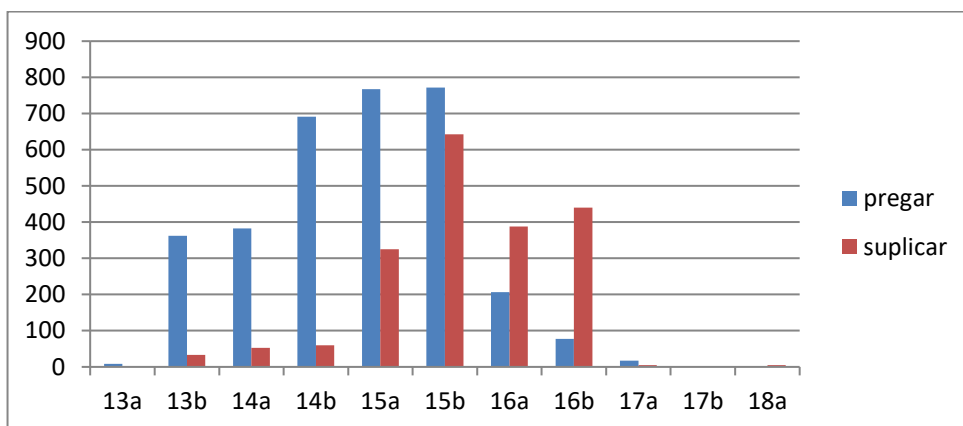

Figure 1. Temporal distribution of checked variants of *pregar* and *suplicar*

As for the 3,286 occurrences of *pregar*, in 512 cases I have found some extra grammatical constructions in the Head Act of the request sequence that do not contribute to the propositional content of the request. This is a relatively high number, given that directives could be performed in Old Catalan with a simple imperative or subjunctive verbal form³. Moreover, these 512 examples of polite grammatical constructions include only the most frequent constructions and only verbal

³ As in other Romance languages, imperative mood exists in Catalan only for second person singular and plural, for other persons the present subjunctive forms are used, while in the case of negative orders the subjunctive forms preceded by *no* ‘not’ are used for all persons.

constructions⁴. The most frequent verbal periphrasis in these contexts is the one with a subjunctive form of the verb *voler* ‘want’, which occurred 358 times independently, and in another 31 cases in combination with another verbal construction. In contexts of *pregar*, the most frequent combinations involve the verbs *voler* ‘want’ and *ploure* ‘please’.

The proportion of verbal constructions of politeness in contexts of *suplicar* was more than twice that in contexts of *pregar*, I have found 689 verbal periphrases of politeness. Verbal constructions with *voler* ‘want’ were the most frequent also in contexts of *suplicar*. They occurred 281 times independently, and another 63 times they were combined with other periphrases. In contexts of *suplicar*, constructions with *voler* tend to appear together with occurrences of the construction *ser de su mercè* ‘be at your mercy’ (cf. Table 1).

The directive utterances found mostly include constructions of politeness that refer to H[earer]’s willingness with respect to a future action, such as the following: *voler (SUBJ)*⁵ *que* ‘may want (SUBJ) that’, *voler (SUBJ)* + infinitive (hereinafter: INF) ‘may want (SUBJ) + INF’, *ploure (SUBJ) que* ‘may it please that’, *ploure (SUBJ)* + INF ‘may it please + INF’, *ser (SUBJ) (de) su mercè que* ‘may it be at your mercy that’, *ser (SUBJ) (de) su mercè* + INF ‘may it be at your mercy + INF’, *fer (SUBJ) gràcia/ mercè que* ‘may show grace/mercy that’, *fer (SUBJ) gràcia/ mercè (de/en)* + INF ‘may show grace/mercy + INF’. The only exception has been the construction *deure (SUBJ)* + INF ‘have to (SUBJ) + INF’, which concerns reasons for complying with the request. Distributions are presented in Table 1.

	<i>pregar</i> (n=3,286)	<i>suplicar</i> (n=1,950)
<i>voler</i>	358 (~11%)	281 (~14%)
<i>ploure</i>	94 (~3%)	159 (~8%)
<i>ser/fer mercè/gràcia</i>	1	145 (~7%)
<i>deure</i>	27	11
mixed	with <i>voler</i> (31) + 1	with <i>voler</i> (64) + 29
total	512 (~16%)	689 (~35%)

Table 1. The most frequent polite constructions in contexts of the speech act verbs *pregar* and *suplicar*

Politeness constructions attach to both SA-verbs in different ways. *Pregar* is a neutral lexeme, while *suplicar* emphasizes the humility of the request instead. Speakers opt for the verb *suplicar* supposedly in situations with higher politeness requirements. While

⁴ In the present study I only take into consideration the most frequent politeness constructions. Some occurrences of the following constructions have also been found: *us sia de plaer que, fes plaer de INF, que ·ls fos plasent que, ·ls fos plassent FI, sia de sa benignitat i clemència FI, sia de son servei / sia servit + INF és dignarse de + INF*, as well as if-clauses as e.g. *si us és plasent*, and some non-verbal constructions, such as *per sa mercè, per sa gràcia*. The description of all of these exceeds the limitations of the present paper.

⁵ Subjunctive mood.

constructions with *voler* ‘want’ distribute more evenly in contexts of *pregar* and *suplicar*, constructions with *ploure* ‘please’ and *ser (de) (SUBJ) su merçè que* ‘may it be at your mercy that’ are distributed differently: they are both associated more strongly with the verb *suplicar*. Overall, contexts of *suplicar* contain more constructions of politeness than those of *pregar*.

6.2. Speech act verbs in performative and descriptive uses

As discussed above in section 4, SA-verbs can occur as performatives or in a description of the performance of a speech act. In the former case, the verb form is usually characterized by certain formal features: first person singular, indicative mood, present tense. However, there are kinds of performative use when the performative verb is embedded in another grammatical construction (hedged performative strategy), and in these cases the SA-verb can appear virtually in any grammatical form. In the case of a descriptive use, the SA-verb reports on a past, present or future realization of a speech act. This use does not necessarily reflect the linguistic shape of the original utterance, but certain –actual or possible– features can appear. Instances of the *voler*-constructions have been found in both types of context. Consider examples (2)–(4).

- (2) e axí us **prech** que vós me **vullats dir** son nom e tant com sapiats de sos fets. (Curial e Güelfa, 1474)
‘so I **ask you that you may want to tell** me his name and all that you know about his deeds.’⁶
- (3) Ý perquè jo puga donar bona rahó de mi mateix, vós **vul pregar** que vosaltres **vullau testificar** la veritat de totes coses, ý com l’è servit molt leyalment.» (Un memorial de la guerra contra el turc 2, 1549)
‘And to the end that I could justify myself, **I want to ask** you that you **may want to testify** the truth of everything, and that I have served him very faithfully.’
- (4) Desijant lo venerable confessor saber alguna de les coses que la benaventurada sancta vist havia, carament la **pregà li volgués revelar** algun d’aquells divinals secrets que ab tan incomparable glòria havia mostrat veure. (Vida de santa Caterina de Sena, 1499)
‘Since the venerable confessor wished to know some of the things the blessed Saint woman had seen, he kindly **asked her [if] she might want to reveal** some of those divine secrets that she had shown to having seen with such an incomparable glory.’

⁶ As far as the politeness constructions discussed in this study, I always provide a literal translation of the original.

While the verb *pregar* appears in (2) as a performative in the typical 1Sg present tense form, in (3) it occurs as an embedded infinitive (*vos vul pregar* ‘I want to ask you’). In contrast, the example in (4) demonstrates a descriptive use. All three utterances, however, include a *voler*-construction in their subordinate clauses, while the requested action is expressed in the infinitive. Although occurrences of the *voler*-construction have been found in contexts of SA-verbs in both performative and descriptive uses, they were more commonly documented in performative contexts, independently of whether they were used alone or in combination with other constructions (cf. Tables 2 and 3). This is maybe due to the fact that authors of texts aimed to reflect a realistic picture of communication. Descriptive parts also contain politeness constructions, even if to a lesser extent, so they can also reveal some formal characteristics of polite communication.

<i>pregar</i>	<i>voler que / voler FI</i>	<i>voler + plaure</i>	<i>voler + fer gràcia</i>
performative	206	28	0
descriptive	152	2	1
total	358	31	1

Table 2. Distribution of *voler*-constructions in performative vs. descriptive uses of *pregar*

<i>suplicar</i>	<i>voler que / voler FI</i>	<i>voler + ser de su mercè</i>	<i>voler + plaure</i>	<i>voler + fer gràcia/mercè</i>	other combinations
performative	180	27	6	5	5
descriptive	101	12	3	0	7
total	281	39	9	5	12

Table 3. Distribution of *voler*-constructions in performative vs. descriptive uses of *suplicar*

In the case of requests directed at a divine person, the question arises whether the utterance can be conceived of as a directive speech act (request) at all, or rather as an expressive (expression of a wish) (cf. also examples in Nagy C., 2020). Furthermore, in some of these contexts it is not easy to decide whether the SA-verb is in a descriptive or a performative use. Consider utterances in (5) and (6).

- (5) ý per aquella gran dolor que la vostra santíssima Mare tingué al peu de la creu, humilment vos **supplique**, dolç Jesús, **vullau resucitar** la mia peccadora ànima que en lo sepulcre del meu cos stà morta. (Vida de Sant Vicent Ferrer, 1524)
‘by the great pain your very blessed Mother had at the foot of the cross, **I** humbly **beseech** you, sweet Jesus, **you may want to resurrect** my sinful soul that is dead in the sepulchre of my body.’

- (6) E dexant-me de vanes paraules, perquè tenim la mort vehina, dich que no som ara en temps ni en hora de tenir moltes rahons, sinó recórrer al divinal auxili, per què **suplich** a la misericòrdia del meu senyor Jhesucrist **que vulla haver mercé** de la mia ànima e de la tua. (Tirant lo Blanch, 1499)
'And leaving behind valueless words, because I am close to death, I say that this is no time to talk too much, but only to appeal to God's aid, so **I beseech** my Lord Jesus Christ's mercifulness **that he may want to have mercy** on my soul and yours.'

The utterance in (5) is directly addressed to Jesus and contains also an address term (*dolç Jesús* 'sweet Jesus'), thus the verbal form *supplique* 'I beseech' is obviously used performatively. In contrast, the utterance in (6) is not directly addressed to Jesus, but it is a sort of description of S[peaker]'s own performance of a request, but he seems to perform the speech act hereby. A similar use is when somebody performs a speech act on someone else's behalf, as in (7):

- (7) – Senyor –dix lo missatger–, [...] per què la duquessa lo **prega** molt que **vulla tornar**, (Curial e Güelfa, 15th century)
'– My Lord –said the messenger–, [...] so the duchess **asks** him very much that **he may want to return**.'

These are problematic cases from the point of view of the performative vs. descriptive distinction, but they are still useful sources of information concerning linguistic means of politeness.

6.3. Polite constructions in contexts of *pregar* and *suplicar*

The most frequent politeness construction is formed with a subjunctive form of the verb *voler* (cf. 8). According to the literal interpretation of these occurrences, the speaker does not ask the addressee directly to perform a certain action, but only to have the willingness to do so.

- (8) – Johan, sobre totes quoses **te prech que vulles aconsolar** la mia Mare. (Les Corts de Jerusalem, 1424)
'Johan, first of all I **ask you that you may want to comfort** my Mother.'

The utterance in (9) shows a construction with the verb *ploure* (for a detailed analysis of the formation and use of *ploure*-constructions, see Nagy C., 2020 and Nagy C., forthcoming).

- (9) E **prech a vós**, Tirant lo Blanch, **vos plàcia dir-me** los noms de tots aquests senyors que açí present stan, perquè la mia ànima ne reste aconsolada. (Tirant lo Blanch, 1499)
'And **I ask you**, Tirant the White, **may it please you to tell me** the names of all these gentlemen here, in order to bring me a peace of mind hereby.'

Further constructions that refer to H's willingness are *ser (de) su merçè que / ser (de) su merçè + INF* 'be at your mercy that / + INF', *fer gràcia/ mercé que / (de/en) + INF* 'show grace / mercy that / (of) + INF', as the one in (10).

- (10) Per què **supplich** a vostra senyoria **que sia de sa mercé donar** al dit en Leonard fe e creença de tot ço que a aquella dirà de ma part sobre les dites coses. (Epistolari de Ferran I d'Antequera, 15th century)
'So **I beg** your lordship that **may it be at your mercy to accept** the truth of everything that the before-mentioned Leonard will tell you on my behalf about those things.'

Constructions with the verb *deure* 'have to, be obligated to' also appear in some contexts. These occurrences do not concern H's willingness but the necessity or obligation to comply with the request, consider (11).

- (11) Cor yo veg moltz christians duptar de la vida de la ànima après la mort de la carn, **prec-te** que tu 'm **degés dir** ço qui per rahan se 'n pot proar hó per exempli mostrar, per tal que aquels qui y dupten sàpien que la ànima no fenex ne mor ab la carn, ans viu per tostemps. (Diàlegs [St. Gregori], 1349)
'For as much as I perceive that many Christians do doubt of the immortality of the soul, after the dissolution of the body: **I beseech** you that you **have to provide** some reasons for proof thereof: or the examples of some souls which have testified the same: to the end that those which be troubled with any such temptations, may learn that the soul doth not die together with the body, but lives forever.'⁷

In some contexts more than one construction appears together with others, providing a wide grammatical variety of combinations. In most of the cases an element of the combination is a construction with *voler* 'want' (cf. 12–13).

⁷ Translation in (11) is partially based on The Dialogues of Saint Gregory the Great. Access date: August, 11, 2021. Available at: <http://www.saintsbooks.net/books/Pope%20St.%20Gregory%20the%20Great%20-%20Dialogues.pdf>.

- (12) Carament vos **pregam** que **us plàcia vuylats creura** d'açò que us dirà de part nostra e ... (Els primers documents del primer president de la Generalitat de Catalunya, 1374)
'We kindly **ask you** that **may it please you** (that) **you may want to believe** him what he tells you on my behalf and ...'
- (13) Com Tirant véu que ja eren a la fi del dinar, dreçà les noves a la emperadriu e **supplicà-la** que **fos de sa mercé li fes gràcia que** la altesa sua li **volgués declarar** una qüestió en què stava molt duptós. (Tirant lo Blanch, 1499)
'When Tirant saw that the meal was nearly over, he told the empress the news and **supplicated** her that **might it be at her mercy [that/and] she might show him mercy that** Her Majesty **may want to clear up** a matter he was uncertain about.'

As examples (12)–(13) demonstrate, these grammatical constructions appear in directive utterances, where the speaker attempts to get the addressee to do something. The strategies exemplified above are theoretically interesting from at least two points of view. According to their literal interpretations, S asks H to have the willingness to perform a certain action (secondary illocutionary act), however, s/he actually tries to get her/him to perform that action (primary illocutionary act). That is, the propositional contents of the primary and secondary illocutionary acts are slightly different. However, they both are directive speech acts, in contrast with indirect requests provided in Searle (1975: 64–67), where the primary and the secondary illocutionary acts have different illocutionary forces. Even so, there is a kind of indirectness within the illocutionary act type: a directive speech act is performed by performing another directive speech act with a different propositional content.

Furthermore, these utterances do not fit Searle's (1975: 72) generalization about indirect requests, which he made on the basis of English data:

S can make an indirect directive by either stating that or asking whether there are good or overriding reasons for doing A[ction], **except where the reason is that H wants or wishes, etc., to do A, in which case he can only ask** whether H wants, wishes, etc., to do A. (emphasis added)

Searle (1975: 72) later added that “[t]hese are generalizations and not rules”, and Catalan utterances really differ from this generalization: S neither states, nor asks whether H wants to do A, but S asks H to want to do so. Moreover, this strategy seems to be very common in 14–16th century Catalan. Due to length constraints of this paper, I will only discuss the use of the *voler*-construction in detail below. Since I have examined the use of grammatical constructions formed with subjunctive forms of the

verb *plaure* ‘please’ in some earlier papers (cf. Nagy C., 2011, 2020 and forthcoming), I also provide a brief summary of my results concerning these strategies.

7. Constructions with the verb *plaure* ‘please’

The *Diccionari català-valencià-balear* [Catalan–Valencian–Balear Dictionary] mentions polite uses of the subjunctive form *plàcia* (of the verb *plaure*), describing various uses together:

Plàcia: forma de subjuntiu emprada per a suplicar o expressar desig [‘Form of subjunctive, used to ask something or express a wish.’].
Plàcia a Déu que en la sua santa glòria nos pugam trobar, Llull Blanq. 5. *E plàcia-us ensenyar a mi tant*, Llull Gentil 60. *Plàcia’t que vages pendre aquell regne*, Muntaner Cròn., c. 54. *Senyor, plàcie-us fer-me gràcia la vege*, Paris e Viana 23.

From a grammatical point of view, however, the issue concerns two structures: (i) the 3Sg subjunctive form of *plaure* (*plàcia*, *plagués*)⁸ + indirect object (Experiencer) + *que* ‘may it please somebody that’, (ii) the 3Sg subjunctive form of *plaure* (*plàcia*, *plagués*) + indirect object (Experiencer) + infinitive ‘may it please somebody to do something’. The grammatical structure in (ii), with an infinitival clause, can be used when the person asked to be pleased (i.e. the experiencer) and the agent of the action requested coincide (Nagy C., forthcoming).

Consider examples in (14) and in (15) from CICA:

- (14) E **jo pregué** misser Johan Corí que **li plagués et fos son plaer que jo** pogués anar a la ciutat d’Estives al senyor infant; et ell dix que per amor de mi que m’ espararia ·IIII· jorns, la qual cosa jo li grahí molt. (Crònica [R. Muntaner], 1374)
‘And I begged micer Juan Corí that **might it please him and might it be his pleasure that I** could go to the city of Thebes, to the Lord Infante; and he said that, for love of me, he would wait for me four days, for which I was very grateful to him.’⁹
- (15) O, amichs meus! Yo us **prech** hajau mercé de mi! Hajau mercé de mi e **plàcia-us veure e mirar** la tribulació mia e la gran angústia en què só posada! (Vita Christi [I. de Villena], 1499)

⁸ *Plàcia* is present tense subjunctive, while *plagués* past tense subjunctive form of the verb *plaure*.

⁹ The translation in (14) is partially based on the English translation of Ramon Muntaner’s Chronicle, translated by Lady Goodenough. Cambridge, Ontario: In Parentheses Publications, 2000. Access date: August, 11, 2021. Available at: http://www.yorku.ca/inpar/muntaner_goodenough.pdf.

‘Oh, my friends! I **ask** you (that) you may have mercy on me! You may have mercy on me and **may it please you to look and see** my tribulation and the anguish I am in there.’

The utterance in (14) is a permission requesting directive, in other words, a request aimed at getting the addressee to allow the speaker to do a certain action. The addressee would be able to give that permission by expressing her/his pleasure, because the verb *plaire* ‘please’ was used as a performative in mediaeval Catalan, suitable to give permission¹⁰. In this sense, the utterance can have a literal interpretation.

In contrast, in (15) the speaker asks H’s permission concerning an action that is H’s own action. One of the consequences is that infinitival subordination becomes available, and the other one is that the literal interpretation is not possible anymore. Indirectness emerges, because S actually aims to get H to do something, and not only to get her/him to express her/his pleasure. The imperative force of the utterance, however, is transferred from the action itself to H’s willingness. The most obvious reason for this can be politeness. In the following sections I turn to the description of constructions formed with the verb *voler* ‘want’.

8. Constructions with the verb *voler* ‘want’

The Catalan–Valencian–Balear Dictionary (<https://dcbv.iec.cat/>) makes reference to polite uses with the verb *voler*:

VOLER v. tr.: cast. *querer*. (...) En el llenguatge antic s’usava sovint voler expletivament com a complement de cortesia de verbs com *pregar*, *demanar*, *plaire*, etc. *Plàcia-us que vullats que nós nos recullam ab vós* (frase que podria reduir-se a «*Plàcia-us que nós nos recullam ab vós*», suprimint-se la frase que vullats, com també es podrien suprimir frases anàlogues en els exemples que segueixen)¹¹, Muntaner Cròn., c. 49. *E’ls pregam justament que ells ab bon cor y ferm volguessen-nos servir* (=els pregam que ab bon cor e ferm ens servissen), Pere IV, Cròn. 304. *Plàcie-us donchs que la muller mia me vullau restituir*,

¹⁰ Consider the following fragment from the same dictionary: “(e) *Plau al senyor Rei*: fórmula usada antigament en els documents, per expressar l’acceptació que el Rei atorgava d’allò que li demanaven o proposaven. (Cf. doc. a. 1365, ap. Bofarull Mar. 82; doc. a. 1378, ap. Capmany Mem. ii, 151; etc.)” [“(e) *Plau al senyor Rei* ‘It pleases the King’: a formula used in ancient documents to express the King’s acceptance of something that was asked or proposed to him”].

¹¹ ‘VOLER v. tr. [‘want’, transitive verb]: cast. *querer* [Spanish *querer* ‘want’]. In the ancient language *voler* was frequently used expletively, as a politeness complement of verbs, such as *pregar*, *demanar*, *plaire*, etc. *Plàcia-us que vullats que nós nos recullam ab vós* (sentence that could be reduced to «*Plàcia-us que nós nos recullam ab vós*», omitting the phrase *que vullats*, just like the analogous phrases could be omitted in the following examples).’

Metge Somni iii. *Us tindré a molta gràcia que us vullau emprar de mi,*
Tirant, c. 87. *Per ço't soplich, per cortesia, | vulles venir ab mi allà,* Somni
J. Joan 1682.

The dictionary mentions the verb *ploure* in parallel with the SA-verbs *pregar* and *demanar* and refers to the construction with *voler* as an expletive, “a politeness complement” of theirs. In fact, the verb *ploure* had a dual function in that period. It had uses as a performative (cf. fn. 10), but in other contexts it appeared in the subordinate clause as a politeness construction (cf. examples in 9, 14 and 15). Different uses of *ploure* appear together in this dictionary entry, in spite of the fact that this verb occurred as a performative only in non-infinitival constructions with the conjunction *que* ‘that’. Furthermore, the entry does not provide any example of infinitival constructions where *ploure* would form part of a politeness strategy. In summary, the verbs *ploure*, *pregar* and *demanar* do not have always the same grammatical and functional status. This is also reflected in the fact that the example *Plàcia-us que vullats que nós nos recullam ab vós* ‘May it please you to order that we embark with you’ could be complemented with a performative verb: [*Vos **pregam** que*] *plàcia-us que vullats que nós nos recullam ab vós* [‘We ask you that] may it please you to order that we embark with you’.

At a previous stage of research I already studied constructions with *voler* on a small corpus (cf. Nagy C., 2011), with a methodology different from the present one. Nagy C. (2011) presents an analysis of texts published in the volume *Parlaments a les corts catalanes*, a compilation of various speeches, delivered at the Catalan Courts between 1355 and 1519. I searched for subjunctive forms of *voler*, and then studied the hits in their broader contexts in order to find SA-verbs that helped to reveal the illocutionary point of utterances. I found occurrences of the verbs *pregar* ‘ask, pray’, *suplicar* ‘supplicate, beg, beseech’, *encarregar* ‘order, entrust’, *requerir* ‘require’, *amonestar* ‘admonish’, and *exortar* ‘exhort’ in the performative use, while examples of the verbs *dir* ‘say, tell’, *pregar* ‘ask, pray’, *suplicar* ‘supplicate, beg, beseech’, *demanar* ‘ask’, *encarregar* ‘order, entrust’, and *cridar* ‘call’ appeared in the descriptive use.

Sporadic references in the literature regarding the strategy of appealing to H’s willingness suggest that it was in use in the Middle Ages in a wider geographical area covering various languages. Montgomery (1998: 105) discusses possible ways of performing directives in mediaeval Spanish epic and mentions the construction “*querer* ‘want’ + INF” as a periphrasis used to mitigate the imperative force of requests. Menéndez Pidal, as quoted in Beardsley (1921: 34), maintains that the construction “*querer* + INF” “makes requests more powerful” and characterizes it as an “almost fully superfluous periphrasis” in the sense that it does not contribute to the meaning of the utterance. The characterization as an expletive in the above mentioned dictionary reflects a similar explanation for Old Catalan. However, Beardsley (1921: 36) itself considers that the use of this periphrasis makes requests more polite, because the imperative form could be avoided. This is not correct, because the imperative is not avoided: it only appears on another verb. In addition, Beardsley mentions a similar

French construction with the subjunctive form of the verb ‘want’ (*veuillez*), which supposedly was a polite form. In summary, according to previous literature, the parallel Spanish and French constructions mitigated, made more intensive, or more polite the directive utterances.

Occurrences of the Old Catalan *voler*-construction have appeared evenly in contexts of the checked variants of *pregar* and *suplicar*, their temporal distributions are given in Figure 2.

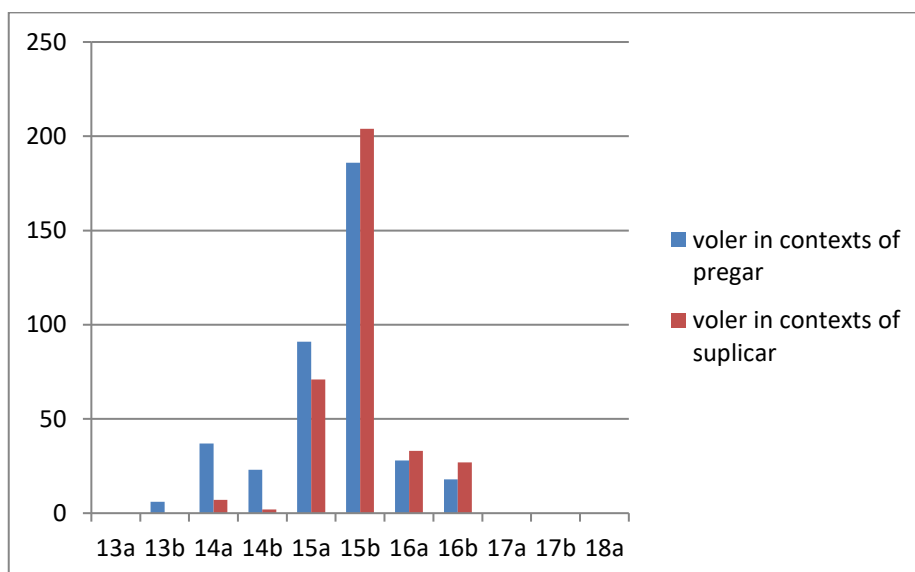

Figure 2. Temporal distribution of *voler*-constructions in contexts of the verbs *pregar* and *suplicar*

As Figure 2 shows, constructions with *voler* appear in contexts of both speech act verbs nearly in the same period, from the second half of the 13th century to the second half of the 16th. Their distributions do not follow the discrepancy in time between the uses of these SA-verbs (cf. Figure 1), which perhaps means that the *voler*-construction had an independent usage and we can expect occurrences also in utterances without SA-verbs. Occurrences begin to appear by the end of the 13th century and are still found in the 16th century, when their use begins to decrease. Occurrences are very common in the 15th century, when both *pregar* and *suplicar* were in use.

As it has been the case with the verb *ploure*, the verb *voler* can also occur in different grammatical constructions. Distributions are shown in Table 4.

<i>pregar</i> (n=358 + 31)		<i>suplicar</i> (n=281 + 63)	
<i>pregar que voler</i> (SUBJ) + FI	247	<i>suplicar que voler</i> (SUBJ) + FI	149
<i>pregar voler</i> (SUBJ) + FI	95	<i>suplicar voler</i> (SUBJ) + FI	123
<i>pregar que voler que</i> + SUBJ	15	<i>suplicar que voler (que)</i> + SUBJ	2
<i>pregar (de) voler</i> + FI	1	<i>suplicar (de) voler</i> + FI	7
<i>voler + plaure</i>	30	<i>voler + sia de su mercè</i>	38
<i>voler + fer gràcia</i>	1	<i>voler + plaure</i>	8
		<i>voler + fer gràcia/ mercé</i>	5
		other combinations (<i>voler + ser plasent</i> (3), <i>voler + deure</i> (3), <i>voler + es de son servey</i> (1), <i>voler + ser servit</i> (1), <i>voler + ser de sa benignitat e clemència</i> (1), <i>voler + plaure + ser sa mercé</i> (2), <i>voler + ser sa mercé + fer gràcia</i> (1))	12

Table 4. Grammatical constructions with *voler* in contexts of *pregar* and *suplicar*

In contexts of politeness, the verb *voler* can occur in a subordinate clause introduced by the conjunction *que* ‘that’ or in an infinitival construction (cf. 16 and 17, respectively). The former construction (*voler que*) is based on the social and power relations in the situation: the hearer has the power to allow a situation to exist by expressing her/his wish with respect to that situation, and the speaker asks her/him to do so. In other words, a literal interpretation is possible. This use has been sporadically documented in the corpus.

- (16) De so vos **prech** [que] vós ho **hulats que** vaja an vostre [com]paiya. E dix que li plau. (Questa del sant grasal, 1399)
 ‘So I ask you [that] you may want that I go in your company. And he said that it pleased him well.’

The other type includes infinitival subordinations. The most elaborated variant is when the speech act verb is followed by the conjunction *que*, the subjunctive form of *voler* and the infinitive, as in the following example (presented in section 5.2 as 2 and repeated here for convenience as 17).

- (17) e axí us **prech que vós me vullats dir** son nom e tant com sapiats de sos fets. (Curial e Güelfa, 1474)
 ‘so I ask you that you may want to tell me his name and all that you know about his deeds’

The conjunction *que* is optional, as the grammatical elaboration of (18) without *que* illustrates.

- (18) **Pregam**-vos ab molta affecció la **vullau pendre** al vostre spital e nodrir-la en aquell, per reverència de nostre senyor Déus. E més, vos **pregam vullau pagar** a la dona Na Úrsola, filla d’En Berthomeu Martí, de la Pobla, per cinch setmanes que l’ha alletada. (Epistolari de la València Medieval II-3, 1474)
‘**We ask** you with great affection **you may want to admit** her to your hospital and to nourish her there, for reverence of our Lord God. Furthermore, **we ask** you, **you may want to pay** to Lady Ursula, Berthomeu Martí’s daughter, from Pobla, for five weeks of breastfeeding.’

The infinitival variant cannot have a literal interpretation: the illocutionary point is to get the addressee to perform the action expressed in the infinitive. This allows the spread of the construction to new context types. A good illustration of this are utterances where verbs with a non-agentive subject enter the construction, as the infinitive *oblidar* ‘forget’ in (19) and the infinitives *alegrar e conortar* ‘be happy and be comforted’ in (20). In these cases the action described in the infinitive is not a deliberate action on the part of the subject.

- (19) La mia mà scriu ab gran dolor a tu, e **prech**-te que si m’às oblidat, **no vulles** almenys, membrant-te de la mia amor, **oblidar de legir** esta letra, la qual te tremet per dues rahons: (Stòria del amat Frondino e de Brisona, 15th century, 1424)
‘My hands are writing you full of pain, and **I ask** you, if you have forgotten me, at least **do not want to**, remembering my love, **forget to read** this letter that I am sending you for two reasons:’
- (20) E **prech**-te que **t vulles alegrar e conortar**, (Tirant lo Blanch, 1499)
‘And **I ask** you that **you may want to be happy and take comfort**’

We can find sporadic occurrences of the construction *pregar/suplicar (de) voler + INF*, as the one in (21).

- (21) E per ço, senyor emperador, **suplich** a vostra magestat **de voler-me perdonar**, (Tirant lo Blanch, 1499)
‘And thus, Lord Emperor, **I beg** your Majesty **to want to forgive me**,’

The duality of infinitival and non-infinitival constructions and their difference in meaning seem to be valid not only in the case of the verbs *ploure* and *voler*, but also in occurrences of *ser de su mercé* ‘be at your mercy’, but this will require further research. Consider examples (22)–(24).

- (22) e agenollà ·s als peus de l'emperador e **supplicà** ·l molt **fos de sa merçé** que aquell scuder no prengué mort, perquè les males gents no aguessen a dir que moria per haver dit mal del seu capità. (Tirant lo Blanch, 1499)
'and he knelt at the emperor's feet and **begged** him very much **might it be at his mercy** not to have the squire killed so that wicked people could not say that it was done because he had spoken badly about his captain.'
- (23) Com foren a l'Evangelí Tirant se agenollà davant lo rey e **supplicà** ·l que **fos de sa merçé** li deixàs fer un vot. (Tirant lo Blanch, 1499)
'During the reading of the Gospel, Tirant knelt before the king and **begged** him that **might it be at his mercy** [that] let him make a vow.'
- (24) Per què, senyor molt virtuós, a vostra altesa humilment **supplic** que **sia de sa merçé manar scriure** a mi què li serà placent yo faça en lo dit negoci. (Epistolari de Ferran I d'Antequera, 1424)
'So, very virtuous Lord, **I** humbly **beseech** your Majesty that **may it be at your mercy to order to write** me what would you like me to do in this business.'

Example (22) shows an occurrence of the construction *ser de su mercé* 'be at his mercy' in a subordinate clause introduced by the conjunction *que* 'that' that describes a situation concerning which the speaker asks for the addressee's permission. In contrast, in (23) the requested action is the addressee's own action. In this case both non-infinitival and infinitival constructions are available (cf. 23 and 24, respectively). They both include indirectness and cannot be interpreted literally, but only as conventionalized forms of politeness.

9. Summary

The present study has discussed some politeness strategies in 13–16th century Catalan. Using methods of corpus pragmatics, directive utterances have been found in the Computerized Corpus of Old Catalan (CICA) by searching for occurrences of the speech act verbs *pregar* 'ask, pray' and *suplicar* 'supplicate, beg, beseech'. The linguistic forms of occurrences have been then analyzed by a manual analysis in their original contexts. With this method utterances with SA-verbs in both descriptive and performative uses have been found. Both types of contexts have been suitable to examine linguistic means of politeness in Old Catalan, because they contain various constructions that do not contribute to the propositional content of the request. These "extra" constructions have supposedly been used due to politeness considerations.

Results of the present study provide evidence that politeness in 13–16th century Catalan was realized by different linguistic means than in contemporary Catalan. On the

one hand, performative strategies were widely used, as well as some conventionally indirect strategies that in modern Catalan are not available anymore. The most frequent strategy in contexts of the SA-verbs *pregar* and *suplicar* consisted in using the verb *voler* ‘want’ to transfer the imperative force from the performance of the requested act to H’s willingness. With this strategy addressee’s freedom of action is formally respected. The use of the *voler*-construction and other similar constructions is not only interesting as regards the Catalan language, but also from an intercultural point of view. Parallel strategies were supposedly used in a wider geographical area in the Middle Ages. Possible relationships and mutual effects between languages concerned will require further research. The present study should be also complemented by searching for all possible grammatical forms of *pregar* and *suplicar*, as well as forms of other speech act verbs that name directives. Finally, politeness constructions that have been found in the present study by searching for SA-verbs can be studied independently on large corpora, and directives that do not contain any SA-verb should be also taken into consideration.

Acknowledgements

Work on the present paper was supported by MTA-DE-SZTE Research Group for Theoretical Linguistics, Eötvös Loránd Research Network (ELKH). I would like to express my gratitude to Anna Fenyvesi for improving my English. I alone am responsible for any remaining errors.

Works cited

- Aijmer, Karin (2018). Corpus pragmatics: From form to function. In: Jucker, Andreas H. – Schneider, Klaus P. – Bublitz, Wolfram (eds.). *Methods in pragmatics*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton. 555-585.
- Aijmer, Karin – Rühlemann, Christoph (eds.) (2015). *Corpus Pragmatics: A Handbook*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Arnovick, Leslie K. (1999). *Diachronic Pragmatics: Seven Case Studies in English Illocutionary Development* [Pragmatics & Beyond New Series 68]. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Austin, John L. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Beardsley, Wilfred A. (1921). *Infinitive constructions in old Spanish*. New York: Columbia University Press.
- Blum-Kulka, Shoshana – Olshtain, Elite (1984). Requests and Apologies: A Cross-Cultural Study of Speech Act Realization Patterns (CCSARP). *Applied Linguistics*, 5(3). 196-213.

- Blum-Kulka, Shoshana – House, Juliane – Kasper, Gabriele (eds.) (1989). *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies* (Advances in Discourse Processes XXI). Norwood: Ablex Publishing.
- Brown, Penelope – Levinson, Stephen C. (1987) [1978]. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. (Studies in Interactional Sociolinguistics 4). Cambridge: Cambridge University Press.
- Clavería Nadal, Gloria – Torruella Casañas, Joan (2012). El corpus informatizado del catalán antiguo (CICA) y su herramienta de explotación (Estación de Análisis Documentales). In: *Nuevas perspectivas para la edición y el estudio de documentos hispánicos antiguos* (Fondo Hispánico de Lingüística y Filología 12). 405-425.
- Deutschmann, Mats (2003). *Apologising in British English*. (Skrifter från moderna språk 10). Umeå: Institutionen för moderna språk, Umeå University.
- Diccionari català-valencià-balear* [Dictionary Catalan-Valencian-Balear]. Electronic version of the *Diccionari català-valencià-balear* by Antoni Maria Alcover and Francesc de Borja Moll (Editorial Moll). Access date: August, 11th, 2021. Available at: <https://dcvb.iec.cat/>.
- Fischer, Olga (2007). *Morphosyntactic change: Functional and formal perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Fischer, Olga (2004). What counts as evidence in historical linguistics? *Studies in Language*, 28(3). 710-740.
- Jacobs, Andreas – Jucker, Andreas H. (1995). The historical perspective in pragmatics. In: Jucker, Andreas H. (ed.). *Historical pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins. 3-27.
- Jucker, Andreas H. (2018). Data in pragmatic research. In: Jucker, Andreas H. – Schneider, Klaus P. – Bublitz, Wolfram (eds.). *Methods in Pragmatics*. Berlin: De Gruyter Mouton. 3-36.
- Jucker, Andreas H. (1994). The feasibility of historical pragmatics. *Journal of Pragmatics*, 22. 533-535.
- Jucker, Andreas H. – Taavitsainen, Irma (eds.). (2008). *Speech acts in the history of English*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Jucker, Andreas H. – Taavitsainen, Irma (2000). Diachronic speech act analysis. Insights from flying to flaming. *Journal of Historical Pragmatics*, 1(1). 67-95.
- Kohnen, Thomas (2007). Text types and the methodology of diachronic speech act analysis. In: Fitzmaurice, Susan M. – Taavitsainen, Irma (eds.). *Methods in historical pragmatics* (Topics in English Linguistics 52). Berlin/New York: de Gruyter. 139-166.
- Kohnen, Thomas (2000). Explicit performatives in Old English: A corpus-based study of directives. *Journal of Historical Pragmatics*, 1(2). 301-321.
- Lutzky, Ursula – Kehoe, Andrew (2017). “I apologise for my poor blogging”: Searching for Apologies in the Birmingham Blog Corpus. *Corpus Pragmatics*, 1. 37-56.

- Meyer, Charles F. (2002). *English Corpus Linguistics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Montgomery, Thomas (1998). *Medieval Spanish Epic: Mythic Roots and Ritual Language*. University Park (Pennsylvania): The Pennsylvania State University.
- Nagy C., Katalin (forthcoming). (Polite) directives in medieval Catalan: Constructions with the verb *plaure* 'please'. To appear in *Journal of Historical Pragmatics*.
- Nagy C., Katalin (2020). *Plàcia a Déu* 'May it Please God': Constructions with the Verb *Plaure* 'Please' in Medieval Catalan. *Corpus Pragmatics*, 3. 293-332.
- Nagy C., Katalin (2013). Adatforrások integrációja a történeti nyelvészetben: a nyelvtörténeti korpuszadat fogalmáról [Integrating data sources in historical linguistics: The notion of historical corpus data]. *Argumentum*, 9. 56-78.
- Nagy C., Katalin (2011). A diakrón beszédaktus-kutatás egyes módszertani problémáiról [Some methodological problems of diachronic speech act research]. In: Gécség, Zsuzsanna (ed.). *LingDok10: Nyelvész-doktoranduszok dolgozatai [LingDok10: Papers by doctoral students in linguistics]*. Szeged: SZTE Nyelvtudományi Doktori Iskola. 155-179.
- Nagy C., Katalin – Németh T., Enikő – Németh, Zsuzsanna (2018). Merging various data analysis techniques in pragmatics. *Sprachtheorie und Germanistische Linguistik*, 28(2). 155-183.
- Navarro, Federico (2008). Análisis histórico del discurso: Hacia un enfoque histórico-discursivo en el estudio diacrónico de la lengua. In: Moreno Sandoval, Antonio (ed.). *El valor de la diversidad [meta]lingüística*. Actas del VIII Congreso de Lingüística General. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid. Access date: August, 11th, 2021. Available at: <http://www.llf.uam.es/clg8/actas/pdf/paperCLG85.pdf>.
- Németh, Zsuzsanna – Nagy C., Katalin – Németh T., Enikő (2019). Fuzzy Boundaries in the Research into Talk-in-Interaction. In: Furkó, Péter B. – Vaskó, Ildikó – Dér, Csilla Ilona – Madsen, Dorte (eds.). *Fuzzy Boundaries in Discourse Studies: Theoretical, Methodological, and Lexico-Grammatical Fuzziness*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan. 113-128.
- Németh T., Enikő – Nagy C., Katalin – Németh, Zsuzsanna (2020). Ami a korpuszokból kimarad: rejtőzködő pragmatikai jelenségek [What is missing from corpora: Hidden pragmatic phenomena]. In: Simon, Gábor – Tolcsvai Nagy, Gábor (eds.). *Nyelvtan, diskurzus, megismerés [Grammar, discourse, and cognition]*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 333-356.
- O'Keffee, Anne (2018). Corpus-based function-to-form approaches. In: Jucker, Andreas H. – Schneider, Klaus P. – Bublitz, Wolfram (eds.). *Methods in pragmatics*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton. 587-618.
- Pérez i Parent, Montserrat (2002). The production of requests by Catalan learners of English: Situational and proficiency level effects. *Atlantis*, 24(2). 147-168.

- Rühlemann, Christoph – Aijmer, Karin (2015). Introduction. Corpus pragmatics: laying the foundations. In: Aijmer, Karin – Rühlemann, Christoph (eds.). *Corpus Pragmatics: A Handbook*. Cambridge: Cambridge University Press. 1-26.
- Schauer, Gila – Adolphs, Svenja (2006). Expressions of gratitude in corpus and DCT data: vocabulary, formulaic sequences, and pedagogy. *System*, 34(1). 119-134.
- Searle, John R. (1976). A Classification of Illocutionary Acts. *Language in Society*, 5(1). 1-23. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, John R. (1975). Indirect speech acts. In: Cole, Peter – Morgan, Jerry L. (eds.). *Syntax and semantics 3. Speech acts*. New York: Academic Press. 59-82.
- Searle, John R. (1969). *Speech Acts. An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Simon Gábor (2018). Az igei jelentés metaforizációjának mintázatai. Nyelvtan- és korpuszvezérelt esettanulmányok [On linguistic patterns of metaphoric verb meanings. Grammar-driven and corpus-driven case studies]. *Jelentés és Nyelvhasználát*, 5. Access date: August, 11th, 2021. Available at: 1-36. <http://www.jeny.szte.hu/images/issues/2018/JENY-2018-SimonG.pdf>.
- Taavitsainen, Irma – Jucker, Andreas H. (2007). Speech act verbs and speech acts in the history of English. In: Fitzmaurice, Susan M. – Taavitsainen, Irma (eds.). *Methods in historical pragmatics* (Topics in English Linguistics 52). Berlin/New York: de Gruyter. 107-138.
- Tognini-Bonelli, Elena (2001). *Corpus Linguistics at Work* (Studies in Corpus Linguistics 6). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Traugott, Elizabeth Closs – Dasher, Richard B. (2004) [2002]. *Regularity in semantic change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verschueren, Jef (1999). *Understanding Pragmatics*. London: Arnold.

CATALAN TERMINOLOGICAL DATABASES AS A MEANS OF LANGUAGE POLICY

ESZTER SERMANN

University of Szeged

Abstract: Terminological databases are reliable and useful tools for translators, because they contain not only the basic grammatical information related to the terms, but also facilitate the conceptual analysis necessary for the translation of the terms. High quality databases that are compiled according to terminological principles also serve language policy purposes and fulfil terminological policy tasks. In recent years, the Catalan language as an element of Catalan identity has also become the focus of interest in parallel with the independence movement in Catalonia. This paper aims to present and analyse five Catalan terminological databases compiled by TERMCAT, the Catalan Center for Terminology and two universities in Catalonia. A comprehensive classification and evaluation system will be used for the analysis of the databases, which includes four main aspects: background information, technical parameters, information on the content and the usage of the termbases. The databases presented here are the result of a conscious effort by the professionals responsible for terminology and the database as well as the associated workflow, can serve as a good practice for other language communities.

Keywords: Terminological Databases, Catalan Language Policy, Terminological Principles, Classification and Evaluation System, Technical Parameters.

Resumen: Las bases de datos terminológicas son herramientas fiables y útiles para los traductores, ya que no solo contienen las informaciones gramaticales básicas relacionadas con los términos, sino que también facilitan el análisis conceptual necesario para la traducción de los mismos. Las bases de datos de alta calidad compiladas según los principios terminológicos también sirven a los fines de la política lingüística y cumplen tareas de política terminológica. En los últimos años, la lengua catalana como elemento de la identidad catalana también se ha convertido en el centro de interés en paralelo al movimiento independentista en Cataluña. Este trabajo pretende presentar y analizar cinco bases de datos terminológicas catalanas realizadas por TERMCAT, el Centro Catalán de Terminología y dos universidades en Cataluña. Para el análisis de las bases de datos se utilizará un sistema complejo de clasificación y evaluación que incluye cuatro aspectos principales: información de fondo, parámetros técnicos, información sobre el contenido y el uso de las bases de datos terminológicas. Las bases de datos aquí presentadas son el resultado de un esfuerzo consciente por parte de los profesionales responsables de la terminología y de las bases de datos, así como del flujo de trabajo asociado, pueden servir como una buena práctica para otras comunidades lingüísticas.

Palabras clave: bases de datos terminológicas, política lingüística catalana, principios terminológicos, sistema de calificación y evaluación, parámetros técnicos.

1. Introduction

In recent years, the Catalan language as an element of Catalan identity has become the focus of interest in parallel with the independence movement in Catalonia. After the Franco era (1936-1975), when Catalan was given co-official status (1979) in some autonomous communities, after many years of silence the language was rediscovered, and efforts to standardise terminology were launched in an organized way. Scientific and technical progress required language development and terminology planning, which meant that terminological work was launched under central, autonomous provincial control (see Cabré Castellví, 1996, 1999). This paper aims to present and analyse five Catalan terminological databases compiled by TERMCAT, the Catalan Center for Terminology and two universities in Catalonia. A comprehensive classification and evaluation system will be used for the analysis of the databases, which includes four main aspects: background information, technical parameters, information on the content and the usage of the termbases.

2. Terminological databases and language policy

A terminological database is a collection of electronically stored terminology data, created from an onomasiological approach, based on mapping the conceptual system of the subject field. It contains terms and their definitions of one or several subject fields in one or more languages (Sermann – Tamás, 2010: 113). Terminological databases are not only efficient translation tools, but they also can fulfil language policy related goals since the edition and publication of well-elaborated databases contribute to express linguistic and terminological identities.

In everyday practice, terminological databases are often similar to online dictionaries in many aspects, however, in the level of editing principles, there are fundamental differences between the two genres (see Fóris, 2002; Sermann – Tamás, 2013). The specialized language lexicographer's approach is semasiological (sign-oriented), while the terminologist's starting point is the concept (Brekke, 2001). Due to their different working methods, their products will be different as well: specialized language lexicographers start from the terms, they compile dictionaries with words in alphabetical order especially for specialized translators, while the terminographer, after outlining the conceptual system of a certain domain, compiles databases not only for translators, but for professionals, experts and document editors as well. At the level of theoretical principles, the two genres can be distinguished very clearly, but in practice it has been demonstrated that a borderline cannot always be drawn, there are hybrid versions as well (Sermann – Tamás, 2010). Various authors agree that, during the translation process, translators often act as terminologists as well (Fischer, 2015; Tamás, 2015), and with terminological databases compiled according to the concept-based approach, their work becomes easier and more effective.

Databases created according to terminological principles also play an important role in the life of the community from the point of view of language policy and terminology policy. The UNESCO Guidelines for Terminology Policies describes terminology policy as a set of written strategies that aim to coordinate terminology use of various groups of society (UNESCO, 2019). One of the tasks set out in the document is to examine the best way to publish data on terminology development. Papp (2019) surveys international terminology organizations that offer guidance in designing a national terminology policy and in establishing a national term bank. When they outlined the tasks of Hungarian terminology strategy, Fóris and Bölcskei (2019) stated that a terminology database, which is the result of cooperation between experts and terminologists, is an essential tool for knowledge management and an effective knowledge repository.

3. Analysis of Catalan terminological databases

In recent years, several changes took place in the status and official use of Catalan and Spanish in Catalonia, and the practical aspects of linguistic autonomy have been reinterpreted several times in parallel with the issue of Catalan independence (see Pujol Berché 2013; Nemes, 2015; Déri – Faluba, 2018; Lénárt, 2018; Németh, 2018; Sermann 2020, 2021). Language is an important part of Catalan identity, and today the intentions of proponents of independence or unity are also reflected in their language use, as those who argue for independence do so in Catalan and those who argue for unity speak in Spanish (see Szente-Varga, 2012; Berta, 2018).

In this section, a comprehensive, multi-criteria system is used to analyse five terminological resources in Catalan (Tamás – Sermann, 2019, 2020): 1) Cercaterm and Neoloteca, two databases of TERMCAT; 2) UBTERM database, University of Barcelona; 3) UPCTERM, Linguistic and Technological Services of the Polytechnic University of Catalonia; 4) Catalan terminology for IATE, TERMCAT. This evaluation system was developed based on criteria for the analysis of print and online dictionaries (Fóris – Rihmer, 2007; Gaál, 2012), and it is structured around the following criteria: 1) background information on the database (overview of databases available in the domain, classification by trend, information on the database owner, the target group and purpose of use); 2) technical parameters (nature of the software, database accessibility); 3) content information (general characteristics of the database, detailed characteristics of its structure); 4) information on the use of the database (ease of use, data updating and reliability, database innovation, social utility and professional relevance).

3.1. Cercaterm and Neoloteca

The Cercaterm and Neoloteca databases were created by the Catalan terminology center, TERMCAT (<https://www.termcat.cat/ca>). The website of TERMCAT is available in Spanish, Catalan and English, and its objective is to promote the standardization process of the Catalan language, respecting multilingualism and diversity. The organization is run by the Board of Directors (*Consell de Direcció*), and terminology standardization (i.e. the selection of preferred terms from among the term candidates necessary to disseminate new knowledge in the various subject areas) is carried out by the Board of Supervisors (*Consell Supervisor*). Termcat collaborates with Spanish and international organizations committed to terminology, promotes multilingual terminology work with a view to promoting Catalan in the international arena, works closely with universities in the Catalan speaking area, liaises with professionals involved in terminology projects, and contributes to university training by providing traineeship opportunities for undergraduate and postgraduate students in terminology, humanities, translation and interpreting. Cercaterm and Neoloteca serve both a language policy purpose and a standardization role. The databases produced by TERMCAT widely disseminate standardised terms, thus serving as a primary reference for clarifying concepts and for the use of terms.

Both databases are intended primarily as useful tools for translators, interpreters and documentation producers. The question of whether Cercaterm is a prescriptive or descriptive database is answered in the Cercaterm Help menu item, in the description of resources and working methods. Descriptive databases (see Tamás – Sermann, 2019, 2020 for more details) provide users with information on terminological data, whereas prescriptive databases are normative. Cercaterm has both features: on the one hand, it contains concepts and terms standardised by the Board of Supervisors, in which case the prescriptive character becomes more dominant; and on the other hand, it collects the results of terminological research carried out by TERMCAT, and can therefore be considered a descriptive database. In the case of Neoloteca, it can be considered a prescriptive database, although the use of terms is not mandatory, but a recommendation.

As for technical parameters, the documentation on Cercaterm's and Neoloteca's user interfaces does not make it clear what software was used to create them, but it does say that the institution makes its terminology corpus available to researchers and doctoral students, and that the GesTerm terminology management software can be downloaded free of charge from its website, which allows the main tasks related to terminology work to be carried out: creating terminographic entries and recording information related to them. Both databases are open to the public and accessible to anyone without registration, as they aim to disseminate the terminological data standardised by the institution as widely as possible. Users can register on the site, which serves as a user interface for the databases, and once registered, they can contact

Termcat's customer service, make suggestions and send comments. There is no dedicated mobile phone application developed for the databases, but their interfaces are optimised for mobile phones and can be easily consulted in the phone's browser. On the website of the databases, clicking on the *Terminologia Oberta* (Open terminology) tab opens a user search surface similar to Cercaterm and Neoloteca, which allows users to download data originating from Termcat's terminology research in different file formats (PDF, XML, HTML). An advantage of making it downloadable is that the resulting data can be imported into terminology management software and used effectively during translation.

In order to describe the general characteristics of the database, it is worth considering whether semasiological or onomasiological principles have been applied in its development. Looking at the user interfaces of Cercaterm and Neoloteca, the concept-oriented approach of editing is evident from the fact that all entries are classified by subject and definitions are provided in at least one language, which makes both databases onomasiological. The general characteristics of any database show whether it is simple, traditional or complex (Tamás, 2014: 111), and in this sense both databases can be considered traditional: they are concept-oriented, they observe the principle of term autonomy, the terms are listed separately, the entries are elaborate and include definitions, and the search results are presented in separate subject fields.

The criteria used in this study adapted the criteria used for the content analysis of print and electronic dictionaries to analyse terminological databases, classifying the elements of mega-, macro-, micro- and mesostructure accordingly. If we analyse the megastructure, in the case of both databases, clicking on the question mark icon in the search interface provides links to four short Catalan-language documents: a description of the database, a list of sources of terminological data, and an explanation of abbreviations and language identifiers.

Turning to the macrostructure, the interface of the databases can be explored in Catalan, Spanish, Occitan and English, with simple and advanced search modes. As regards the content of the databases, Cercaterm provides access to the terms standardised by the Termcat Board of Supervisors through an alphabetical index in Catalan, Spanish, English, German, Italian and French, as well as to nomenclatures in Latin in the fields of botany and zoology. In Cercaterm, using the simple search mode, users can search for a term or select a language from 45 languages, including Japanese, Sardinian and Guaraní, while in Neoloteca the number of languages is more restricted (Catalan, Spanish, French, German, English and Latin). Of course, not all terms have equivalents in all of these languages. The main term must be used in a search, and it is not possible to search by language or find out which terms are in the databases in each language. As a result of the search, the main term always appears in Catalan in the list of results, with only some of the other language equivalents appearing in the entries. In both databases, the advanced search can be used to specify key words and to search for terms, the content of the definitions, the comments to the definitions, the language and

the grammatical category of the items. There are terms and definitions belonging to 33 domains in Cercaterm, and 29 domains in Neoloteca, in a wide range of subject areas (e.g. health sciences, social sciences, sports, physics). If you search for a term using a simple search and select the language, you can click on the arrow in front of the term in the list of results to open the entry for that term. The entries contain only textual information and no images or multimedia.

As for the microstructure, in both databases the main term is Catalan. This gives the title of the datasheet, and then again the Catalan term is shown with its language identifier and grammatical category. The equivalents in other languages appear, also with their language identifier, followed by the subject heading, the Catalan definition and any comments on the definition. In regard to the mesostructure, the system of references within the database features entries that are separated from each other without internal links or links to external sources. An interesting feature of the entries is that they can be shared directly on Facebook and Twitter via the share icon, and a copiable link can be created.

The first thing to consider when looking at information on the use of the database is its usability and user-friendliness. In the TERMCAT databases the system of abbreviation is logically structured, and by clicking on the question mark icon in the search interface the list of abbreviations used and their explanations appear. The search interfaces are easy to use, user-friendly and free of superfluous, distracting elements, enabling searching to be quick and efficient. They serve language policy purposes and are well-suited to achieving these purposes, as they contribute to the dissemination of terminological data as widely as possible.

3.2. UBTERM

UBTERM is the terminology database of the University of Barcelona (*Universitat de Barcelona*, <https://www.ub.edu/>), a collection of all the dictionaries and glossaries compiled by the university community in collaboration with the Language Services (*Serveis Lingüístics*, <http://www.ub.edu/sl/ca/>). The database brings together the terms used in university-related activities (teaching, research). The mission of the University's Language Services is to promote education, training and research in Catalan by language teaching, supporting multilingual education, proofreading materials and publications. According to the website, the main aim of creating UBTERM database has been to promote the use of Catalan, especially for university teachers, students, translators and editors of technical and scientific texts, and teachers of specialised languages. In terms of the technical parameters, the database can be consulted through the user interface of the website, it is available to the general public without previous registration. The website does not provide any information about the software used for the database creation, or about the data being downloadable or not.

As for the structure of the database, the user interface is simple, similar to online dictionaries'. The primary language is Catalan, the Catalan main term has a central position in each entry, accompanied by other relevant information and equivalents in other languages (Spanish, English, French, German and Italian). The terms are classified alphabetically within a total of 45 technical and scientific subjects (e.g. anatomy, biochemistry, ecology, statistics, physics), but it is also possible to perform searches in the content of each dictionary. The central element of the entry is the main term in Catalan, followed by its synonyms, equivalents in other languages, the grammatical category, the definition and other notes. There are several search methods available: it is possible to type the exact term in the search box or to use the alphabetical index, but selecting the subject field or the specific dictionary from the drop-down menu may lead to more precise results. Sometimes visual information and diagrams are also displayed within the entries. In summary, UBTERM database is quick to use, easy to search with a user-friendly interface. It can be considered as a simple database and it is more like an online dictionary: at the structure level, the database does not follow the principles of term autonomy or concept-orientation, as not all concepts have a definition.

3.3. UPCTerm, Terminología Técnica Multilingüe

UPCTERM is a multilingual (Catalan, Spanish, English, French and Spanish) terminology database which includes technical and technological subject fields. It has been compiled by the Linguistic and Technological Services of the Polytechnic University of Catalonia (*Servicios de Lengua y Tecnología de la Universidad Politécnica de Cataluña*). It has been created by the different departments of the university, with the aim of summarising the results of the terminological work carried out by the Services in the past twenty years, and providing effective assistance for authors and translators of the documents produced by the university's scientific community. The entries are regularly updated and enlarged with the new publications of the Services, taking into account the users' comments.

The terms are structured in alphabetical order, but it is possible to perform searches by subject field as well, which results in a list of all terms of the selected subject field in alphabetical order. The database contains more than 100,000 terms in 30 subject fields (e.g. mathematics, statistics, architecture, optics, mechanical engineering, electronics, information technology, telecommunications, geology, textiles, economics, chemistry), but the number of entries is not available on the website. The largest part the terminological data comes from the publications of the Services and from the terms extracted via technical translation projects, but no source data are available for the individual entries.

The Catalan main term has a central position in each entry, showing its language identifier and the subject field, followed by equivalents in other languages (Spanish,

English, French, German and Italian), also with language identifiers. Grammatical information (indication of grammatical gender) is provided only for the Catalan term, and sometimes there is a definition in Catalan, notes to the definition or Catalan synonyms. Two search methods are available for the user: alphabetical or interactive. In the case of an alphabetical search, it is possible to select first the language of the search, the subject field, then select the initial letter of the term from the alphabetical list. The disadvantage of this search method is that users have to scroll down the list until they find the search term, which is a time-consuming process. As for the interactive search method, the user can type the term in the search field, which results in a list with all terms that contain the search element. It is possible to specify the search: by exact term (*exactament*), by terms containing the search element (*termes que contenen*), by the first element of the term (*termes que comencen per*), by the last element of the term (*termes que acaben en*). The user can also perform a search within the definitions. In summary, the analysed database is very similar to UBTERM both in terms of its user interface and its structure. UPCTERM can be considered as a simple database and it is more like an online dictionary in its appearance.

3.4. Catalan terminology for IATE

IATE (*Interactive Terminology for Europe*, <https://iate.europa.eu/home>) is the EU's interinstitutional terminology database containing terms, abbreviations, acronyms and phraseology in the official languages of the European Union. It was compiled in 1999 with the aim of creating a web-based infrastructure to collect, disseminate and manage EU-specific terminology. As of November 2018, the new, more modern version of IATE, which is based on state-of-the-art technology, is available for the translators and terminologists of the different EU institutions, and some of the data is made public. The database serves as a primary reference for the translation of EU documents, it has a user interface prepared by the EU, and some of the data can be downloaded and integrated into translation tools. It currently contains more than 8 million terms in the 24 official languages, and in addition, in certain subject fields, it includes terms in Latin as well. The database plays a crucial role in establishing equivalence between multilingual documents, which are indispensable for the functioning of the European Union. The structure of the terminological entries is hierarchical, reflecting an onomasiological approach, in which concept-related information is presented at three levels: 1) at language-independent level, 2) at linguistic level, and 3) at term level. Language-independent level is the level of the concept with the subject field, the source of the concept, the country or culture to which the concept is related. Linguistic level forms an intermediate level between the concept and the term, to which additional information related to the concept, such as bibliography, source and images, are added. Term level contains terms in different languages accompanied by grammatical data, notes and the reliability code (Lesznyák, 2010). Among the search criteria, the following

are mandatory: term, source language, target language(s). In addition to the compulsory criteria, users can find other optional ones: subject fields represented by codes, therefore it is possible to perform searches within a single subject field. At the end, users can also select the search type: term, abbreviation, etc. The new user interface of the database is easy to use and the data are regularly updated.

Catalan is not an official language of the European Union, as it is not an official language in the whole territory of Spain. Several initiatives have been taken to promote its status as an official language, since the Catalan-speaking community could be disadvantaged if EU terminology is not elaborated in Catalan. As the result of a collaboration between the Terminology Coordination Unit (TermCoord) of the European Parliament with TERMCAT and the Open University of Catalonia (*Universitat Oberta de Catalunya*, <https://www.uoc.edu/portal/en/index.html>), in 2019 the IATE Terminology in Catalan (*Terminologia de IATE en català*, <https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/264>) has been created with terminological principles and working methods, in the form of an online database. The aim of the database project was to elaborate the terminological data available in the IATE database in the 24 official languages of the European Union in Catalan as well, and to make them widely accessible. The database cannot be considered as prescriptive, but rather a tool to make the terminological data available to translators, terminologists, professionals and the general public, and to standardise and disseminate EU terminology in Catalan.

The database contains 16.417 entries, the interface of the entries displays the following data: 1) one or more term(s) in Catalan, grammatical category, the source of the data in each entry; 2) one or more translation equivalent(s) in English, Spanish and/or French from the IATE database, the reliability code, and the source of the data; 3) the IATE concept identifier, which is identical for the English, Spanish and French terms in the database; 4) the definition from one of the TERMCAT sources; 5) the subject field. The subject fields are various, according to the EU domains, with most entries in the fields of law, economics and health care. The entries are sorted by subject field.

The details of the methodological background for the database creation can be found on the Termcat website (<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/264/presentacio>) and in the relevant literature (Nin Aranda, 2016; Vázquez – Oliver – Ubide, 2018; Vázquez – Oliver – Casademont, 2019). Terminological dictionaries, handbooks, specialised linguistic publications, encyclopaedias, and parallel corpora have been used as sources, from which English and Spanish terms, already existing in the IATE database, were extracted automatically and registered together with Catalan terms.

During the compilation of the database, it was not possible to create all entries in Catalan, therefore the most reliable entries (entries with reliability codes 3 and 4) were selected and elaborated. The assignment of Catalan terms to the concepts was carried

out in 2 steps: 1) automatic search in the corpus and extraction of Catalan terms corresponding to English terms; 2) validation of the resulting data. After validation, the Catalan terminology data were included in IATE, but only for internal use, in the initial stage data were not available to the general public. As a result of this project, *Terminologia de LATE en català* was published in 2019 on the TERMCAT website as an online dictionary. Currently, the collection can be consulted on the TERMCAT website and downloaded in TBX format.

4. Conclusion

Terminological databases are reliable and useful tools for translators, because they contain not only the basic grammatical information related to the terms, but also facilitate the conceptual analysis necessary for the translation of the terms. The creation and widespread availability of terminology databases contributes to standardizing terminology in various fields and improving the quality of professional documents and their translations. However, terminological databases not only have a direct practical benefit. High quality databases that are compiled according to terminological principles also serve language policy purposes and fulfil terminological policy tasks. In this paper five Catalan terminological databases have been analysed according to an experimental set of criteria used for the classification and evaluation of online databases. The Catalan identity has several components, one of which is language; the Catalan government and several universities of Catalonia have paid close attention to the regulation of the official levels of language use, prioritizing the development of terminology because it had suffered decades of neglect over the last century. The databases presented here are the result of a conscious effort by the professionals responsible for terminology and the database as well as the associated workflow, can serve as a good practice for other language communities.

Works cited

- Berta, Tibor (2018). Nyelv és identitás: a katalán esete. *Szépirodalmi Figyelő*, 2018(1). 45-54.
- Brekke, Magnar (2001). LSP Lexicography and Terminography: A Complementary View. In: Mayer, Felix (ed.). *Language for Special Purposes. Perspectives for the New Millenium. Vol. 1. Linguistics and Cognitive Aspects, Knowledge Representation and Computational Linguistics, Terminology, Lexicography and Didactics*. Tübingen: Gunter Narr. 179-187.
- Cabré Castellví, María Teresa (1999). *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins.
- Cabré Castellví, María Teresa (1996). Terminology Today. In: Somers, Harold (ed.). *Terminology, LSP and Translation*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins. 15-34.

- Déri, Balázs – Faluba, Kálmán (2018). Fejezetek a katalán kultúra történetéből. *Szépirodalmi Figyelő*, 2018(1). 26-44.
- Fischer, Márta (2015). A fordító mint terminológus – A fordítás folyamatában. In: Bocz, Zsuzsanna (ed.). *Porta Lingua – A XXI. századi szakmai, szaknyelvi kommunikáció kihívásai: tanári és tanulói kompetenciák*. Budapest: SZOKOE. 93-107.
- Fóris, Ágota (2002). *Szótár és oktatás*. Pécs: Iskolakultúra.
- Fóris, Ágota – Bölcskei, Andrea (2019). Ajánlások a magyar terminológiastratégiához. In: Fóris, Ágota – Bölcskei, Andrea (eds.). *Terminológiastratégiai kihívások magyar nyelvterületen*. Budapest: OFFI – L'Harmattan. 140-164. Access date: July, 7th, 2021. Available at: <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategiai-kihivasok-a-magyar-nyelvterületen>.
- Fóris, Ágota – Rihmer, Zoltán (2007). A szótárak minősítési kritériumairól. *Fordítástudomány IX*(1). 109-113.
- Gaál, Péter (2012). Szempontrendszer online szótárak minősítéséhez. *Magyar Terminológia*, 5. 2012(2). 225-250.
- Lénárt, András (2018). Katalónia a 20. században. *RUBICON*, 28. 2018(11). 54-63.
- Nemes, Krisztina (2015). Függetlenség – állam – nyelv: Katalónia különös esete. *Létiink*, 2015(2). 117-128.
- Németh, Tibor (2018). Regionális autonómia és nyelvpolitika Katalóniában. *Új Pedagógiai Szemle*, 2018(5-6). 116-122.
- Nin Aranda, Anna (2016). *Catalan terminology for LATE*. Luxembourg: European Parliament. Terminology Coordination. Access date: July, 15th, 2021. Available at: <https://termcoord.eu/2016/03/termcoord-and-termcat-in-close-cooperation-to-enrich-iate-content/>.
- Papp, Eszter (2019). A terminológiastratégia kérdései Európában. In: Fóris, Ágota – Bölcskei, Andrea (eds.). *Terminológiastratégiai kihívások magyar nyelvterületen*. Budapest, OFFI – L'Harmattan. 94-104.
- Pujol Berché, Mercè (2013). Política lingüística: lengua cultura e identidad, el ejemplo de Cataluña. *Amnis. Revue d'études des sociétés et cultures contemporaines Europe-Amérique*. 2013(12). Access date: July, 15th, 2021. Available at: <https://journals.openedition.org/amnis/2061>.
- UNESCO (2019) (Hungarian translation): Terminológiapolitikai irányelvek. A terminológiapolitika kialakítása és megvalósítása különböző nyelvközösségekben (original publication by: Infoterm, translated by Somogyi, Zoltán). In: Fóris, Ágota – Bölcskei, Andrea (ed.). *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Budapest, OFFI – L'Harmattan. 167-218. Access date: July, 15th, 2021. Available at: <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategiai-kihivasok-a-magyar-nyelvterületen>.

- Sermann, Eszter (2021). A dokumentáció terminushoz kapcsolódó fogalmak a Cercaterm katalán terminológiai adatbázisban. In: Fóris, Ágota – Bölskei, Andrea (eds.). *Tartalomfejlesztés és a dokumentáció. Nyelvészeti kutatások*. Budapest: KRE – L'Harmattan. 247-262.
- Sermann, Eszter (2020). A Neoloteca terminológiai adatbázis mint a nyelvi identitás kifejezésének eszköze. In: Bakti, Mária – Újvári, Edit (eds.). *Nyelv és identitás*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 49-60.
- Sermann, Eszter – Tamás, Dóra (2013). Elektronikus szótár vagy terminológiai adatbázis? In: Tóth, Szergej (ed.). *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12–14. (A MANYE Kongresszusok előadásai 9.)*. Budapest – Szeged: MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 450-454.
- Sermann, Eszter – Tamás, Dóra (2010). Hogyan definiálhatjuk a fordítói adatbázist? Egy olasz és egy spanyol fordítói terminológiai adatbázis vizsgálata. In: Károly, Krisztina – Fóris, Ágota (eds.). *Nyelvek találkozása a fordításban. Doktori kutatások Klaudy Kinga tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó: 101-116.
- Szente-Varga, Mónika (2012). Katalán nyelvpolitika. *Mediterrán világ*, 21. 53-63.
- Tamás, Dóra Mária (2015). A fordító mint terminológus. In: Horváth Ildikó (ed.). *A modern fordító és tolmács*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 47-66.
- Tamás, Dóra Mária (2014). *A gazdasági szövegek fordításának terminológiai kérdéseiről. Fordítástudományi értekezések I*. Budapest: ELTE BTK.
- Tamás, Dóra Mária – Sermann, Eszter (2020). Evaluation System for Online Terminology Databases. *Terminologija*, 26. 24-46.
- Tamás, Dóra Mária – Sermann, Eszter (2019). Elemzési szempontrendszer terminológiai adatbázisokhoz. *Fordítástudomány*, 21(2). 46-62.
- Vázquez, Mercè – Oliver, Antoni – Casademont, Elisabeth (2019). Using open data to create the Catalan IATE e-dictionary. *Terminology: International Journal of Theoretical and Applied Issues in Special Communication*, 25(2). 175-197.
- Vázquez, Mercè – Oliver, Antoni – Ubide, Georgina (2018). La terminología jurídica del IATE en català. *Revista de Llengua i Dret*, 69. 139-153. Access date: July, 15th, 2021. Available at: <http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/article/view/10.2436-rld.i69.2018.3010/n69-vazquez-oliver-ubide-ca.pdf>.

Sources

Catalan terminology for IATE. Access date: July, 15th, 2021. Available at: <https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/264>.

Eszter Sermann

Cercaterm. Access date: July, 15th, 2021. Available at:
<https://www.termcat.cat/ca/cercaterm>.

IATE. Access date: July, 15th, 2021. Available at: <https://iate.europa.eu/home>.

Neoloteca. Access date: July, 15th, 2021. Available at:
<https://www.termcat.cat/ca/neoloteca>.

Polytechnic University of Catalonia. Access date: July, 15th, 2021. Available at:
<https://www.upc.edu/en>.

UBTERM. Access date: July, 15th, 2021. Available at: <https://www.ub.edu/ubterm/>.

University of Barcelona. Access date: July, 15th, 2021. Available at:
<https://www.ub.edu/web/portal/en/>.

UPCTERM. Access date: July, 15th, 2021. Available at: <https://www.upc.edu/slt/upcterm/>.

TERMCAT. Access date: July, 15th, 2021. Available at: <https://www.termcat.cat/ca>.

**THE INTERMEDIATE ZONE OF TRANSLATION PART I.
QUESTIONS, DILEMMAS, EXAMPLES FROM THE
TRANSLATORS' WORKSHOP BASED ON *CANTO JO I LA
MUNTANYA BALLA* BY IRENE SOLÀ**

KRISZTINA NEMES

literary translator

Abstract: Translation is a par excellence cultural communication and translators are agents of cultural transfer by means of language. Literary texts provide the translator with a higher grade of freedom than any other type of texts because of the self-referentiality of art encoded in language. Decoding the original and creating a new body in a different referential system are individual hermeneutic acts of the translator. Deciphering an author's world is a step closer to the heart of the source culture and an ever-open language-game. The challenges I met translating Irene Solà's novel gave me a special insight to Catalan culture and the English, Italian and Spanish translations gave me the opportunity to study other translation strategies. This essay is the first in the series of traductography essays centred on the Catalan-Hungarian intercultural communication revealing the processes in the black-box of the translator's mind that on the one hand can serve as a guide to Catalan culture and, on the other hand, as a basis for further translatology research.

Keywords: Traductography, Minority Literature, Dynamic Equivalence, Untranslatables, Intercultural Transfer.

Resum: La traducció és una comunicació cultural per excel·lència i els traductors són agents de transferència cultural mitjançant el llenguatge. Els textos literaris proporcionen al traductor un grau de llibertat superior al de qualsevol altre tipus de textos a causa de l'autoreferencialitat de l'art codificat en el llenguatge. La descodificació de l'original i la creació d'un nou cos en un sistema referencial diferent són actes hermenèutics individuals del traductor. Desxifrar el món d'un autor és un pas més cap al cor de la cultura font i un joc de llengües sempre obert. Els reptes que vaig trobar traduint la novel·la d'Irene Solà em van proporcionar un coneixement especial de la cultura catalana mentre que les traduccions a l'anglès, l'italià i el castellà em van donar l'oportunitat d'estudiar altres estratègies de traducció. Aquest assaig és el primer de la sèrie d'assaigs de traductografia centrats en la comunicació intercultural català-hongaresa que revela els processos de la caixa negra de la ment del traductor.

Paraules clau: traductografia, literatura minoritària, equivalència dinàmica, intraduibles, transferència intercultural.

1. Minority literature spaces

At the 2019 Catalan seminar in the Hungarian Translators' House of Balatonfüred, in a cheerful pre-Covid atmosphere we were discussing the actualities of contemporary Catalan literature with the invited writers, editors, university professors and poets. We were looking for new voices to extend our offer of Catalan Literature in Hungarian (Faluba, 2021) and I was immediately captivated by the adjective used by the Majorcan poet, Andreu Gomila to describe a recently published book. In his opinion, *Canto jo i la muntanya balla*, by Irene Solà, set in a small village in the Catalan Pyrenees, was a Pyrenean *Pedro Páramo*. Juan Rulfo (1917-1986), the author of the most translated Mexican novel, *Pedro Páramo*, heralded the Latin American boom, and was considered the master by Gabriel García Márquez, Jorge Luís Borges, Mario Vargas Llosa or Carlos Fuentes. It is in his short novel, *Pedro Páramo* (1955), we first encounter a peculiar polyphony that makes a village, Comala –quintessence of the vulnerable fate of Mexican villages– the protagonist of the novel. This multifocal *genius loci* is able to show every factor of people's real life there and even more since many of the narrators participate in this polyphony from the afterlife. Thus, my curiosity was aroused by this special combination: the Pyrenees as *genius loci*, the polyphony as a way to interpret the world and a young Catalan poet as the author. I decided to translate the first chapter of *Canto jo* for the fiction section of Catalan Literature in translation we had been preparing for the online magazine of world literature, *1749* (1749).

However, each book has its own life cycle from being published, read, and projected to fame, and Irene Solà's novel was selected by the jury as one of the thirteen winners of the European Union Prize for Literature 2020. This prize for fiction, promoted by the European and International Booksellers Federation, the Federation of European Publishers and the European Writers' Council, rewards the best contemporary novelists since 2009. Each year, an excerpt from the winning works is translated into English, and this, along with the author's biography and synopsis of the work, is published in a joint anthology (EULP, 2020). The aim of the prize is to create a common European cultural space and encourage greater interest in non-national literatures of European minorities and of non-EU member but European national languages. The EULP anthologies show us a much more colourful and diverse Europe than that of the great languages. The list of winning authors of the year 2020 is also a testament to this endeavour, since it puts the spotlight on the values of small national cultures such as Northern Macedonia, Kosovo, Montenegro, Luxembourg, or Catalonia. The excerpts in English translations of the anthology offer an interesting insight to each of these authors' worlds, facilitating publishers from different countries to discover talents in languages unknown to them, thus promoting the translation of the works. This was also the case with Irene Solà's novel, which the Hungarian Publishing House *Magvető* got to know from the 2020 anthology, and this is how the editorial intention and the

translator's enthusiasm finally met and gave me the opportunity to translate this unique, magical realist fiction of the Catalan Pyrenees that I am very grateful for.

2. In the black box of the translator

This essay is about the intermediate zone of this particular translation familiar only for the translator who inhabits it for months and for the proof-reader who spends there a couple of days as well as for the copy editor whose careful hands also help the final version to come out at its best. In this case I worked with Dóra Bakucz as a proofreader and Eni Rostás as a copy editor of *Magvető*, so they are the ones who already strolled over this otherwise no-go zone full of open questions, dilemmas and doubts. This article intends to be the first one in a series of traductography essays (Albert, 2011: 4-11) that give an insight to what is going on in the black box of translation (Venuti, 2013). By traductography I mean a sort of field work describing the mechanisms, imperatives and decision-making processes of translators that can serve as a basis for translatology studies. I think that it is in the field of fiction and poetry where the interpreter-translator's personality, sensitivity, worldview and life experience count the most, but it is also in these genres where the unbearable lightness of being a translator is most evident. Here the translator faces the constant urge of decision making where no mathematical formulas, professional terminology, conventions, or dogmas can be of help, whereas personal knowledge, philosophical and moral attitude or religious, ideological beliefs can interfere with the decisions. That is why the text of each translator will be different and I will try to demonstrate that even a momentary lapsus or a poorly chosen synonym can result in a more or less equivalent translation. In addition to my own solutions and dilemmas I use the English, the Italian, and the Spanish translations of the novel that the author or the translators kindly provided me with. The English translation is not the final version yet, so I can't give exact bibliographical reference to it.

For this Part I of traductography essays I selected cases of quite ordinary and relatively well-known words. The translation difficulties represented by historical and cultural facts are to follow in Part II and III.

3. Dilemmas and decision situations in the translators' workshop

3.1. Poetic or scientific equivalence?

The dandelion

The translation of the word dandelion does not seem to be a problematic case, since the scientific nomenclature introduced by Linnaeus in the 18th century facilitates the worldwide identification of plants. However, the context in which the dandelion appears, represents a real challenge for the Hungarian translator if she wants to convey

the humour on the verge of blasphemy of the original. The English and Spanish translations also represent interesting solutions.

Quina mania a embrutar les muntanyes de creus. Però aquesta era petita. I a vegades hi anàvem, i hi fèiem pipí, com els gossos. I a vegades li dúiem flors collides del terra, allà on s'havia estirat l'home, pixallits, li dúiem, per fer riure (Solà, 2019a: 27).

Micsoda egy szokás elrondítani a hegyeket ezekkel a keresztekkel! De ez legalább kicsike volt. Néhanapján ellátogattunk hozzá, és lepisiltük, mint a kutyák. Néha meg virágot szedtünk neki arról a darab földről, ahol lesújtotta volt a villám, vittük a gyermekláncfüvet az édesapának, s jót kacagtunk rajta (Solà, 2021: 26).

They are always sullyng the mountainside with crosses. But this one was small. And sometimes we would go there, and we would piss upon it, as dogs do. And sometimes we would bring wildflowers there for him, there where the man had been lain out, bedwetter, we called him, for a laugh.

Che mania hanno gli uomini di imbrattare le montagne di croci. Questa però era piccola. E a volte ci andavamo a fare la pipì, come i cani. A volte ci portavamo dei fiori raccolti nei prati, e li mettevamo proprio lì dove l'uomo era caduto, dei piscialletto, portavamo, per riderci su (Solà, 2020: 28).

¡Qué manía de ensuciar la montaña con cruces! Pero esta era pequeña. A veces íbamos a verla y hacíamos pis en ella, como los perros. Y a veces cogíamos flores del suelo y las llevábamos al sitio en el que el hombre se había tumbado, le llevábamos diente de león, en broma, porque tiene propiedades diuréticas, y dicen los niños que, si las tocas, mojas la cama (Solà, 2019b: 26).

In the Catalan original *Dolceta*, the half-witted witch who lives in the otherworldly dimension of the Catalan Pyrenees tells us what she and her fellow witches do with the memorial cross of the lightning-stricken poet: they pee at it and sometimes put a bunch of dandelions under it. Namely, they desecrate the cross with their blasphemous practices, and the name of the wildflower in Catalan, *pixallits* also reinforces this image, because it literally means a sort of a “bedwetting plant”. According to the Alcover–Moll dictionary (DCVB), it is *Taraxacum officinale* in Latin and *diente de león* in Spanish, and other synonyms in Catalan are as follow: *pixacà, lletsó; colomina, herba de colom, herba de fum, fumdeterra, gallaret*. We can see that the flower in Catalan, as in every language of the world, has many different and often poetic but botanically not necessarily correct names, and the author chose the synonym that through its literal meaning served to express in “floral language” the humour of a simple, close-to-nature girl. The diuretic effect of dandelions is well known in folk medicine, and it is reflected by different synonyms also in other languages. The Italian translation uses an Italian word that is

formally very similar to the original: *piscialletto*. The common name for dandelion in French is also based on this diuretic property: *pissenlit*, but there is another analogy from the jagged tooth-like edges of its leaves, hence the name *dent-de-lion*. The common name of this flower in English is derived directly from this French word *dandelion*, but if we search for folk names and other synonyms, we find the following versions: *tell-time, milk witch, Irish daisy, cankerwort, piss-a-bed, pee-a-bed, wet-a-bed* (Zaffaris, 2018), so according to the dictionary there are names that refer to the diuretic properties of the flower and use the mirror translation of the French *pissenlit*. However, the English translator didn't opt for this synonym, the witches in English simply pick wildflowers without more precision and tease the poet calling him a bedwetter. Looking for synonyms or folk names in Spanish that denote the diuretic qualities of dandelions called most commonly *diente de león* or *dienteleón* but also *amargón* o *flor de macho* we come across variants of *meacamas churracamas* (Jardineria Loiu, 2021; Boletín Agrario, 2021). However, the Spanish translator opted for *diente de león*, instead of using the synonym with the same literal meaning as the original. Thus, the Spanish translation ended up slightly overexplicit, similar to a phytotherapy advisor giving the correct explanation instead of the simple, playful words of the 17th-century, half-hearted peasant girl in the original. The Catalan flower is placed at the base of the cross precisely because of its name; if we do not find a synonym in the target language that has the same literal meaning, we should look for another solution. The Spanish translator probably did not choose the plant name with the same literal meaning as the original because it isn't a commonly used version, rather an archaicism or a dialectalism, and the reader would not figure out what kind of flower it is. I assume that the English translator chose generalization for the same reason and simply used wildflower instead of a *piss-a-bed* or a *pee-a-bed* and tried to make up for the loss by mocking the poet as a bedwetter. This way she kept the original image, but it is expressed directly by the witches' words not by the flower itself whose name is not revealed.

This explanation is based on the logic that I pursued trying to find a synonym in Hungarian that has the same literal meaning as the original Catalan *pixallits*. There was a good chance for it, since the dandelion is traditionally well known in folk-healing for its diuretic properties, but strangely enough none of its many poetic names covering diverse semantic fields (Rácz, 2010; Vörös, 2008) had anything to do with bedwetting, so I was forced to find a completely different solution. I chose one of the most common names for dandelion: *gyermekláncfű*, because its literal meaning: “children's-chain-plant” refers to a children's game making jewellery out of little rings made of the thick stems of dandelions. With this semantic possibility I constructed a different signifying chain that answered to intelligibilities and interests of the target reader connected to another motif of the story. In the novel, a little earlier (Solà, 2019a:17) we find a short description of the life of the lightning-stricken peasant-poet: he gets married young, and soon after that becomes a father, which is a joy but also an annoying condition since children are always whining and he cannot write poetry.

Indirectly, this is the cause of his death, because Domènec goes up the mountain to have silence when a fatal storm strikes him down. Thus, the Hungarian word denotes the same flower, but the semantic field conveyed by this synonym is related to the father-child relationship. The witches make fun of the father by bringing him *gyermekláncfű*, and by the small, interlinked rings of that flower he is chained again to his children he had left behind. If the name with the semantic field based on the diuretic effect had existed in Hungarian, most probably I would have tried to form the same picture as in the original, even if the word was a dialectalism or an archaism and would have been utterly unknown by the target reader. But the English and Spanish examples testify that translators always bear in mind their target audience, so they would rarely opt for a Middle-English word or a dialectalism used in Euskadi. There is another possibility –and probably many, many more– if we choose a flower name that literally denotes its diuretic properties thus assuring that target readers get the humour of the original even if the flower in question is not a dandelion. But this is also a very audacious solution. Translators are bound by the original, –if they know it is a dandelion– they insist on the botanically correct equivalent word, even if a flower name with the same literal meaning as the original would fit better the context. Nevertheless, I don't rule out this possibility, as the Catalan original exploits the playfulness inherent in the literal meaning of the word, so in this case very likely it is not the exact scientific, botanical, taxonomic correspondence that should be guaranteed but rather the meaning.

The black trumpet

Translators can come up with a good idea to compensate for the loss that arises when it is impossible to preserve the innumerable nuances of meaning inherent in the original, as exemplified by the translations of *pixallits*. However, there are cases –quite often– when you have to get along with a less strong, less expressive Hungarian version, such as in the case of dark trumpet mushrooms.

I havia trobat un grapat de **trompetes de la mort** fora d'època, aquella tarda, tot anant a guaitar el bestiar, i les duia embolicades a la panxa de la camisa (Solà, 2019a: 16).

Azon a délutánon, amikor kiment megnézni az állatokat, talált egy marokra való **sötét trombitagombát** is, pedig olyantájt még nem is szokott előbújni, és az övébe tűrt ingébe tette (Solà, 2021: 12).

And that evening he'd found a fistful of early black chanterelles, when he checked on the herd, and he carried the mushrooms wrapped in the belly of his shirt.

Quel pomeriggio aveva trovato delle **trombette dei morti fuori stagione**, mentre andava a controllare il bestiame, e le portava avvolte nelle falde della camicia (Solà, 2020: 16).

Esa tarde, cuando fue a ver al ganado, encontró unes cuantas **trompetas de los muertos** fuera de temporada y las llevaba envueltas en los faldones de la camisa (Solà, 2019b: 14).

In the Romance language translations we find the same poetic names of the species of fungus identical in form and meaning with the original that have the word “death”. These versions inherently contain the impending tragedy, for the poet who gathers them in the belly of his shirt soon lies dead on the field predicted by “the trumpets of death”. The adjectives of the names in Hungarian and in English “dark” and “black” are also ominous, but not deadly. The English translator could choose “black chanterelle” or “black trumpet” for *Craterellus cornucopioides* and she chose the former, the French loanword of Greek-Latin etymology, meaning a sort of drinking vessel, which doesn’t conjure up an apocalyptic end. In this case non-Romance language target readers are satisfied with the name of this rare mushroom, they don’t attach a particular importance to the name of the species, since the important motive of this context is that mushroom-picking nations –and Catalans are *boletaires de soca a rel*– and peasants in the mountains do pick mushrooms whenever they find some, even a couple of minutes before they die. However, the premonitory, sinister name of the peculiar, rare mushroom makes the original and the other Romance language texts more mysterious and profound. The other target language readers receive a somewhat less dense though completely coherent version, and they aren’t aware of the loss.

3.2. Corrections of grammar and spelling

The idea of the following example comes from a short article (Villaroda, 2020) about a linguist, a retired university professor Narcís Garolera downgrading Irene Solà’s novel based on linguistic inaccuracy. The Professor Emeritus discovers terrible mistakes in spelling and syntax, so out of respect for good literature he advises Catalan readers not to read it. The objected sentences in question are the following:

Sóc Pòs. Sóc Pòs. Sem els ossos. Dormíem una son molt llarga i ens hem llevat (editorial pdf) (Solà, not final 117).

Soc Pòs. Soc Pòs. Sem els ossos. Dormíem una son molt llarga i ens hem llevat (printed version) (Solà, 2019a: 143).

Medve vagyok. Medve vagyok. Mínk vagyunk a medvék. Hosszú, nagyon hosszú álmat aludtunk, de felébredtünk (Solà, 2021: 159).

I’m the bear this year. I’m the bear. We’re the bears. We were sleeping for a very long time and we’ve awoken.

Sono l’orso. Sono l’orso. Siamo gli orsi. Dormivamo un sonno molto lungo e ci siamo svegliati (Solà, 2020: 151).

Soy el oso. Soy el oso. Somos los osos. Estábamos durmiendo un sueño muy largo y nos hemos levantado (Solà, 2019b: 145).

The pdf version provided to me by the publisher and used for the translation was not the same as the final version published in print. One of the differences that you can see here is that the first person singular of the verb *ésser* in the pdf is still in the old spelling form: *sóe*, while in the printed version appears according to the new, simplified version: *soe*. This change shows that, from an orthographic point of view, the book was written at a time of revolutionary changes (Vázquez García, 2017). The professor's criticism is about the word "bear" – *ós* that despite of new rules simplifying Catalan orthography by suppressing the usage of diacritic marks, should keep its mark and stay as it was before so that it could be unequivocally distinguished from the word *os*, meaning "bone" (Camps, 2017). Narcís Garolera states in a Twitter message: "I tried to read Irene Solà's latest novel, but I had to put it down. She writes about bones, and it took a long time for me to understand that they were bears [...] I returned to Rodoreda". Then, in his next tweet message, he performs a linguistic analysis of the next sentence (although he quotes it incorrectly) as follows: "*Vam dormir una son profunda*" In five words, two errors. Great! 1. *dormir* is an intransitive verb 2. when we sleep, *fem un son*, and if we are sleepy then *tenim una son*. Congratulations to the jury".

The professor's linguistic objections are, of course, justified, and they are certainly of greater importance for readers of a stateless minority language living in the shadow of a world language since the realm of their language denotes a virtual fatherland. Spelling mistakes do indeed cast a shadow on the quality of a book. However, I do not think that in this context anyone could have doubts for more than a second as to "bones" or "bears". I am also convinced that widely read novels like *Canto jo...* –that first appeared in 2019 and is still on the top of *The best of Sant Jordi* list (Gremi Editors, 2021), and is adapted to theatre (Teatre Barcelona, 2021), and whose translation copyrights are sold to 14 languages (Anagrama, 2021)– contribute a great deal to the prestige of Catalan language. Also, I think that it is the task of correctors and copy editors to oversee the orthography and syntax of what is published and blaming the author and discouraging the reading is simply too high a price to pay for a linguistic criticism.

From the point of view of translation, this small passage is paradigmatic in multiple respects: despite the missing diacritical mark none of the translators interpreted the sentence as talking about bones thanks to the unequivocal context, best friend of all translators. Also, none of the target language versions of the second sentence is grammatically objectionable, so even if translators notice that there is a transitive verb instead of an intransitive or a feminine noun instead of a masculine, they will give a correct version in the target language that is, translators correct automatically. The bears in this chapter of the Catalan original "speak" in Northern Catalan dialect, obviated only by the first-person plural of the verb *ésser*: *sem* instead of *som*. The ritual described in the book takes place annually at the Festival of the Bears in the Northern Catalan settlement, Prats de Molló, in France. A Creixells-winning short novel by Joan-Lluís Lluís, *El dia de l'ós*, (The Day of the Bear) (Lluís, 2004) introduced this literary landscape

to contemporary Catalan fiction. Translators could not convey this regional language version in the target language versions, only the Hungarian version made a faint allusion to the change of language register. Since I don't know any Hungarian dialect where the first-person plural would be different than the standard version, I used the dialectal form of the personal pronoun: *minke* instead of *mi*, which fits well the speech of drunken men disguised as bears in a village feast, but it sounds like a lonely strange word in this chapter which is a stylized literary speech of someone enacting the bear and doesn't speak in the voice of a Northern Catalan village bachelor. Anyway, only by using a dialectal form (no matter which one), there is no way to give a hint to Northern Catalonia in Hungarian or in any other language. Dialectal forms can refer to regional idiosyncrasies, but the connotations hidden in dialectal forms are decipherable only by a domestic code, therefore it would be absolutely false, completely lacking verisimilitude to allude to Northern Catalonia by using a Yorkshire, a Cantabrian or a Transylvanian dialect. Dialects are one of the untranslatable words.

3.3. Style

In case of spelling or grammar mistakes translators automatically correct the original text in the translated version and this urge for “improvement” is typical also in stylistic matters. Irene Solà's language is extremely poetic, metaphorical, and it is impossible to over-stylize it. The translation of *Canto jo* required a different operation, I had to reduce the quantity of conjunctions “and”. Though I intended to cut as many as possible, the reviewer and the editor took their chances to obliterate even more.

Els ventres negres, carregats d'aigua fosca **i** freda **i** de llamps **i** de trons. Veníem del mar **i** d'altres muntanyes, **i** vés a saber de quins llocs més, **i** vés a saber què havíem vist (Solà, 2019a: 15).
 Sok fekete has, tele hideg fekete vízzel, villámlással **és** mennydörgéssel. A tenger felől **és** más hegyek felől, **és** isten tudja még hány helyről jöttünk, **s** mi mindent láttunk (Solà, 2021: 11).
 Black bellies, burdened with cold dark water, lightning bolts **and** thunderclaps. We came from the sea **and** from other mountains, **and** from unthinkable places, **and** we'd seen unthinkable things.
 Il ventre nero, carico d'acqua scura **e** fredda, **e** di lampi **e** tuoni. Venivamo dal mare **e** da altre montagne, **e** chissà da quali altri luoghi, **e** chissà che cosa avevamo visto (Solà, 2020: 15).
 El vientre negro, cargado de agua oscura **y** fría, **y** de rayos **y** truenos. Veníamos del mar, de otras montañas **y** de toda clase de sitios, **y** habíamos visto toda clase de cosas (Solà, 2019b: 13).

The examples show that the continuous repetition of the conjunction “and” is less disturbing for the Romance languages, the Italian translation keeps all of them, the Spanish translator spared only one, the English already two, and the Hungarian three,

though one is replaced by a synonym. Perhaps, if I had a chance to revise the translation, I would be even more cruel with the repetition of this conjunction because target language readers read the text based on their own language criteria, and in Hungarian this excessive use of *is* is confusing instead of suggesting an exciting new style. In the absence of a golden rule to find the delicate balance between the imperatives of fidelity to the original text and the norms of the target language, it is the translator's responsibility that requires thorough consideration.

Based on the above cited examples we can claim that there are inevitable losses but also gains in the process of the age-old art and practice of translation that always strives for perfection without ever attaining it. Translators always manage to create a target language version though on a philosophical level we are entitled to doubt its equivalence with the original. Equivalence in this case is hardly a scientifically measurable concept to be checked on a word to word or sentence to sentence level. The effect created in the reader's mind could be a good way to approach the problem, but target language readers perhaps don't have to know what they lose if they gain their private Pyrenees.

Works cited

Albert, Sándor (2011). "*A főenyre épített ház*" *A fordításelméletek tudomány és nyelvfilozófiai alapjai*. Budapest: Áron Kiadó.

Anagrama (2021). Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://www.anagrama-ed.es/editorial>.

Contratos de traducción. Access date: July, 28th 2021. Available at: <https://www.anagrama-ed.es/noticias/contratos-de-traduccion/contratos-de-traduccion-2020-452>.

Camps, Magí (2017). Ossos que parlen. *La Vanguardia*. Access date: July, 28th 2021. Available at <https://www.lavanguardia.com/vida/20170410/421589892547/ossos-que-parlen.html>.

Chambers's Etymological Dictionary of the English Language 118. Access date: July, 28th, 2021. Available at: https://i2i.org/wp-content/uploads/2017/11/1874_Chambers_Etymological.pdf.

Diente de león. *Boletín Agrario*. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://boletinagrario.com/ap-6,diente+de+leon,340.html>.

Diente de león. *Montañas de Argentina Flora y Fauna*. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <http://www.xn--montaasdeargentina-r0b.com.ar/HtMl/Flora%20y%20Fauna/Plantas%20y%20Hongos/DienteDeLeon.html>.

- EUPL (2020). *European stories European Union Prize for Literature Winning Authors*. DOI:10.2766/46960. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://www.euprizeliterature.eu/sites/default/files/EUPL%202020%20web.pdf>
- Faluba, Kálmán (2021). *Katalán Könyvtár*. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <http://katalan.hu/>.
- Forager Chef Hunting mushrooms (2021). Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://foragerchef.com/the-horn-of-death-black-trumpet-mushrooms/>.
- Gremi d'Editors de Catalunya (2021). Llista dels llibres més venuts. Access date: July, 28th 2021. Available at: <https://www.gremieditors.cat/cambra-llibre-considera-exit-celebracio-de-sant-jord/>.
- Hernández, Virginia (2019). Juan Rulfo, "El padre del realismo mágico". *Encuentra tu libro*. July 17th, 2019. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://encuentratulibro.com/escritores/biografia-juan-rulfo/>.
- Jardineria Loiu (2021). Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://www.koldourizarbarrena.com/diente-de-leon-o-meacamas-propiedades/>.
- Lluís, Joan-Lluís (2004). *El dia de l'ós*. Barcelona: La Magrana.
- Rácz, János (2010). *Növénynevek enciklopédiája*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://docplayer.hu/15988516-Racz-janos-novenynevek-enciklopediaja.html>.
- Solà, Irene (2021). *Énekelek, s táncot jár a hegy*. Budapest: Magvető (translated by Krisztina Nemes).
- Solà, Irene (2020). *Io canto e la montagna balla*. Milano: Blackie Edizioni (translated by Stefania Maria Ciminelli).
- Solà, Irene (2019a). *Canto jo i la muntanya baila*. Barcelona: Anagrama.
- Solà, Irene (2019b). *Canto yo y la montaña baila*. Barcelona: Anagrama (translated by Concha Cardeñoso).
- Solà, Irene (due in 2022). *When I sing mountains dance*. London: Granta (translated by Mara Faye Lethem). It is a not final version in manuscript without page numbering.
- Teatre Barcelona (2021). *Canto jo i la muntanya balla*. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://es.teatrebarcelona.com/espectacle/canto-jo-i-la-muntanya-balla>.
- Vázquez García, Mercè (2017). L'aplicació de les noves normes de l'ortografia catalana. *Revista dels estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació*, 66. DOI: <https://doi.org/10.7238/issn.2014-2226>. Access date: July, 28th 2021. Available at: <https://comein.uoc.edu/divulgacio/comein/ca/numero66/articulos/aplicacio-noves-normes-ortografia-catalana.html>.
- Venuti, Lawrence (2013). The difference that translation makes. In: *Translation changes everything*. New York: Routledge. 32-57.

The Intermediate Zone of Translation Part I. Questions, Dilemmas, Examples from the Translators' Workshop Based on *Canto jo i la muntanya balla* by Irene Solà

Vilarrodà, Jordi (2020). Filòleg contra escriptora, una polèmica a Twitter. *El 9 Nou.Cat*. Access date: July, 28th 2021. Available at: <https://el9nou.cat/osona-ripolles/general/filoleg-contra-escriptora/>.

Vörös, Éva (2008). *A magyar gyógynövények neveinek történeti-etimológiai szótára*. Debrecen: A Debreceni Egyetem Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai. 85. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <http://mek.oszk.hu/06400/06424/06424.pdf>.

Zafarris, Jess (2018). The etymology of “Dandelion”. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://uselessetymology.com/2018/02/03/the-etymology-of-dandelion/>.

1749. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://1749.hu/kereses?search=katal%C3%A1n+irodalom&page=2>.

Online dictionaries

DCVB = Alcover, Antoni M. – Moll, Francesc de Borja (1930-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. Mallorca: Moll. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://dcvb.iec.cat/>.

Online Etymology Dictionary. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://www.etymonline.com/search?q=dandelion>.

Collins Dictionary. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/bedwetter>.

Glosbe Dictionary. Access date: July, 28th, 2021. Available at: <https://hu.glosbe.com/en/hu/bedwetter>.

BARCELONA COM A ESPAI NARRATIU HORITZONTAL I VERTICAL EN L'OBRA DE JUAN MARSÉ

DÓRA FAIX

Universitat Eötvös Loránd de Budapest

Resum: En l'obra de Juan Marsé l'acció se situa en un espai literari molt típic que comença a formar-se ja a partir de *Encerrados con un solo juguete*, la primera novel·la de l'autor. Es tracta d'un espai basat en la realitat extraliterària –la ciutat de Barcelona i alguns del seus barris– que dintre del text es relaciona amb pràcticament tots els elements de la narració, molt especialment amb els personatges i amb la seva acció. Les teories de Gabriel Zoran i Gaston Bachelard permeten descobrir com aquest espai es converteix en portador del valor simbòlic del text literari i pot contribuir a la interpretació. En *Últimas tardes con Teresa* aquest espai ja està completament configurat i en novel·les posteriors estarà implícitament present amb les mateixes característiques.

Paraules clau: Juan Marsé, Barcelona, espai literari, espai horitzontal, espai vertical.

Abstract: In the work of Juan Marsé, the action is located in a very typical literary space that begins to form from *Encerrados con un solo juguete*, the author's first novel. It is a space based on the extraliterary reality –the city of Barcelona and some of its neighborhoods– that within the text relates to practically all the elements of the narrative, especially the characters and the action. The theories of Gabriel Zoran and Gaston Bachelard allow us to discover how this space contains the symbolic value of the text and can contribute to the interpretation. In *Últimas tardes con Teresa* this space is already fully configured and in Juan Marsé's later novels will be implicitly present with the same characteristics.

Keywords: Juan Marsé, Barcelona, Literary Space, Horizontal Space, Vertical Space.

1. Barcelona com a espai literari en l'obra de Juan Marsé

L'espai literari de Juan Marsé es pot comparar amb universos narratius de fama mundial com el Yoknapatawpha de Faulkner, el Macondo de Gabriel García Márquez, la Regió de Juan Benet, i també amb els creats per escriptors espanyols més recents, com el territori de Celama de Luis Mateo Díez o el poble de Mágina d'Antonio Muñoz Molina. En el cas de Marsé estem ubicats a Barcelona, una ciutat que té un evident referent extratextual per al lector, mentre que Yoknapatawpha, Macondo, Regió, Celama o Mágina generen un fenomen d'autoreferencialitat en el qual els espais literaris creats es refereixen, en primera instància, a si mateixos.

Segons Benjamín Prado,

Tal vez una de las razones por las que Juan Marsé nunca podría haber sido William Faulkner, Juan Carlos Onetti o Gabriel García Márquez es que su Barcelona es justo lo contrario de Yoknapatawpha, Santa María y Macondo: no es un territorio imaginario en el que suceden historias que simbolizan la realidad, sino una ciudad auténtica habitada por personajes dos veces ficticios, la primera porque son inventados y la segunda porque fingien no ser ellos y tratan de escapar de sus vidas a base de negarles, de contar y escuchar historias que les hagan sentir a ellos y creer a los demás que están en otra parte y les espera un destino diferente (Prado, 2011: 5).

Aquest paràgraf condensa aspectes fonamentals de l'espai narratiu de Marsé: per una banda el seu caràcter realista, per l'altra la seva estreta vinculació amb els personatges i amb l'acció. En realitat, és un espai que es relaciona amb pràcticament tots els altres elements de la narració: a més dels esdeveniments i els personatges, també amb el temps, l'autor i lector implícits, així com amb el propi discurs narratiu. Per tot allò, constitueix un dels aspectes més importants dels textos de Juan Marsé. Utilitzant les paraules d'Antonio Garrido Domínguez (que, al seu torn, segueix les idees de Mijail Bajtín), “su trascendencia es tal que se puede elaborar [...] una historia de la novela fundamentada en este factor” (Garrido, 1996: 207). De fet, diverses novel·les de Marsé es poden descriure tenint com a punt de partida l'espai narratiu. Ja en la seva primera novel·la, *Encerrados con un solo juguete* (1960), l'acció s'emmarca en l'espai narratiu que es configurarà en les obres següents, per constituir un element fonamental de *Últimas tardes con Teresa* (1966), *Si te dicen que caí* (1973), *Un día volveré* (1982), *El amante bilingüe* (1990), *El embrujo de Shanghai* (1993), *Rabos de lagartija* (2003) o *Caligrafía de los sueños* (2011). En aquestes novel·les, al mateix temps, es pot descobrir una certa variació: algunes il·lustren més que d'altres algun aspecte significatiu de l'espai narratiu, que, tot i ser el mateix, cada vegada juga un nou paper i enriqueix el seu significat simbòlic.

2. *Encerrados con un solo juguete* i el nivell topogràfic horitzontal

En *Encerrados con un solo juguete* (1960) comença a construir-se l'univers tan propi de l'autor, i dins d'ell l'espai narratiu. Els esdeveniments es desenvolupen a Barcelona, la ciutat natal de Juan Marsé, on va passar la seva infància i adolescència durant la postguerra espanyola. Però el text no només reflecteix la vida dels joves d'aquella època, sinó també la de la capa més baixa de la societat. Per aquesta raó es configura un ambient dur, dramàtic i caòtic, en el qual la violència, els odis encara frescos de la guerra i la misèria imperen en la vida dels personatges i converteixen aquests barris en “metafòrics microcosmos de la postrada España del franquismo” – com diu Fernando Valls (2003: 70).

Els plantejaments de Gabriel Zoran en el seu article titulat “Towards a Theory of Space in Narrative”, de 1984, en el qual distingeix tres nivells d’estructuració de l’espai (en relació amb la història, la trama i el discurs, respectivament), són especialment fructífers per a la interpretació d’aquesta primera novel·la de Marsé. En el primer nivell, anomenat per Zoran “nivell topogràfic”, podem detectar una sèrie d’oposicions que corresponen a l’organització horitzontal i vertical del món. Pel que fa a la primera: ciutat i poble, centre i perifèria, interior i exterior, llunyana i propera; quant a la segona, avall i amunt (1984: 316). La presència de la ciutat (dins de la qual la perifèria té un paper especialment important), els llocs són clarament identificables a través d’alguns signes lingüístics. De vegades s’esmenta explícitament la ciutat de Barcelona, altres els personatges passen per una sèrie de llocs que el lector pot equiparar amb carrers, places i llocs concrets d’aquesta ciutat, com la plaça de Lesseps, la Gran Via (de les Corts Catalanes), la plaça de Catalunya, les Rambles, el carrer San Pablo, la República Argentina, el Passeig de Gràcia, La Via Layetana, el parc Güell, Montjuich o l’estació de França. Aquests topònims tenen un referent extratextual verificable, que Greimas anomena “transposiciones metasemióticas” (Greimas citat per Pimentel, 2001: 30). Una referència d’aquest tipus pot ser, per exemple, un plànol de la ciutat o qualsevol discurs que s’hagi fet sobre la mateixa. L’essencial és que permetin al lector interessat corroborar la identificació de Barcelona. Dintre d’aquest text, la il·lusió de la realitat és tan forta que l’espai literari sembla un reflex de la realitat extratextual.

Pel que fa a l’oposició ciutat versus poble, en *Encerrados con un solo juguete* l’acció s’ambienta bàsicament a la ciutat, tot i que en rares ocasions també hi ha al·lusions a altres espais de fora, com Montgat, Girona, Alacant o Granada. Entre aquests, Montgat té especial rellevància des del punt de vista argumental, ja que representa l’inici de la relació amorosa dels dos protagonistes, Andrés i Tina. El lector no sap exactament què hi va passar, primer només hi apareixen al·lusions a alguna cosa, un episodi enigmàtic que només es revelarà cap al final de la novel·la. Montgat encara no posseeix la força expressiva i la dimensió ideològica que en algunes novel·les posteriors tindran els espais situats fora de Barcelona, però anticipa les cases d’estiu a la platja que després es convertiran en un motiu recurrent.

En el mateix nivell topogràfic horitzontal val la pena observar els espais interiors i exteriors, especialment el primer, la importància del qual ja és evident des del paratext (concretament, el títol) de la novel·la. Els joves protagonistes viuen “encerrados con un solo juguete”, és a dir, en un entorn tancat en el qual la seva única preocupació és l’amor (o el sexe). A més, ja en aquesta primera novel·la s’observa que l’espai no només constitueix l’àmbit on es desenvolupa l’acció, sinó que també té la funció connotativa de representar les formes de vida i l’esquema de valors dels personatges, i està estretament relacionat amb el seu destí. Els joves protagonistes estan deprimits per la situació en què es troben, però no tenen ni la força ni la imaginació per provocar canvis. L’amor o el sexe probablement no representen una sortida, una solució a la seva

situació (tot i que el missatge final es pot considerar una mica reconfortant, ja que els joves protagonistes es mantenen junts, i l'Andrés sembla fer-se càrrec del seu destí).

Crida l'atenció la importància de les cases com a espai simbòlic de cadascun dels protagonistes. La vida d'aquests joves té lloc, en gran mesura, en espais interiors tancats i tristos –habitacions sense llum, cuines, passadissos, vestíbuls–. Res més eloqüent que l'incipit de la novel·la, que se centra en la sala de l'Andrés, el protagonista. La descripció de l'espai no és molt detallada, però les breus referències són suficients per a evocar una atmosfera depriment i asfixiant: el dormitori és estret, petit, “un bloque de sombras translúcidas” (Marsé, 1960: 9), amb taques d'humitat al sostre, on la llum entra amb dificultat, on se sent “el pestucio de ceniceros repletos” (Marsé, 1960: 9). El narrador suscita una sèrie de sensacions visuals i olfactives per a estimular la imaginació del lector i crear una impressió que més tard també es verificarà en el comportament dels personatges: el desinterès, la impotència i la mandra que regna en les seves ànimes. També és expressiu l'altre espai interior de la novel·la: l'habitació de la protagonista femenina, Tina. “Pequeño, el menos frío de la casa, siempre oliendo fuertemente a tabaco rubio, de paredes azul pálido y desnudas” (Marsé, 1960: 17), reuneix a tots els membres de la família, tot i tenir un sol llum, una ràdio (que sempre es converteix en objecte de discussió, perquè tothom vol escoltar-la), i no tenir cap finestra. Es tracta d'un espai completament hermètic: no té sortida, ni tan sols existeix la possibilitat que hi entri una mica de llum (símbol de l'esperança). L'únic pis que podem considerar “obert” és el d'en Martin (el tercer personatge del triangle amorós), tanmateix les seves finestres no semblen complir la seva funció. En primer lloc, perquè l'habitant principal d'aquesta casa, la mare d'en Martin, és cec. Tal com diu el text, té els ulls fixats a les finestres “pero sin ver nada” (Marsé, 1960: 79), la seva mirada mai arriba “más allá de los cristales de su propia casa” (Marsé, 1960: 80). No obstant això, ella se'n recorda de les finestres de l'edifici oposat, que també són bastant especials, ja que o bé tenen els vidres trencats o bé les persianes sempre baixades. D'altra banda, Martin, al seu torn, utilitza aquestes finestres només per a espiar als veïns que viuen enfront de casa seva.

Resulta especialment interessant observar la casa de la Tina tenint com a punt de partida la determinació fenomenològica de les imatges de Gaston Bachelard. Aquest destaca l'espai interior, i molt concretament la casa, com “un ser privilegiado” (Bachelard, 2000: 27) associat a determinats valors, com la intimitat, el refugi (o la protecció), la nostàlgia (o els records) i el somni. Pel que fa a aquest últim, Bachelard afegeix que “el pasado, el presente y el porvenir dan a la casa dinamismos diferentes, dinamismos que interfieren con frecuencia, a veces oponiéndose, a veces excitándose mutuamente” (2000: 29-30). La casa de la Tina és, de fet, el lloc de la memòria i dels records (al seu interior sovint s'evoca el passat de la família), així com també dels somnis (és aquí on la noia parla de les seves ganes d'anar a viure amb el seu pare). Paral·lelament es produeix una trobada dinàmica entre el passat, el present i el futur: l'evocació del passat, en què el pare encara hi era present, accentua encara més la situació depriment del present, en la seva absència, i això és el que mou la Tina a somiar

amb un futur en què abandonaria aquesta casa i seria molt més feliç vivint amb ell. També podem veure que, contràriament a la imatge originalment positiva que segons Bachelard podíem associar a la casa com a refugi o lloc segur, la casa de la Tina representa el contrari, perquè és aquí on es desenvolupa l'agressivitat i la violència. A més, si considerem –com Bachelard– la idea que la imatge de la llar que ens envolta per protegir-nos també representa el nostre propi cos, i com a tal, la nostra intimitat invulnerable, serà encara més rellevant que l'acte de violació tingui lloc precisament en aquest espai. La violació del cos també significa, doncs, que es vulnera la funció protectora de la casa. A més a més, és un acte en el qual estan implicats els altres habitants de la casa, les persones més properes a la Tina (especialment la mare, però també els dos germans) que des de l'inici de la història passen el seu temps a l'habitació de la Tina, però en aquest moment crucial surten de casa. En aquest context es pot entendre millor la reacció (o més aviat la falta de reacció) de la Tina, la seva passivitat o impotència en el moment de desenvolupar-se la violació.

Un altre espai rellevant de *Encerrados con un solo juguete* (i que també reapareixerà en la narrativa posterior de Marsé) és el bar, un lloc de trobada de diferents personatges. Pel que fa a la seva construcció narrativa, trobem un espai que es construeix a partir de la descripció del seu interior, i després passem al seu eixamplament cap al món exterior, de la manera següent:

Entró en el bar. Era un local grande con paredes pintadas de verde y azulejos hasta la altura de los hombros. Al fondo, en una ampliación hacia la izquierda, donde habían derruido una pared y ocupado un pequeño almacén de material de construcción estaban los billares y una gran vitrina llena de trofeos deportivos ganados por otra generación –la del dueño del bar, en su época de atleta y de miembro de una masa coral–, enormes copas oxidadas, banderines descoloridos y pancartas acumulando polvo en los estatuarios pliegues. Sobre una mesa de mármol se amontonaban tableros de ajedrez, barajas y juegos de dominó, y en otra, a su lado, los periódicos. Todos doblados por las páginas de fútbol. El bar quedaba tres manzanas de edificios más abajo de la calle de Andrés, podía decirse que ya era otro barrio: no había en él ni la quietud ni el triste y viejo aire de abandono de su calle y todas las de aquella parte alta de la ciudad, llena de verjas chirriantes y de jardines descuidados, de antiquísimos y siempre desconocidos vecinos que decían buenos días o buenas noches y nada más, sin voz y como sufriendo, como si realmente presintieran lo estéril de las palabras en aquel sector olvidado. Cerca del bar, en cambio, las construcciones eran nuevas, altas, la gente también nueva, distinta, moviéndose como si tuviese otros problemas y con otra sonrisa menos difícil y fatigada (Marsé, 1960: 13).

En el primer paràgraf citat es pot veure com arribem des de la visió de tota la barra fins a l'evocació dels detalls –des del moviment generalitzant fins al moviment particularitzant segons la terminologia utilitzada per Pimentel (2001: 22)–. I els objectes que es troben a la barra també tenen una forta connotació que fins i tot podem considerar ideològica: trofeus esportius, copes, penjolls i pancartes representen els herois i els triomfs de la generació anterior, mentre que el billar, els taulers d'escacs, les cobertes, els dòmino i els diaris –oberts sempre per les pàgines de futbol (Marsé, 1960: 85, 105 i 107)– corresponen a l'abúlia de la propera generació (els joves del present de la narració). Els més grans tenien les seves idees (polítiques), els seus ideals, i les copes i els trofeus representen les seves victòries, mentre que els joves es defineixen simplement pel joc, ja que no es dediquen a res més que a divertir-se. El valor connotatiu d'aquests objectes s'accentua en el conjunt de la novel·la amb la seva repetició o presència recurrent, i algunes digressions dels personatges fins i tot emfatitzen aquest contingut semàntic. La mateixa idea de la diferència entre les dues generacions s'expressa, per exemple, en els paràgrafs següents, en els quals també trobem una explicació o justificació del fenomen. Primer, a través d'un narrador en tercera persona, després a través de les paraules del mateix protagonista:

Las once y media. Andrés no podía oír un ruido ni ver apenas nada. Pero sabía que eran las once y media. Se volvió de cara a la pared y encogió las piernas. No le esperaba nada ni nadie, pertenecía a esa generación a la cual se le ha dado ya, al parecer, todo hecho –símbolos, victorias, héroes que venerar, mármoles que besar– y sin posibilidad de nueva senda, siquiera sin derecho a buscarla entre aquella marea de días prefabricados, dictados, que se posaban mansamente al pie del lecho todas las mañanas exigiendo ser calzados con los zapatos o vestidos con las ropas. Bostezó, el pulgar y el índice en las comisuras de los labios. El camino es llano, murmuró, y se puede recorrer con las manos en los bolsillos, callada y aburridamente (Marsé, 1960: 10).

En lo que a mí respecta, quisiera que te desengañaras un poco, mis problemas son otros. Quizá no tan importantes desde el punto de vista de papá, pero son, hoy por hoy, los únicos permisibles. Verás: yo no soy tan bueno como lo fue él, aunque te le recuerde en su juventud por muchas coincidencias de carácter, de ideas, o yo qué sé... Aunque quisiera, no podría ser como él, se debe a una circunstancia de época –y al decir eso pensó en ellos, adormecidos cada noche en la atmósfera del bar, ciegos, inconscientes, con los sombreros impermeables puestos, el mismo corte de pelo en las nuca, la misma tonadilla en los labios, el mismo aburrimiento en los ojos–. Sí, se debe sin duda a una circunstancia de época (Marsé, 1960: 103).

Per últim, cal destacar el contrast entre els dos barris de la ciutat. Al barri on es troba el bar són diferents els edificis, també els habitants, tot l'entorn. Davant la tristesa i l'abandó que caracteritza el barri més pobre, les persones que habiten els edificis més alts i nous semblen tenir menys preocupacions. Aquesta idea s'expressa, per exemple, en la carta que dirigeix la Tina al seu pare:

[...] Vivimos todavía en este barrio tan aburrido. Unas calles más abajo ya es distinto, los chicos y las chicas se ven más a menudo, se divierten más, pero aquí, tan arriba de Barcelona, tan silencioso, y con tan poca gente y a medio conocer (Marsé, 1960: 233).

Amb aquestes paraules, el nivell topogràfic horitzontal, format per l'evocació estàtica de la ciutat, amb els seus carrers, bars i cases, es complementa amb l'eix vertical, que se relaciona immediatament amb la divisió de la societat, per tant té un significat simbòlic. Aquest arribarà al seu punt àlgid en un moment posterior de la narrativa de Juan Marsé, i sobretot en *Últimas tardes con Teresa*, amb la completa identificació entre personatges i espai.

3. Protagonisme de l'espai i el nivell topogràfic vertical dins *Últimas tardes con Teresa*

Últimas tardes con Teresa (1966), la novel·la que es considera l'inici de la veritable carrera narrativa de l'escriptor i un dels llibres més significatius dels anys seixanta, va despertar l'interès de crítics i lectors per moltes raons, entre elles l'espai narratiu. És aquí on el seu tractament adquireix més èmfasi: la descripció esdevé una forma discursiva privilegiada i s'estableix definitivament el propi món narratiu de l'autor.

Tenim molt clar des del principi del text que l'escenari és la ciutat de Barcelona. El nom de la ciutat apareix 36 vegades, i encara és més difícil enumerar el nombre de vegades que s'esmenten carrers concrets, que en el seu ordre d'aparició són: els carrers Mandri, Pasteur, Muhlberg, Sardenya, Gran Vista, Escorial, Escudillers, del Doctor Boyé, Fontanella, Llorer, Cartagena, Garcilaso i les Rambles. Alguns d'ells apareixen diverses vegades, especialment les Rambles (nombrades 12 vegades) i el carrer Gran Vista (en 6 ocasions). Entre les places, el text al·ludeix a la Sanllehy, la del Pi, la del Teatre, la de Lesseps, la Real, de Joanich, la d'Espanya, la de la Font Castellana i la de Catalunya (amb una presència més cridanera de la primera, esmentada 8 vegades). Aquests carrers i places tenen una presència molt dinàmica en el text, ja que els personatges, principalment el Manolo, hi puguen i baixen constantment. Ho podem veure, per exemple, en el següent fragment, a l'inici de la novel·la:

[...] el llamado Pijoaparte surgió de las sombras de su barrio vestido con un flamante traje de verano color canela; bajó caminando por la carretera del Carmelo hasta la plaza Sanllehy, saltó sobre la primera motocicleta que vio estacionada y que ofrecía ciertas garantías de impunidad (no para robarla, esta vez, sino simplemente para servirse de ella y abandonarla cuando ya no la necesitara) y se lanzó a toda velocidad por las calles hacia Montjuich (Marsé, 1990: 13).

Molts més exemples podrien servir per demostrar que, després del començament, el moviment del Manolo per la ciutat és constant. A més a més, es pot veure no només el desplaçament del personatge d'una zona de la ciutat a l'altra (motiu recurrent que representa la recerca del seu lloc en el món) sinó també una dinàmica que inclou, al mateix temps, una certa inseguretat (mitjançant les oposicions de llançar-se i frenar, córrer i aturar-se). Per tant, a més de l'existència d'un nivell horitzontal i vertical (que acabem d'observar en la primera novel·la de l'autor), també és rellevant el moviment constant del protagonista entre aquests nivells. El Manolo busca contínuament el seu lloc entre els dos mons (els barris alts i els barris baixos), però no encaixa en cap d'ells. Cal destacar l'expressió *carreró sense sortida*, que s'utilitza diverses vegades en el text, i es pot vincular al mateix problema.

[...] Montó en la motocicleta y se lanzó carretera abajo sumido en vagos y molestos remordimientos: el Cardenal tenía el extraño don de pellizcarle la conciencia. Por otra parte, la promesa hecha al Sans de llevar a las chicas a la playa, la idea de que se estaba metiendo en un callejón sin salida, se hacía particularmente aguda a medida que despuntaba el día (Marsé, 1990: 63).

[...] Manolo guardaba silencio: de pronto parecía desorientado: acaso porque muchas veces había tenido que correr perseguido de cerca por los vigilantes nocturnos, la angustiada sensación de meterse sin querer en un callejón sin salida era en él muy frecuente y aguda (Marsé, 1990: 172).

[...] A mí no me hace cambiar ninguna golfa (a partir de este momento, y ya por todo el rato que seguiría allí sentado, la ceniza húmeda de los ojos de Hortensia se convirtió en una especie de succión, como de insecto voraz. Al mismo tiempo, la idea de que se estaba metiendo en un callejón sin salida crecía oscuramente en su interior). (Marsé, 1990: 173)

Curiosament, la Teresa també comparteix la situació del Manolo de trobar-se en un carreró sense sortida. I també vol trobar una solució. Així ho demostra una breu al·lusió feta en una escena en què està amb el seu amic Luis:

Comprendió que nunca escaparían de esta especie de callejón sin salida a no ser que uno de los dos hiciera algo en seguida: por ejemplo, habría bastado que él cogiera su mano al pasarle la botella de gin, o que se le ocurriera ponerle la sandalia que ella había dejado caer de su pie, cualquier cosa que implicara proximidad física. Pero como él no parecía dispuesto a dar el primer paso, se decidió a darlo ella [...] (Marsé, 1990: 116).

També crida molt l'atenció la freqüent menció dels barris de la ciutat. Cal afegir, però, que tot i que sorgeix la possibilitat de dibuixar un mapa basat en elements del text, aquest no seria del tot real. Es produeix exactament el mateix fenomen que revela Zoran pel que fa a l'estructura topogràfica de l'espai narratiu: “Algunes de les seves àrees estan en blanc, i en el món real pot no ser de gran utilitat per trobar el seu camí. Amb l'objectiu de llegir, però, proporciona una imatge prou clara del món” (Zoran, 1984: 316)¹.

Entre els diferents barris de Barcelona, es posa especial èmfasi en el Mont Carmel i el Guinardó², on viuen els *charnegos* (els immigrants d'una regió diferent a Catalunya, especialment del sud d'Espanya, sobretot Múrcia i Andalusia), per contra de la capa burgesa acomodada que habita a les torres de Sant Gervasi (i que també sol tenir una casa d'estiueig). El mapa de Barcelona es configura com a resultat d'un procés de selecció dut a terme per l'escriptor per a revelar el nivell connotatiu i ideològic de la novel·la. Es tracta sobretot de desenmascarar, a través dels barris més pobres de la ciutat i el contrast, la cruel i invencible divisió de la societat i les seves conseqüències. Per a molts crítics i investigadors aquesta pot ser la base fonamental de la interpretació del text. La història d'amor entre la Teresa i el Manolo, una noia de l'alta societat catalana i un noi dels barris baixos, és només el pretext per a parlar de dos mons ben diferents: la capa adinerada (representada per ella) i la pobra, fins i tot miserable capa dels suburbis (encarnada en el protagonista masculí). La divisió entre la classe alta i la classe baixa està molt marcada, sembla que falta completament la classe mitjana.

Criden l'atenció els llargs paràgrafs que descriuen el Mont Carmel al començament de la novel·la. La primera part de la descripció abunda en reiteracions d'elements o motius –somni, estels, guerrer– que afecten la caracterització dels habitants del barri (entre ells la del Manolo) i destaquen el contingut ideològic de la descripció: la gent dels suburbis somia, vol aconseguir l'inabastable, i per aconseguir-ho, està disposat a lluitar. És en aquest context que el Manolo entra sobtadament en escena i la seva aparició és molt elaborada. El jove forma part del barri i de la gent que l'habita, i entre espai i personatge la correlació és tan estreta que podem fins i tot parlar d'un espai

¹ Traducció meua de l'anglès.

² Afegixo, entre parèntesis, algunes dades numèriques: la paraula *barri* s'utilitza ni més ni menys que 94 vegades en el text, el Mont Carmel o simplement Carmel 78 i el Guinardó 10 vegades.

personificat, un espai que a poc a poc es va convertint en personatge. Des de la primera pàgina de la novel·la, el protagonista no només es diu Manolo, sinó “el (tenebros) hijo del barrio” (Marsé, 1990: 11) o “el joven del Carmelo” (Marsé, 1990: 160). Altres denominacions es refereixen al seu origen andalús a través de sobrenoms com “el murciano” (paraula que assenyala a Barcelona a qualsevol persona del sud, pertanyent a la classe baixa, i és utilitzada contínuament dintre de la novel·la no només en relació amb el Manolo) o “el joven del Sur” (expressió també utilitzada diverses vegades), que indiquen, a més de l'origen del protagonista, la seva posició com a immigrant. La Teresa, per contra, encarna el barri residencial de Sant Gervasi, districte de la burgesia rica, lloc tranquil de festes, on elegants parelles passegen pels carrers. Per a representar el contrast entre els dos mons, l'autor també introdueix escenaris fora de Barcelona, especialment la vila de platja amb el seu petit port que també forma part del món de la capa rica de la societat.

Entre els mons representats, més èmfasi recau en el del Manolo. El barri del Carmelo, a més de ser descrit al llarg de la novel·la com el propi espai del jove protagonista, és constantment evocat per la Teresa, que està interessada i apassionada no només per ell, sinó també pel seu barri. L'entusiasme de la jove progressista va lligat al rerefons ideològic de la novel·la ja que la Teresa es considera una defensora de la causa dels necessitats, dels treballadors dels suburbis i, com a salvadora, li encanta enfonsar-se en el món del Manolo.

L'espai de transició entre els dos mons és la clínica on entra la Maruja (amant del Manolo i criada de la família de Teresa). Aquesta zona no és exclusiva de cap capa social, per la qual cosa és l'espai ideal per iniciar-se les relacions romàntiques entre la Teresa i el Manolo. Abans que hi hagi una relació directa entre els dos personatges, ja s'han produït trobades fugaces –al mateix festival, a l'inici de la novel·la, al costat de la porta de la casa de la Teresa (també un lloc de transició entre els dos mons)– però el contacte real entre ells només es pot començar a la clínica.

També té rellevància Ronda, lloc de naixement del Manolo, que representa els orígens del protagonista. Orígens incerts, a més, perquè no se sap amb certesa qui era realment el seu pare (el marquès per al qual treballava la seva mare o un convidat anglès del marquès). Aquest desarrelament és important en la formació del personatge que vol allunyar-se no només del lloc on va néixer, sinó també intenta desvincular-se del seu passat i crear la seva pròpia identitat ja allunyada d'aquest lloc. Però abans de fer-ho, ha de passar una cosa que li mostra el camí a seguir: la seva trobada amb els Moreaus, una rica família francesa per a la qual treballa com a guia. Ells, especialment la mare, proposen al Manolo un futur millor a França, i encara que no es compleix el pla, serveix com a primer senyal per al Manolo de la possibilitat d'escalar socialment, projecte que finalment intenta dur a terme a través de la Teresa.

En *Últimas tardes con Teresa*, l'espai literari esdevé, per tant, un element indispensable del camp semàntic ideològic de la novel·la, i aquest èmfasi és nou dins de la narrativa de Marsé. A més, a partir d'aquesta novel·la, l'autor ja no haurà d'inserir en les seves obres

textos descriptius llargs. Amb la simple menció d'alguns topònims –Carmelo, Guinardó, etc.– el text es referirà no només a la Barcelona del món real, sinó també a la ciutat fictícia, a l'espai diegètic propi de Marsé, ja configurat en les novel·les anteriors. De la mateixa manera, també es mantindran presents tant l'aspecte horitzontal com el vertical de l'espai literari barceloní, amb tot el seu contingut simbòlic i metafòric, però ho faran ja implícitament en les novel·les posteriors de l'autor.

Referències bibliogràfiques

- Bachelard, Gaston (2000). *La poética del espacio*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica.
- Garrido Domínguez, Antonio (1996). *El texto narrativo*. Madrid: Editorial Síntesis.
- Marsé, Juan (2005). *Ronda del Guinardó*. Edición de Fernando Valls. Barcelona: Crítica.
- Marsé, Juan (1990). *Últimas tardes con Teresa*. Vigésimo segunda edición. Barcelona: Seix Barral.
- Marsé, Juan (1960). *Encerrados con un solo juguete*. Barcelona: Seix Barral.
- Pimentel, Luz Aurora (2001). *El espacio en la ficción*. México D. F.: Siglo XXI Editores.
- Prado, Benjamín (2011). Los sueños de Juan Marsé son mentira. *Cuadernos Hispanoamericanos*, 729. 5-7.
- Valls, Fernando (2003). *La realidad inventada. Análisis crítico de la novela española actual*. Barcelona: Crítica.
- Zoran, Gabriel (1984). Towards a Theory of Space in Narrative. *Poetics Today. The Construction of Reality in fiction*, 5(2). 309-335.

PERE CALDERS EN HONGARÈS: *ANTAVIANA* – CONTES FANTÀSTICS DE LA TERRA I DEL MÉS ENLLÀ

DÓRA BAKUCZ

Universitat Catòlica Pázmány Péter, Budapest

Resum: En la col·lecció Biblioteca Catalana de l'Editorial L'Harmattan al 2021 es publicarà una antologia de Pere Calders compilada expressament per a aquesta edició. L'article és una presentació de l'autor català als lectors hongaresos: després de la descripció general de l'obra de l'escriptor i l'explicació del títol del llibre, es parla de la seva possible comparació amb l'hongarès István Örkény i es presenta una aproximació a l'estil de Calders segons les categories amb les quals es caracteritzen els seus textos en la crítica literària.

Paraules clau: Pere Calders, *Antaviana*, István Örkény, literatura fantàstica, traducció.

Abstract: In the collection Biblioteca Catalana of the Editorial L'Harmattan there will be published in 2021 an anthology by the Catalan storyteller, Pere Calders, compiled specifically for this edition. The paper is a presentation of the Catalan author to Hungarian readers: after the general description of the writer's work and the explanation of the title of the book, there is a possible comparison with the Hungarian István Örkény and an approach to the style of Calders, presented according to the categories we frequently find in literary criticism.

Keywords: Pere Calders, *Antaviana*, István Örkény, fantastic, translation.

1. Pere Calders i els seus contes: un autor que no es pot prendre seriosament

Abel un dia es desperta amb una paraula al cap, que va descobrir en els seus somnis: *Antaviana*, i necessita, amb urgència, trobar-li un significat. Budapest fa olor de aigua timolada amb èter barrejada a l'1 per 100, i en algun lloc de la ciutat hi ha un carrer estret habitat per ninots. Qualsevol dia que tornem del treball podem assabentar-nos que a la nostra casa viu una altra família. Quan anuncien l'arribada de la fi del món, no val la pena fer esperar més la nit de noces. Si per casualitat matem la nostra parella durant una discussió, existeix la possibilitat de vendre'n el cadàver. Els estranys que tanta por ens fan, moltes vegades tenen exactament el mateix aspecte i es comporten igual que nosaltres mateixos. La gent sempre perd coses, hi ha qui perd, per exemple, el braç esquerre. Fins i tot un raspall de roba pot convertir-se en el gos més fidel i obediènt del món. Podem llegir aquest tipus d'històries en l'antologia de Pere Calders que es publicarà en la col·lecció Biblioteca Catalana de l'Editorial L'Harmattan al 2021, com a resultat del treball de Montserrat Bayà, que es va encarregar de la selecció dels textos expressament per a l'antologia en hongarès, de Kálmán Faluba, editor de la col·lecció, de 13 traductors hongaresos de diverses generacions, i de l'autora d'aquest article, Dóra Bakucz. El text que ve a continuació és una presentació de l'autor català als lectors hongaresos.

2. *Antaviana*: una paraula a la recerca de significat i un autor a la recerca de públic

Als Països Catalans quan algú esmenta la paraula *Antaviana*, tothom pensa immediatament en Pere Calders. Això és sobretot gràcies a l'adaptació d'alguns contes de l'autor que va fer la companyia de teatre Dagoll Dagom als anys 70. L'espectacle va tenir molt d'èxit malgrat que Pere Calders, segons explica ell mateix en una entrevista, va protestar fins a l'últim moment contra la funció, fins a tal punt que va preparar una llista d'arguments de per què no haurien de portar els seus textos als escenaris. Malauradament la llista es va perdre i per tant no podem saber què és el que no li agradava, si el fet que els contes canviessin en posar-los en un context concret i tallar-los perquè funcionessin com a peça teatral, o simplement la idea de transformar les narracions en una obra d'un altre gènere. No obstant això, segons les llegendes del món literari català, quan va veure el resultat en l'assaig general, ja no va protestar més, i va resultar ser una molt bona decisió considerant la reacció tan positiva del públic i dels crítics.

L'any 1984 el crític de teatre Xavier Fàbregas, a propòsit d'una transmissió televisiva de la funció *Antaviana* de 1978 va dir: “De vez en cuando aparece en el panorama teatral un espectáculo que, al margen de sus méritos intrínsecos, obtiene del público tal respuesta que su éxito se recuerda después, durante décadas, como un hito” (Espinàs, 2010). En un altre lloc va més enllà i defineix la nit de l'estrena com “la nit en què a Catalunya el teatre va fer un gir copernicà” (Dagoll Dagom, 01-09-2021).

Diu això d'una banda perquè després d'un llarg període teatral en què les obres tractaven sobretot problemes socials i conflictes del passat, era una veritable novetat una funció divertida en què les situacions a primera vista semblen quotidianes i conegudes per al públic, però després d'un moment a l'altre, amb un gir inesperat, porten els espectadors a altres dimensions i d'aquesta manera, i també gràcies a la força, dinàmica i estil del text, els treu de la realitat en la qual viuen. A més, no hem d'oblidar que al 1978 estem pocs anys després de la mort de Franco i que el franquisme significava per a la cultura catalana una repressió i censura que havia causat molt de mal i en aquests anys el teatre català estava a la recerca d'una nova identitat. En aquesta cerca *Antaviana* de Dagoll Dagom va ser una proposta molt important ja que, com hem esmentat, significava una possibilitat molt diferent del que es veia en els teatres catalans de l'època. D'altra banda, Dagoll Dagom està entre les primeres companyies que feien teatre en català i no en espanyol. Un any després de la publicació de l'article citat, a l'any 1985, la companyia va tornar a representar *Antaviana* i la notícia va arribar fins i tot a Hongria, com ho testimonia la revista hongaresa *Világszínház*, especialitzada en teatre (*Világszínház*, 1985). Aquesta és, doncs, la representació teatral gràcies a la qual els contes de Pere Calders van arribar a ser àmpliament coneguts i populars pel públic. En cercles literaris ja ho eren d'ençà de la publicació del llibre *Cròniques de la veritat oculta*, el 1955, els crítics literaris aviat van començar a comparar la seva importància i originalitat amb contistes com Jorge Luis Borges, Julio Cortázar o Gabriel García Márquez, però el

gran èxit popular li va arribar sens dubte gràcies a l'interès pels seus textos que desperta la representació de Dagoll Dagom.

Pel que fa al conte que dona títol a l'obra de teatre, *Antaviana*, és una història en què un nen descobreix aquesta paraula en els seus somnis, i com que no significa res, comença a buscar-li sentit. Gràcies a la popularitat de la versió teatral i també a l'èxit dels contes, l'expressió *antaviana* va començar a tenir vida pròpia fins al punt que un grup d'escriptors va demanar de forma oficial que incloguessin la paraula en el diccionari de la llengua catalana. Aviat va aparèixer el contra-grup (del qual formava part, entre altres, Quim Monzó, un dels contistes catalans més coneguts de finals del segle XX i començament del XXI, traduït també a l'hongarès, i considerat per molts crítics com una mena d'hereu literari de Pere Calders). L'argument principal dels qui no volien incorporar la paraula al diccionari era que en aquest cas haurien de donar-li un sentit concret fins i tot si aquest sentit concret és justament la falta d'un sentit concret o la multiplicitat de sentits. I amb això privarien la paraula de la seva naturalesa.

No hem triat aquest títol per a l'antologia dels contes de Pere Calders en hongarès només perquè a partir de la publicació del llibre també el lector hongarès pensés en Pere Calders si escolta aquesta paraula, i tampoc per la popular versió teatral, sinó perquè simbolitza perfectament aquella manera, perspectiva de veure la vida que és tan pròpia de l'autor, a la qual tornarem més endavant. El crític abans esmentat, en l'article citat explica també que en els contes de Calders hi ha una cosa en comú: "en la urdimbres de las narracions breves [...] el factor sorpresa es siempre el que rompe la situación, al parecer banal, para llevarnos al otro lado del espejo, a un mundo superreal en el que todo es posible" (Fàbregas, 1984). L'autor, en el text titulat "La revolta del terrat", parla d'aquest fenomen d'aquesta manera: "no se sap mai si la carícia d'una calma servirà per a congriar amb més força una tempesta, o bé quina placidesa protegeix la cara fosca de les agitacions" (Calders, 2008: 36). I en aquests contes n'hi ha de tot: tempesta, placidesa i agitacions.

3. La vida de Pere Calders: de Barcelona a Barcelona amb un llarg *intermezzo* mexicà

Pere Calders va néixer l'any 1912 a Barcelona i tenia 24 anys quan va esclatar la guerra civil que determinaria la història d'Espanya i de Catalunya al segle XX. Després d'acabar els estudis a l'Escola Superior de Belles Arts, va treballar com a periodista i dibuixant en diferents periòdics, i de tant en tant publicava també algun conte. Gràcies a la seva qualificació com a dibuixant, en la guerra formà part d'una unitat cartogràfica. El darrer any de la guerra, al 1939, quan ja era clar que els franquistes guanyarien i les represàlies serien molt greus, Calders va fugir a França, i alguns mesos més tard, amb l'ajuda d'una organització que ajudava els refugiats, va continuar cap a Mèxic on va viure més de vint anys, fins al 1962.

Malgrat les dues dècades que va passar al país llatinoamericà no es va integrar en la cultura local i considerava aquest període com un llarg *intermezzo*. Una de les explicacions és que a partir del primer moment mantenia una relació estreta amb el cercle d'intel·lectuals catalans exiliats tant a Mèxic com a altres països d'Amèrica Llatina, fins a tal punt que fundaren les seves pròpies revistes, organitzaven programes en català, és a dir, van crear la seva petita Catalunya mexicana (xilena, argentina, etc.) i feien allò que no era possible a la seva pròpia terra: comunicar i crear en la seva llengua materna. Josep Carner, el gran poeta català que després del final de la guerra civil havia de fugir literalment, va passar també una temporada a Mèxic i va intentar posar en contacte els escriptors catalans exiliats amb escriptors mexicans –és gràcies a ell que Calders va conèixer, entre d'altres, Juan Rulfo, una de les figures més importants de la literatura llatinoamericana del moment–, però no s'hi va produir cap col·laboració real. D'altra banda, Calders durant l'exili continuava en contacte amb el món cultural català, sobretot a través del seu pare (també escriptor) amb qui intercanviava cartes regularment, al principi en castellà per a no cridar l'atenció. Era el pare qui transcrivia els manuscrits, els preparava per a la publicació i els enviava a revistes que encara funcionaven. El llibre ja esmentat, *Cròniques de la veritat oculta*, també va ser publicat en la seva absència, el 1955, gràcies a la intercessió del seu pare. Durant els anys a Mèxic va treballar com a dibuixant, il·lustrador i tipògraf, però escrivia també: contes, articles, i fins i tot algunes novel·les.

Quan el seu fill més gran (dels que havien nascut a Mèxic) va complir 15 anys, el 1962, la família va decidir que era hora de tornar a Catalunya. El fet que l'editorial on treballava busqués nous mercats a Europa era un argument més per tornar a Barcelona. El nou començament no era fàcil, ni pel que feia a la feina ni amb la publicació dels seus textos, però finalment va trobar feina a l'Editorial Montaner i Simón i a poc a poc va començar a publicar contes i articles. El problema durant el primer període era que els seus escrits no sempre eren políticament correctes, hi havia revistes que es veien obligades a rebutjar els seus textos per raons polítiques i també li costava trobar el camí cap als lectors. Això podia tenir diverses explicacions: en els anys 60, a Catalunya, ja no hi havia una censura tan rigorosa com abans, però això no significava que la repressió política i cultural hagués acabat. En part és per això que la tendència dominant en la literatura de l'època era l'anomenat realisme històric que, d'una banda, tenia com a objectiu una representació mimètica de la realitat (el millor exemple és la vida atzarosa dels exiliats) i, per l'altre costat, i el que era fins i tot més important, la lluita per l'autonomia, la llengua, i la llibertat en tots els sentits. Quant a la temàtica i la visió, Pere Calders no se'n diferenciava gaire, però en l'estil i la poètica, la literatura que feia sí que era molt peculiar.

És des de la segona meitat dels anys 70, després de la mort de Franco, quan la transició i la democràcia creen un ambient propici per a la mena d'art que representa Pere Calders, que sempre coqueteja amb el fantàstic. Com ja hem vist, és després de l'estrena de *l'Antaviana* de Dagoll Dagom que els seus textos desperten cada cop més

interès, a partir d'aquest moment els seus llibres es publiquen un rere l'altre, rep una sèrie de premis literaris i avui dia és lectura obligatòria a les escoles catalanes.

4. Pere Calders és l'Örkény català? Per què no s'ha de prendre aquest autor seriosament?

“Jo no volia ser absurd ni fantàstic” (Espinàs, 2010), deia Pere Calders diverses vegades quan li preguntaven pel seu estil. Allò que per a la crítica és literatura fantàstica, per a ell és un estil d'expressió que es nodreix del que observa al seu voltant. I per a explicar aquestes observacions, la forma més lliure, segons la seva opinió, és el conte. Va escriure també algunes novel·les i en va començar unes quantes més, però on més còmode se sentia era en el gènere del conte. Quan va ser convidat al popular programa de TV3 *Identitats*, va explicar que les seves narracions sempre naixien de la realitat que l'envoltava i que, per exemple, un arbre que creixia al centre d'un menjador, o un tigre que apareixia a la cuina, per a ell no eren coses més fantàstiques que una iguana que passejava pel carrer, com ocorria a Mèxic. Però allò que per a ell no era més que una versió personal de la realitat, com un dibuix o una caricatura, als crítics sí que els causava sempre mal de cap. Hi ha una sèrie de treballs sobre l'escriptura de Pere Calders que intenten trobar-li la casella més justa a aquestes històries que parlen de les nostres vides, parteixen de situacions quotidianes, gairebé imperceptiblement fan un gir que sembla la cosa més natural, però al final acaben descrivint una realitat que contradiu les regles de la realitat coneguda per tots nosaltres. És allò que, en un sentit ampli, en diem literatura fantàstica, però els crítics moltes vegades no s'accontenten amb aquesta categoria.

Pel que fa a la descripció i categorització dels textos de Pere Calders, a banda de la categoria de literatura fantàstica trobem amb freqüència adjectius com insòlit, meravellós, irreal, místic, màgic-realista, absurd o grotesc. I és pels últims dos que sorgeix la idea proposada pel màrqueting literari de cridar i considerar Pere Calders l'István Örkény català. Örkény és, sens dubte, una referència coneguda per tots els lectors potencials de llengua hongaresa, però veurem a grans trets què tenen en comú els dos escriptors. Comencem pel més evident: tots dos van néixer el mateix any, i tots dos protestaven contra la categoria literària en la qual els volien encasellar. Örkény no es considerava a si mateix com a escriptor de l'absurd, i Pere Calders, com acabem de veure, protestava tant contra l'absurd com contra la categoria de literatura fantàstica. Els dos van viure una guerra i fins i tot es van veure obligats a participar-hi, Örkény en la segona guerra mundial, Calders en la guerra civil espanyola. També en el seu art literari hi ha alguns motius, recursos, marques d'estil en comú, com veurem a continuació. En el cas d'Örkény el grotesc és potser més cridaner, més marcat, aquest mirall que ens posen davant potser distorsiona encara més que en el cas de Calders. Altres elements en comú són la crítica i l'humor, el còmic que en la majoria dels casos (no sempre) transmet el missatge que sí que hi ha esperança fins i tot en el món més boig i cruel.

Per a veure en què consisteix el fantàstic en el cas de Pere Calders, vegem-ne alguns exemples. Entre les narracions de l'autor trobem contes infantils pròpiament dits, ho assenyalava ell mateix al costat del títol: 'conte infantil'. Moltes vegades (per no dir sempre) són aquests textos on apareix el meravellós clàssic, com en el conte "La lluna a casa", que no és cap metàfora ja que es tracta d'una història en què la lluna realment acaba a casa del protagonista. Un altre exemple és "Vorejant la riera", on ens assabentem que la cabanya ruïnosa on entren els personatges per dins és un veritable palau. Però hi ha també elements meravellosos en els relats que no consten com a infantils: necessiten per part del receptor l'acceptació de noves lleis naturals com, per exemple, quan Adam i Eva tenen un fill amb rombes en la pell en el text titulat "El primer Arlequí" o en "Coses de la providència" quan un home, en arribar a casa, es troba en la vida d'una altra persona. I això tampoc no és una metàfora, per descomptat. Tanmateix, hi ha altres casos, quan no cal crear noves lleis naturals ni per al temps de la lectura perquè simplement ocorre una cosa insòlita com en "Catalans pel món" on coneixem un papagai que viu a Birmània i parla català. En "Invasió subtil", un dels contes més coneguts de Calders, tampoc passa res que transgredeixi els límits de l'insòlit, la història de l'home que té la idea fixa que el seu compatriota amb qui comparteix taula en el restaurant de l'hotel és un japonès, probablement se situa entre la ironia i l'absurd. La majoria dels textos, com acostuma a passar, no correspon perfectament a una categoria teòrica concreta, aquests conceptes o categories serveixen simplement per a acostar-nos d'alguna manera a l'estil del nostre autor. Seguint aquesta idea i amb l'ajuda de les categories esmentades podem dir que entre els contes de Calders hi ha l'insòlit que tendeix a l'absurd, com en "La revolta del terrat", en què coneixem la història d'una comunitat de veïns des del moment de mudar-se a l'edifici fins que esclata una veritable guerra entre ells (una altra vegada literalment), insòlit que tendeix a la ciència-ficció com el cas del professor Daimis en "La meva estada al centre de la Terra", que descobreix una pintura que amb una sola gota és capaç de pintar en vermell tota l'aigua de la Mar Mediterrània. Però si busquem un text que sigui un cas més clar de ciència-ficció, podem esmentar "Tecnologia al galop" on un home recorre als serveis d'una empresa que es dedica a fabricar dones-robot.

En l'enumeració de categories que podem trobar en les descripcions de l'estil de Calders hem esmentat el realisme màgic també, del que el primer autor que ens ve al cap és el colombià García Márquez, i narracions en les quals els esdeveniments contats de manera realista, que funcionen segons la lògica racional, es barregen amb elements màgics d'una forma natural. Seria lògic pensar que Calders, durant els anys d'exili a Mèxic, hagués contactat amb el món i les modes literaris llatinoamericans de l'època. En els períodes més durs fins i tot ell mateix es queixava que ja havia vist en la seva vida més indis que pescadors mediterranis, però potser justament per la seva fidelitat a la llengua, cultura i costums catalans el realisme màgic, tal com el coneixem de la ploma d'escriptors hispanoamericans no tenia una influència directa i clara en l'escriptura del nostre autor.

No obstant això, cal admetre que sí que hi ha components màgics en les seves narracions, i apareix també el fenomen –molt característic del realisme màgic– que els personatges accepten els successos irracionals amb una naturalitat sorprenent per al lector, com per exemple quan en el conte “Assaig general” anuncien la fi del món o en “Demà a les tres de la matinada” a ningú no li estranya que un familiar s’hagi mudat a la Lluna.

I aquí arribem a la categoria del grotesc, és a dir quan dues qualitats estètiques oposades són presents alhora en un text, i que és el que més caracteritza l’estil de l’hongarès István Örkény i per tant pot ser un altre punt (aquesta vegada intraliterari) en comú. Pensem, per exemple, en “Vinc per donar fe” on una família sacrifica una tia per por dels vampirs, o en “Estudi per correu” on el resultat d’un gran amor i la gran passió per la taxidèrmia produeixen un efecte morbós, conseqüència del grotesc. Podríem continuar enumerant els exemples de les diverses formes del fantàstic, però potser aquests exemples ja poden servir per a veure com de multifacètic és el món fantàstic de Pere Calders, malgrat que ell protestés tant contra aquesta expressió.

L’any 2000 es va organitzar una exposició de gran volada sobre la vida i obra de Pere Calders al centre cultural i científic CCCB de Barcelona, i se’n va publicar un àlbum en el qual el curador de l’exposició, Joan Melcion va escriure: “En l’univers caldersià, la realitat i la seva representació sovint es confonen. Potser és per fer-nos adonar que també tots nosaltres caiem massa sovint en aquesta confusió, substituint temps per rellotges, màgia per jocs de mà” (Melcion, 2000: 41).

Referències bibliogràfiques

- Antaviana. Presentació. *Dagoll Dagom, Companyia de teatre*. Disponible a: <https://www.dagolldagom.com/ca/antaviana-1978>. Data de consulta: 01-09-2021.
- Calders, Pere (2021). *Antaviana. Fantaszitikus elbeszélések Földön innen, Földön túl*. Budapest: L’Harmattan.
- Calders, Pere (2008). *Tots els contes*. Barcelona: Labutxaca.
- Espinàs, Josep Maria (2010). Identitats. Pere Calders. *TV3*, 21 de 01 de 2010. Disponible a: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/identitats/pere-calders/video/2419659/>. Data de consulta: 01-09-2021.
- Fàbregas, Xavier (1984). “Antaviana”, un enorme éxit del teatro catalán, hoy en TVE. *La Vanguardia*, Edición del martes, 21 febrero, 1984. 66.
- Körkép. Spanyolország. *Világszínház*, 1 de maig de 1985. 4.
- Melcion, Joan (2000). L’univers literari de Pere Calders. Dins: Palà, Marina (coord.) *Calders. Els miralls de la ficció*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Institut d’Edicions de la Diputació de Barcelona. 39-145.

¿CÓMO VERBALIZAR LA EXPERIENCIA? MALESTAR, AMBIGÜEDAD Y HORIZONTALIDAD EN *ON BEING ILL*, DE VIRGINIA WOOLF, Y *MIRALL TRENCA*, DE MERCÈ RODOREDA

PETRA BÁDER

Universidad Eötvös Loránd de Budapest

Resumen: El propósito principal de este estudio es ofrecer una lectura de *Mirall trenca* (1974) de Mercè Rodoreda a partir de un ensayo poco comentado de Virginia Woolf, *On Being Ill*. Conociendo la influencia de la escritora inglesa en la catalana, nos aventuramos a rescatar algunas ideas básicas del texto woolfiano para analizar los motivos del malestar, la ambigüedad y la horizontalidad en la novela rodolediana. Nuestra finalidad es demostrar cómo aprovecha Rodoreda la tensión entre lo material y lo inmaterial (lo físico y lo no-físico, lo tangible y lo intangible), así como la que se perfila entre lo vertical y lo horizontal para cuestionar las nociones tradicionales de la representación.

Palabras clave: Virginia Woolf, *On Being Ill*, enfermedad y literatura, Mercè Rodoreda, *Mirall trenca*.

Abstract: The aim of this paper is to offer a critical reading of Mercè Rodoreda's *Mirall trenca* (1974) from *On Being Ill*, an insufficiently commented Virginia Woolf essay. Being aware of the influence of the English writer on the Catalan, we venture to rescue some basic ideas of Woolf to analyze motifs of discomfort, ambiguity, and horizontality in Rodoreda's novel. Our intention is to demonstrate how Rodoreda takes advantage from the tension between the material and the immaterial (the physical and the non-physical, the tangible and the intangible), and from the one that is contoured between the vertical and the horizontal, in order to question the traditional notions of representation.

Keywords: Virginia Woolf, *On Being Ill*, Illness and Literature, Mercè Rodoreda, *Mirall trenca*.

1. Introducción

En 1926, Virginia Woolf publica en *The Criterion* un ensayo peculiar y hasta hoy poco tratado por la crítica con el título de *On Being Ill*¹. El texto, redactado el año anterior a petición de T. S. Eliot, editor de la misma revista, es fruto de la propia experiencia de la escritora, enferma, recostada en cama; pero contrariamente a lo que

¹ Varias versiones del texto fueron publicadas a lo largo de los próximos años; para conocer la historia de su edición, véase Lee (2012) y Pett (2019). En este estudio utilizamos la edición mencionada (Woolf, 1926), y para reproducir las citas en español, usamos la traducción de María Tena (Woolf, 2019), que también contiene la introducción de Hermione Lee.

¿Cómo verbalizar la experiencia? Malestar, ambigüedad y horizontalidad en *On Being Ill*,
de Virginia Woolf, y *Mirall Trençat*, de Mercè Rodoreda

sugiere el título, no se describe en él el padecimiento físico y psíquico que sufre su autora, sino –según observa Sarah Pett en su nuevo acercamiento al ensayo de Woolf–,

una experiencia compleja, formulada de paradojas profundas: una experiencia que, a pesar de ser personificada, es pocas veces exclusivamente física; una experiencia formulada a partir de los mismos ámbitos sociales, culturales y políticos de los cuales hace distanciar a los individuos que los pertenecen; una experiencia que es difícil –y en ocasiones imposible– de expresar, pero es al mismo tiempo intensamente sobredeterminada (2019: 30, traducción nuestra).

La última parte del fragmento citado, el vínculo entre la enfermedad y la necesidad de expresar o verbalizar su experiencia, impregnada de ambigüedad, será el punto nodal de este estudio, que ofrecerá un acercamiento desde Woolf a *Mirall trençat* (1974), una de las novelas tardías de Mercè Rodoreda².

A pesar de que no encontramos relaciones directas entre la obra rodorediana y el ensayo de Woolf, es un hecho bien conocido y ampliamente tratado por la crítica que es una de las autoras que ejercieron influencia considerable en los textos de la escritora catalana, sobre todo en lo que respecta a la representación literaria del sujeto femenino y su compleja relación, a menudo subversiva, con la sociedad patriarcal y a la tentativa de verbalizar la propia experiencia en prosa (tanto ficcional como no ficcional) entretrejida de rasgos autobiográficos³. Esta última característica se manifiesta sobre todo en la construcción de los personajes, tema del cual Rodoreda revela el siguiente detalle: “En todos mis personajes hay características mías, pero ninguno de mis personajes es yo” (2020b: 17). Pero hay entre sus obras otro vínculo, más allá de lo femenino y lo biográfico, que tiene que ver con los ámbitos sociales, culturales y políticos subrayados por Woolf, puesto que, en *Mirall trençat*, “es la topografía del cuerpo femenino que se emerge como una superficie que sobrelleva las huellas de esas referencias históricas imprecisas, y de este modo proporciona significados culturales, sociales y políticos que figuran en diferentes niveles del texto” (Bru, 2010: 321, traducción nuestra).

Consideramos que la tentativa de formular la experiencia femenina puede ir más allá de la representación corporal de la mujer y las cuestiones relacionadas con la femineidad: ambas autoras llegan a problematizar cuestiones estéticas relacionadas con la identidad del sujeto y los límites de la representación y del lenguaje (literario).

² En el presente estudio citaremos de la versión española de la novela, traducción de Pere Gimferrer.

³ Estos temas han sido ampliamente tratados por la crítica; véase, por ejemplo, Campillo (1981), Fayad (1987), Glenn (2009), Boyer (2010), Bru (2010), Łuczak (2014), Buffery (2018), entre otros.

Fundamentándonos en esto, el propósito de este ensayo es leer *Mirall trencat* a partir de *On Being Ill*, con el objetivo de revelar unos detalles nuevos sobre la novela. En el centro de nuestro acercamiento se hallarán tres conceptos principales, derivados del texto woolfiano: el malestar –como sinónimo de enfermedad–, la ambigüedad y, por último, la horizontalidad, todos relacionados con la representación del cuerpo humano y la tentativa de verbalizar la experiencia del sujeto.

2. El malestar como pretexto para renovar la expresión

A primera vista, la idea principal de *On Being Ill* es reclamar la ausencia del tema de la enfermedad en la literatura, sin embargo, Pett logra demostrar que esa llamada es parte de una estrategia mayor, de psicología inversa, una incitación a ver la enfermedad desde una perspectiva diferente (2019: 35-36). Hablando sobre la necesidad de hallar un lenguaje nuevo para formular la experiencia del enfermo, Woolf subraya la relación entre enfermedad y creatividad: “para dificultar la descripción de la enfermedad en la literatura, está la pobreza del lenguaje” (1926: 34). A continuación, la escritora inglesa no solo reclama un nuevo lenguaje –que caracteriza como primitivo, sensual y obsceno (1926: 34)–, sino también una nueva jerarquía de las pasiones. Pett interpreta este reclamo como una sugerencia para crear una nueva literatura de la enfermedad que indague las posibilidades que ofrecen la poesía y las diferentes formas de la narración vital (2019: 30-31). El modelo de Woolf se fundamenta, sigue Pett, en el Romanticismo y el Simbolismo, por lo que esa nueva literatura debería aprovechar el carácter inestable del significado, la incomprendibilidad, la fragmentación, la circularidad, la no-fiabilidad del signo lingüístico, lo sublime y el énfasis en la subjetividad (2019: 45-46). Con otras palabras, la enfermedad como tropo literario debería ir más allá de lo temático para enfocar en lo simbólico, lo estructural y hasta lo social, todo esto para cuestionar las tradiciones representacionales e interpretativas de las generaciones anteriores (Pett, 2019: 43). Leyendo el ensayo woolfiano uno pronto se da cuenta de que el énfasis principal no cae en la enfermedad como tema, sino en sus implicaciones estéticas en el proceso de lectura y escritura.

Las características derivadas del Romanticismo y del Simbolismo igualmente se observan en la creación literaria de Mercè Rodoreda. La fragmentación es el principal procedimiento narrativo de *Mirall trencat* que, a pesar de ofrecer a sus lectores la historia de tres generaciones, lo hace rompiendo la cronología y cambiando la perspectiva de capítulo en capítulo, cuyo resultado es una compleja red de fragmentos textuales que jamás ofrecen una imagen total. Esta cuestión, junto con la presencia de lo sublime y el énfasis en la subjetividad han sido ampliamente estudiados por la crítica, así como el motivo del malestar derivado de la necesidad del individuo –sobre todo de los personajes femeninos– de ajustarse a las normas sociales. No obstante, planteamos un acercamiento diferente a la novela, uno que tenga en cuenta el carácter subversivo de la representación, tema que ha sido tratado ya por expertos –entre ellos, Kathryn Everly

(1998) y Mercè Ibarz (2008)– que se dedican a estudiar las pinturas y dibujos de la autora catalana. Everly sostiene que las figuras desmedidas, abstractas y despersonalizadas, junto con las fronteras corporales imprecisas, no solo sugieren la tentativa de Rodoreda para retar las nociones tradicionales de ángulo y perspectiva, sino igualmente se interconectan con su producción literaria, sobre todo en lo que se refiere al estado de ánimo de sus personajes; luego, la investigadora va más allá argumentando que se puede entender la riqueza y profundidad de la narrativa de la autora catalana únicamente comparándola con su trabajo pictórico (1998: 34). Las figuras desproporcionadas de sus dibujos sugieren una agitación psicológica, un caos interior del sujeto que igualmente se observa en los personajes que pueblan los textos rodoredianos, por lo tanto, Everly subraya la importancia de estudiar las imágenes visuales de sus novelas, porque estas atraviesan las fronteras lingüísticas (1998: 32).

Aquí se halla la primera interconexión entre *On Being Ill* y la propuesta de Rodoreda en *Mirall trencat*: en ambos textos advertimos una serie de malestares físicos y anímicos que la escritora catalana relaciona con el carácter inefable de los sentimientos y la tristeza e impotencia que sienten sus personajes –tanto los femeninos como los masculinos– ante el paso irrevocable del tiempo. Aunque se trata de una novela impregnada de visualidad (pululan las descripciones y las éfrasis), sobre todo en lo que se refiere a la representación del cuerpo humano⁴, los recuerdos de los personajes reciben una importancia cada vez mayor, y las escenas evocadas, siguiendo un gesto proustiano, subrayan la dominancia de percepciones, impresiones y sentimientos difíciles de verbalizar. La imagen del espejo roto no solo alude a la falta de coherencia de los recuerdos y a la estructura fragmentaria de la obra, sino también subraya la importancia de las grietas que se abren entre las imágenes. De esta forma se tematizan en la novela de Rodoreda las lagunas textuales, los secretos no pronunciados y las alusiones indirectas: una incongruencia que trama el texto de significados ocultos, subyacentes.

El malestar recorre la novela a manera de alegoría; se mencionan fiebres, enfermedades inexplicables, síntomas somáticos: el carácter enfermizo de Jaume, la parálisis de Teresa, el cólico hepático de Eladi, la mancha en la pierna de Sofia. Pero la enfermedad, según la considera Woolf, también es “un estado de ánimo que ni las palabras pueden expresar ni la razón explicar” (1926: 41). En *Mirall trencat* son frecuentes las referencias a la falta de aire, causada por diversas razones, sobre todo climáticas (el calor), sentimentales (el amor o la muerte) y la vergüenza. La enfermedad y el malestar recorren la vida de Teresa, y se manifiestan en un sentimiento de ahogo⁵;

⁴ El tema ha sido ampliamente elaborado en Boyer (2010), quien logra demostrar cómo la representación corporal de los personajes femeninos y masculinos contribuye a formular una crítica social implícita; agradecemos a la autora que nos haya hecho llegar el artículo publicado.

⁵ “[Valldaura] la besó con los ojos cerrados para que nada le distrajera; tan largamente, que la dejó casi sin aliento” (2020a: 73); “Como si la cara de María detrás de los cristales hubiese sido la cara de María muerta y hubiese venido a buscarla para que la siguiese al país de las sombras. Se

pero es todavía más interesante que no solo los personajes femeninos están expuestos al malestar constante que, siguiendo las lecturas existentes de la novela, podría atribuirse a la necesidad y hasta la frustración de corresponder a las normas sociales impuestas: Ramon también sufre, a causa de sus remordimientos, una enfermedad inexplicable⁶, pero es aún más relevante el caso de Eladi, cuyos síntomas son claramente psicósomáticos. A este respecto, rescatamos tres escenas de la novela: en la primera, el malestar se produce tras un fracaso sexual, se provoca por la impotencia⁷; la segunda es otro fracaso, esa vez, familiar, que se produce cuando Eladi viaja a la playa con el objetivo de apartar Ramon de María; y la tercera es, a nuestro parecer, la más peculiar, ya que tiene que ver con una referencia intertextual a Proust, cuyas obras reúne el marido de Sofía en su biblioteca, al parecer, al borde de la locura. El novelista francés es otro punto común en Woolf y Rodoreda: la primera lo menciona en *On Being Ill* como uno de los pocos autores que tematizan el malestar causado por asociaciones perceptivas, y la catalana igualmente lo alude, no solo en *Mirall trencat*, sino también en el prólogo que introduce las últimas ediciones de la novela. Igualmente se detecta la influencia de Proust en la estructura de la obra: debido a la narración múltiple, el argumento es constantemente interrumpido por digresiones, la mayoría de las cuales constan en escenas recordadas.

Según considera Woolf, la enfermedad y el malestar también se vinculan con la preferencia por lo breve y lo fragmentario: “la enfermedad nos hace poco propensos a las largas campañas que exige la prosa” (1926: 40). La temeridad (*rashness*) como principal característica de la lectura ‘enferma’ tiene que ver con la densidad y concisión del fragmento, idea en la cual se fundamenta la estructura rodorediana. Y como en *On Being Ill* la referencia a la lectura codifica un gesto metaliterario, igualmente concierne a la escritura: la temeridad se entiende, por tanto, como un alejamiento de las normas sociales y artísticas, una subversión de las formas tradicionales de narrar (Pett, 2019: 33). Esto no solo concuerda con el deseo de Rodoreda de hacer que la novela no parezca convencional (2020b: 18), sino también con las pinturas y dibujos de la catalana que no respetan las pautas de la representación tradicional.

ahogaba. Abrió la boca dos o tres veces con la cabeza inclinada hacia atrás” (196); “Dio un grito. El dolor terrible volvía y volvía la asfixia que la obligaba a abrir la boca en busca de un poco de aire que a duras penas llegaba a sus pulmones” (341).

⁶ “Había sufrido de insomnio, había tenido palpitaciones, estaba convencido de que era cardíaco [...]. En verano estaba enfermo. Siempre estaba enfermo en verano. Unas enfermedades misteriosas, sin nombre, que le tenían postrado en cama. [...] Como si un desierto infinito pudiese convertirse de pronto en una bola áspera, que le subía la garganta y le ahogaba” (2020a: 389-390).

⁷ “Un puño le oprimía el estómago, la corbata le ahogaba” (2020a: 225).

3. La ambigüedad como expresión de lo caótico

Hemos visto que, tanto para Woolf como para Rodoreda, la incomprendibilidad e inefabilidad subyacentes a la enfermedad residen en la dificultad de verbalizar la experiencia; al dolor físico se agrega un malestar anímico, y de esta forma se manifiesta el lado no-material del sujeto. Cuando Woolf reclama, además de un lenguaje nuevo, una nueva jerarquía de las pasiones (1926: 34), Rodoreda responde en *Mirall trenca* con la ambigüedad: “Rodoreda crea una tensión dentro de los límites de la representación corporal en tanto que la superficie del cuerpo femenino es porosa y excesiva, con lo que básicamente destruye las fronteras que dan forma al cuerpo en las construcciones idealizadas y normativas de la femineidad” (Bru, 2010: 314, traducción nuestra). Pero la ambigüedad tiene mayores alcances en la obra de la escritora catalana:

La raigambre de Mercè Rodoreda en su lengua y cultura coexiste con su transgresión creativa de los límites entre lo lógico y lo ilógico, lo cotidiano y lo fantástico, lo angelical y lo demoníaco, los mapas políticos y los espacios de la imaginación. [...] Lo fantástico, lo irreal y lo posiblemente alegórico tienen para Rodoreda un valor que trasciende las fronteras que no pudo atravesar libremente durante cuatro décadas (Bergmann, 1987: 98, traducción nuestra).

En *Mirall trenca*, esa tensión entre lo lógico y lo ilógico se manifiesta en otra, la que se formula entre lo material (lo corporal) y lo inmaterial (lo psíquico) como figuraciones de dos mundos al parecer contrapuestos: uno tangible y otro encubierto, que se debe descifrar. De esta forma, la interrelación entre lo incomprensible (en la lectura) y lo inefable (en la escritura) que propone Woolf en su ensayo da pie a una ambigüedad subyacente al estado enfermo: “la criatura que está dentro solo puede mirar a través del cristal” (1926: 32), pero los dolores físicos y el encerramiento, centrados en lo material, contrarrestan al malestar anímico y al deseo de curarse. En la novela de Rodoreda, el encerramiento desempeña un papel estratégico; por una parte, acompaña la enfermedad de Teresa, obligada a pasar el resto de su vida en su habitación, pero, por otra parte, igualmente es tangible en el deseo de crear un mundo paralelo, cerrado y autosuficiente: el microcosmos infantil (Aritzeta, 1987: 49). Como subraya la propia autora, son justamente los personajes secundarios los más importantes: Ramon, Jaume y, sobre todo, Maria (2020b: 25). De hecho, es en el ámbito infantil donde se manifiesta de forma más tajante la ambigüedad creada por la tensión entre lo lógico y lo ilógico, y en este sentido, de entre los tres niños, Maria es la figura clave. En su descripción a menudo se evidencia su carácter ambiguo: es de agua y fuego, es angelical y demoníaco, inocente y malicioso, virginal e impúdico, mártir y victimario, cuerpo y fantasma; hasta en su muerte recupera su carácter físico en forma de lápida sepulcral con la cual se

identifica. Y lo mismo pasa con Bárbara, cuya semejanza con la Virgen es incompatible con el suicidio.

El fantasma de María y la memoria que mantiene Valldaura de Bárbara metaforizan un estigma, tal como la mancha inexplicable que se extiende, tras la muerte de Eladi, en el pie de Sofía. Las fronteras porosas entre lo físico y lo no-físico revelan el caos que afecta la vida de los personajes rodoredianos: los recuerdos incorpóreos irrumpen constantemente en la realidad cotidiana, contagian –como una enfermedad– el destino de todos los miembros de la familia. El deseo de retener el recuerdo igualmente se manifiesta en el deseo de tocar que recorre la novela: Teresa hace suya la casa tocando las paredes, y luego descubre lo mismo en Jesús, su hijo ilegítimo, y Jaume, su nieto, que recorre con su dedo “todas las plumas doradas pobladas de ojos azules” (Rodoreda, 2020a: 177). Ese apego a lo material contrabalancea el paso irrevocable del tiempo que desafía la memoria; el papel constitutivo del cuerpo en la evocación de los recuerdos –herencia proustiana– hace que el fantasma de María intente revelarse físicamente: tocando caras, moviendo telas, extinguiendo velas.

4. La horizontalidad como otra manifestación de la ambigüedad

La posición corporal del enfermo recibe gran énfasis en el ensayo de Woolf: su experiencia se relaciona intrínsecamente con la horizontalidad que corresponde a la postura del lector. El aislamiento del enfermo es paralelo a la soledad de la lectura, al encerramiento del sujeto en el mundo particular de la ficción. Pero, contrariamente a esa idea de la inmovilidad, Woolf argumenta que “el cuerpo actúa todo el día y toda la noche; se embota o se espabila, se ruboriza o palidece, se hace de cera con el calor de junio, se endurece como el sebo entre las nieblas de febrero” (1926: 32-33). Se sugiere por tanto la existencia de una tensión dialéctica entre lo inmóvil o inmutable y lo móvil o variable: si bien el cuerpo enfermo/lector está encerrado en su soledad, su inherente ambigüedad conlleva su carácter agitado y cambiante. La razón de esta idea se encuentra, quizás, en el cansancio corporal y mental causado por la enfermedad, que al mismo tiempo explicaría el gusto por la temeridad arriba mencionado.

Conviene examinar en *Mirall trencat* las escenas que codifican la ambigüedad evocada por la posición horizontal del enfermo. El personaje central de la novela es, sin duda, Teresa, cuya parálisis la obliga al encerramiento; no obstante, su alcoholismo como contrapunto del aislamiento físico le ayuda huir al mundo intangible (no-físico) y mutable (móvil y variable) de los recuerdos. Ya de este ejemplo se trasluce la relación intrínseca que guarda la mujer con lo líquido, que se hace mucho más patente en el caso de Bárbara y María. En el caso de la primera, el suicidio tendrá que ver con el agua; en sus memorias, Valldaura describe a su primer amor de la siguiente forma: “Y el agua encharcada rodeada de hiedra me ha hecho entristecer por Ofelia. [...] envenenada por la luna, flotando en su noche de muerte. La dulzura del recuerdo de Bárbara no se puede comparar a ninguna otra dulzura” (Rodoreda, 2020a: 291). El agua es igualmente

relevante en caso de María, quien mirándose en el espejo antes de su suicidio ve una “mano invisible [que] puso el mar a sus pies” (Rodoreda, 2020a: 274). Es otro detalle significativo que la mención del parecido simbólico entre Ofelia y Bárbara se coloca –nos parece que de manera consciente– en el capítulo donde Eladi, tras la muerte de su hija ilegítima, se encierra en la biblioteca y encuentra las memorias de Valldaura; de esta forma se establece una interrelación entre el luto de los dos hombres y el suicidio de las mujeres. Woolf encuentra en la enfermedad el malestar causado por sentir que “las aguas de la aniquilación [se cierran] sobre nuestra cabeza” (1926: 32); he aquí el vínculo entre el agua y la proximidad de la muerte.

Otro rasgo inherente a la representación corporal de Bárbara y María es la tensión entre lo horizontal y lo vertical: mientras en su muerte ambas guardan una posición horizontal (Bárbara flota en el agua, como Ofelia; María yace en el laurel), es muy llamativa la presencia del espejo –siempre en posición vertical– antes de ambos suicidios. En el caso de Bárbara, la presencia del espejo en la sala donde se encuentran con Valldaura es el catalizador de la manifestación de su locura: “Antes de llegar a él [al diván] se paró en seco y, dándole la espalda, gritó angustiada: «Por favor, ese espejo». Le brillaban los ojos como si tuviera fiebre” (Rodoreda, 2020a: 61). Como se ha visto, antes del suicidio de María, la relación entre el espejo y el agua es hasta más estrecha, ya que es en la imagen reflejada donde aparece, directamente, el mar. En su estudio comparativo entre Rodoreda y Woolf sobre el proceso de creación del sujeto femenino, Mona Fayad nos recuerda que, mientras la verticalidad se identifica con el principio masculino, sugiriendo estabilidad, superioridad, consistencia y dominación, la horizontalidad del principio femenino, “siempre al borde de permitir la admisión de lo semiótico”, alude a lo inestable, lo controlado y lo alienado (Fayad, 1987: 119, traducción nuestra). De los ejemplos anteriormente enumerados se hace patente que la representación rodorediana del cuerpo no sigue al pie de la letra la simbología propuesta por la horizontalidad (lo inmóvil y estable) y la verticalidad (lo móvil y cambiante): en *Mirall trencat*, la autora catalana introduce la ambigüedad como estrategia principal para socavar la dominancia de lo vertical. Para lograr esto, combina la posición horizontal del agua con la verticalidad del espejo, que en ambos casos anticipan la muerte/suicidio de los personajes femeninos.

Cabe añadir otra peculiaridad que se refiere, esta vez, a la representación del cuerpo masculino en la novela: si bien este debería estar relacionado con la verticalidad (dominancia y consistencia, superioridad con respecto a la esfera horizontal de lo femenino), destacan varias escenas en las que se rompe esa verticalidad inherente a lo masculino. A esto alude el cadáver de Eladi, desplegado en el ataúd, y antes su cólico hepático que rompe su posición vertical, pero igualmente se revela, en relación con Ramon, la correspondencia entre la horizontalidad del agua y la inmovilidad que trae la muerte. En una de las escenas claves de la novela (la del capítulo X de la segunda parte) leemos el flujo de conciencia –indicado textualmente por el uso de puntos suspensivos y la falta, en ocasiones, de la coma– del hermano de María:

Jaume como un feto dentro del agua verde con los huevos de los mosquitos y él dentro del agua salada como un feto de gigante en un agua sin vientre... saldría de allí solo nacería solo no de entre los muslos de una mujer escupido a la vida con sangre... morir dentro del agua una muerte sin cadáver que estorbe, hacia dentro, hacia dentro, donde el agua no tiene color sal en los pulmones... (Rodoreda, 2020a: 256).

El fragmento citado sirve para demostrar cómo se relaciona la representación del cuerpo con la ambigüedad propuesta por Rodoreda: es obvio que el agua aparece como entorno mortal (alude tanto al ahogo de Jaume como a los pensamientos suicidas de Ramon), pero también es donde se irrumpe el motivo de la ambigüedad que reside en la expresión “muerte sin cadáver”, que subraya el carácter material y a la vez inmaterial del hombre (cuerpo y alma).

Es en este punto donde conviene volver a la propuesta de Everly, quien subraya la importancia de leer los textos rodoredianos a partir de sus pinturas y dibujos: si en su obra pictórica domina la subversión de las nociones tradiciones de ángulo y perspectiva y el desdibujamiento de las fronteras corporales, la ambigüedad relacionada con los valores tradicionalmente adscritos a lo vertical/horizontal sirven para cuestionar la validez de normas, sobre todo culturales y sociales, de la representación corporal. Aunque el tema de la femineidad sea ampliamente tratado por la crítica, colocar *Mirall trençat* en una nueva perspectiva y leerla desde la propuesta woolfiana en *On Being Ill* llaman la atención en que Rodoreda va más allá de las cuestiones de género para polemizar nociones principales de la representatividad. Al fin y al cabo, la tensión que se establece en su novela entre lo vertical y lo horizontal nos reconduce a la cuestión de la enfermedad/lectura, donde se suspende la vida exterior (lo activo) para dar lugar a la pasividad inherente del mundo interior y solitario del enfermo/lector.

En su análisis sobre “Lo informe” de Georges Bataille, Bois y Krauss (1997) ofrecen otra aportación interesante sobre el significado de la horizontalidad cuando hacen corresponder el eje biológico horizontal con lo animal y lo vertical con lo humano. Según su consideración, mientras la verticalidad señala el orgullo de haber salido del estado animal, la estrategia contraria que denominan ‘horizontalización’ (rotación del eje vertical) del cuerpo sería una estrategia de rebajamiento, un gesto de deformación: una operación subversiva que produce una ruptura (1997: 26). En nuestro recorrido por la presencia del malestar, la ambigüedad y la horizontalidad en *On Being Ill* y *Mirall trençat* hemos demostrado que el cuestionamiento de la representación corporal, con su ambigüedad intrínseca propuesta por Rodoreda, es una estrategia arraigada en la tensión de lo material y lo inmaterial para poder verbalizar la experiencia.

5. A modo de conclusión: fronteras cuestionadas entre lo humano y lo no-humano

No es gratuita la mención de “lo informe” en el párrafo anterior; la porosidad de los límites que dividen lo material de lo inmaterial sugiere que la autora catalana va más allá de problematizar cuestiones ligadas con la femineidad: interrogar lo físico le lleva a polemizar la noción de lo humano. En los últimos años ha crecido el interés por estudiar la obra de Rodoreda desde perspectivas teóricas recientemente impuestas, como la ecocrítica o el posthumanismo, que exploran zonas de lo no-humano. La relación entre las plantas y los personajes femeninos es un hecho bien conocido de la narrativa rodorediana, a este respecto se ha hablado sobre todo de *Jardí vora el mar* (1967), *Mirall trençat* y *Viatges i flors* (1980), pero también ha sido explorado en *Aloma* (1938) el significado simbólico del jardín, espacio central también de la novela analizada en estas páginas (Łuczak, 2014); también han sido reveladas ciertas correspondencias entre el cuerpo y el paisaje (Buffery, 2018). En lo que se refiere a los animales, su presencia ha sido leída desde una perspectiva feminista (Pagnoni Berns, 2021).

El interés por las plantas y flores también se encuentra en el ensayo de Woolf; ya en las primeras frases encontramos analogías naturales: se mencionan los “páramos y desiertos del alma” (1926: 32); más tarde se alude a la “selva virgen”, la “llanura nevada” que hay en cada uno (36); las flores se personalizan diciendo que es “como si ellas conociesen el dolor” (38). Para llamar la atención en la relación entre la enfermedad y la creatividad, Woolf denomina el cuerpo como monstruo, y el dolor, su milagro (1926: 33). Estos vocablos llaman la atención en la hibridez intrínseca del ser humano que, según la lógica woolfiana, se manifiesta en la enfermedad, en el malestar que, aunque nos encierra y aísla, hace posible la libertad de asociaciones.

En *Mirall trençat*, esta ambigüedad inherente a lo humano, y así, la relativización del mismo concepto se encuentra en la personificación del mundo vegetal, su interiorización (tanto Teresa como Sofia tragan una flor) que lleva la vinculación humano-vegetal a un nivel somático y la interrupción violenta de la naturaleza en el marco urbano barcelonés (Łuczak, 2014: 56-57). La presencia de la naturaleza se intensifica al final de la obra, cuando la hiedra trepa dentro de la casa; “la Naturaleza no se esfuerza en ocultar: que al final ella vencerá” (Woolf, 1926: 39). Y si el mundo vegetal es manifestación de lo no-humano, también lo es la rata de cuya perspectiva se narra el último capítulo de la novela. Estamos de acuerdo con Busquets quien considera que la rata metaforiza la pérdida de la inmortalidad como consecuencia del castigo divino (1987: 108); esto, complementándose en *Mirall trençat* con el punto de vista bajo conecta de nuevo las nociones de malestar, ambigüedad y horizontalidad: la perspectiva de rana implica el eje biológico horizontal del estado animal que, acompañada de la dominancia de la naturaleza indómita, cuestiona lo humano. Recurriendo a lo inmaterial y lo no-humano, Rodoreda ofrece un nuevo acercamiento al malestar que impregna la sociedad de su época.

Referencias bibliográficas

- Aritzeta, Margarida (1987). Mercè Rodoreda: El mirall i el miratge. *Serra d'Or*, 337. 47-51.
- Bergmann, Emilie (1987). "Flowers at the north pole": Mercè Rodoreda and the Female Imagination in Exile. *Catalan Review*, II/2. 83-99.
- Bois, Yve-Alain – Krauss, Rosalind E. (1997). The Use Value of "Formless". En: *Formless: A User's Guide*. New York: Zone Books. 13-40.
- Boyer, Denise (2010). L'aspecte físic dels personatges de *Mirall trencat*. En: Molas, Joaquim (ed.). *Congrés internacional Mercè Rodoreda. Actes*. Barcelona: Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales – Institut d'Estudis Catalans – Fundación Mercè Rodoreda. 23-41.
- Bru, Eva (2010). Between the Abject and the Sublime: Excessive Bodies in Mercè Rodoreda's *El Carrer de les Camèlies* and *Mirall trencat*. *Journal of Catalan Studies*, 24. 311-328. DOI: <https://doi.org/10.3828/CATR.24.1.311>.
- Buffery, Helena (2018). A "Natural History" of Return: Landscape, Myth and Memory in the Late Work of Mercè Rodoreda. En: Davies, Lloyd H. – Walters, D. Gareth – Hall, John B. (eds.). *Catalan Culture. Experimentation, Creative Imagination and the Relationship with Spain*. Cardiff: University of Wales Press. 14-34.
- Busquets, Loreto (1987). The Unconscious in the Novels of Mercè Rodoreda. *Catalan Review*, II/2. 101-117.
- Campillo, Maria (1981). Mercè Rodoreda: la realitat i els miralls. *Els Marges*, 21. 129-130.
- Everly, Kathryn (1998). Portrait of a Writer: Visual and Verbal Connections between Art and Literature in Mercè Rodoreda. *Catalan Review*, XII/2. 21-35.
- Fayad, Mona (1987). The Process of Becoming: Engendering the Subject in Mercè Rodoreda and Virginia Woolf. *Catalan Review*, II/2. 119-129.
- Glenn, Kathleen M. (2009). Ghostly Presences and Blank Pages: *Mirall trencat*, *País Íntim*, and *La meitat de l'ànima*. *Catalan Review*, XXIII/1. 37-52. DOI: <https://doi.org/10.3828/CATR.23.1.37>.
- Ibarz, Mercè (2008). Exile and Reconstruction: Mercè Rodoreda and Visual Art in the 1950s. *9th Joan Gili Memorial Lecture*. The Anglo-Catalan Society, 2008. Recuperado de: <http://www.anglo-catalan.org/downloads/joan-gili-memorial-lectures/lecture09.pdf>, fecha de consulta: 31-07-2021.
- Lee, Hermione (2012). Introduction. En: Virginia Woolf. *On Being Ill*. Ashfield: Paris Press. xiii-xxxiv.
- Łuczak, Barbara (2014). Hacia la subjetividad del mundo vegetal en la prosa de Mercè Rodoreda. *Estudios Hispánicos*, 22. 51-60.
- Montero, Rosa (2020). El inevitable fin de la belleza. En: Mercè Rodoreda. *Espejo roto*. Barcelona: Seix Barral. 7-10.

¿Cómo verbalizar la experiencia? Malestar, ambigüedad y horizontalidad en *On Being Ill*, de Virginia Woolf, y *Mirall Trencat*, de Mercè Rodoreda

Pagnoni Berns, Fernando Gabriel (2021). Menos-que-humano. Fronteras porosas en “Mister Taylor” de Augusto Monterroso y “La salamandra” de Mercè Rodoreda. *Lejana. Revista Crítica de Narrativa Breve*, 14. 18-30. DOI: <https://doi.org/10.24029/lejana.2020.14.1661>.

Pett, Sarah (2019). Rash Reading: Rethinking Virginia Woolf's *On Being Ill*. *Literature and Medicine*, XXXVII/1. 26-66. DOI: <https://doi.org/10.1353/lm.2019.0001>.

Rodoreda, Mercè (2020a). *Espejo roto*. Trad. Pere Gimferrer. Barcelona: Seix Barral.

Rodoreda, Mercè (2020b). Prólogo. En: *Espejo roto*. Trad. Pere Gimferrer. Barcelona: Seix Barral. 13-39.

Woolf, Virginia (2019). *Estar enfermo*. Trad. María Tena. Barcelona: Alba Editorial.

Woolf, Virginia (1926). On Being Ill. *The Criterion*, IV/1. 32-45.

EL BARÇA Y LA IDENTIDAD CATALANA

RÓBERT GYÓRI SZABÓ

Universidad Széchenyi István, Győr

Resumen: El fútbol se convierte en parte o en elemento determinante de la identidad nacional, en el terreno de las minorías, el fútbol en muchos casos es un instrumento para la desvinculación de la nación que compone la mayoría y del Estado dominado por dicha mayoría. El deporte y en él el fútbol, juega un papel muy importante a la hora de hacer hincapié en su identidad nacional y por medio de él se refuerza la identidad cultural de los catalanes. En Cataluña el fútbol sirve también para demostrar la postura política de los catalanes, su selección nacional y el equipo FC Barcelona simbolizan y representan toda Cataluña.

Palabras clave: FC Barcelona, fútbol, catalanismo, nación.

Abstract: Football has become a determining part of local, national identity, in minority environment, in several places football is also a means of separation from the majority nation and the state ruled by the majority. Sport and within this, football plays a special role in the emphasis of their national identity; as with its help Catalans strengthen their own national culture. Football is also a political statement in Catalonia, as they attach political importance to their own national team and to FC Barcelona which represents and symbolises their whole nation and Catalonia.

Keywords: FC Barcelona, Football, Catalanism, Nation.

Sin lugar a dudas, el fútbol es el deporte o juego más popular del mundo. También es más que evidente que no se trata únicamente de un deporte, sino de una de las ramas principales de la industria del ocio, un importante segmento de la economía y sus efectos culturales, sociales y hasta políticos son palpables. El hecho de que el fútbol se convierta en parte o en elemento determinante de la identidad nacional es un fenómeno paneuropeo o incluso global. En el terreno de las etnias o las minorías, el fútbol en muchos casos es un instrumento para la desvinculación de la nación que compone la mayoría y del Estado dominado por dicha mayoría.

De aquí me surgió la idea de hacer un estudio sobre la relación existente entre las minorías y el mundo del fútbol, lo cual no me ocasionó ninguna dificultad al vincular mi tema de investigación preferido con mi *hobby* favorito, es decir mi profesión con lo que constituye mi pasión. Por una parte, llevo más de una década ocupándome de los problemas étnicos europeos, fruto de lo cual es un trabajo monográfico sobre este tema, publicado hace unos años. Por otra, juego al fútbol desde que di mis primeros pasos, hace ya alrededor de 40 años, el fútbol es para mí una pasión insaciable que sigo practicando hoy día como jugador aficionado certificado y, además, soy un entusiasta seguidor del fútbol profesional del más alto nivel.

Al darme a la tarea de conseguir la información necesaria para mi investigación, en breve constaté que tenía por delante un universo entero: aunque solo me centrara en Europa, igual encontraría un sinfín de temas por analizar y estudiar. Los más famosos son conocidos por todos. El FC Barcelona es el símbolo de las aspiraciones nacionales de los catalanes y el Athletic de Bilbao el de los vascos frente al Estado español. La rivalidad entre el Celtic y el Rangers en la ciudad de Glasgow es el reflejo escocés del problema de Irlanda del Norte. Es raro que las diminutas Islas Feroe, que carecen de un estado independiente, tengan una selección nacional propia y que participen frecuentemente en las eliminatorias de los campeonatos mundiales y europeos –al igual que Escocia, Gales e Irlanda del Norte– (Kuper, 2003).

Mi objetivo era avanzar según los estudios de casos, publicar en serie las partes ya finalizadas y en la fase final sintetizar y organizar en un solo tomo el resultado de las investigaciones sobre el fútbol y el tema de la identidad nacional. En primer lugar, trabajé en torno al tema de Córcega y el fútbol corso, luego terminé con el material sobre el Rangers–Celtic y los vascos, todos publicados en húngaro y dos de ellos en inglés también en Gran Bretaña (Győri Szabó, 2012; 2013). (El ensayo sobre los vascos lo terminé justo tras la victoria española en la Copa Mundial. En aquel entonces contaba con que las victorias alcanzadas conjuntamente lograrían acercar las diferentes naciones de España y el conflicto vasco-español también disminuiría. Gran error por mi parte.)

Dejé lo mejor, mi equipo preferido, el FC Barcelona y las relaciones entre el fútbol y la identidad nacional catalana, para el final. No pensaba desarrollar ninguna otra investigación relacionada con el tema en el futuro cercano. Se me dio la oportunidad de investigar *in situ*: tuve la oportunidad de disfrutar de una estancia de varios meses en Cataluña gracias a la ayuda de la Fundación Universitat–Győr, en 2014, y luego, en la primavera de 2015, con la beca de investigación otorgada por la Fundación Campus Hungary. Investigando el nacionalismo y el independentismo catalán pude analizar los aspectos relacionados con el fútbol. En Barcelona muchos me apoyaron. Permítaseme señalar sus nombres como muestra de mi más sincero agradecimiento y respeto: Laura Huici, Xavier Pons, Pere Vilanova, Joan Vintro (docentes de la Facultad de Derecho de la Universitat de Barcelona), Mercè Corretja, Teresa Massas, Carles Viver Pi-Sunyer (del Instituto de Estudios Autonómicos de la Generalitat), así como Jordi Fargas (periodista deportivo de la televisión pública catalana).

En otoño de 2014 comencé a escribir mi cuarto ensayo sobre el fútbol étnico y de pronto constaté que el texto sobre el Barça, en relación con la identidad catalana y el fútbol, resultaba ser demasiado extenso. Había preparado varios trabajos de investigación a la vez o el manuscrito para publicar un libro. Mi labor tomó un rumbo más serio: ante mis ojos tenía el objetivo de publicar un tomo relacionado únicamente con la problemática catalana. En primavera de 2015 seguí profundizando en el tema y logré completar el manuscrito. Paralelamente con la elaboración del texto catalán, fui actualizando mi artículo sobre el fútbol y la identidad vasca, otra de las minorías

españolas que constituyen una gran fuerza política y por su estrecha relación con el tema tratado pasó a completar el manuscrito (Gyóri Szabó, 2016).

La política de las minorías nacionales en los países de Europa Occidental es muy variada. Algunos estados siguen una política pro minorías en la cual los modelos de convivencia social de los diferentes grupos se colocaron por encima de la mentalidad orientada a la construcción del estado de la nación (los tres ejemplos más positivos de ello son Bélgica, Suiza y Finlandia). En gran parte del siglo XX, en España el poder imperante intentó establecer el estado de la nación española bien empleando medios violentos y rápidos, bien por vía pacífica y gradual. A partir de finales de los 70, paralelamente con el restablecimiento de la democracia, las nacionalidades obtuvieron cierta autonomía.

Es bien sabido que España es un estado multinacional en el cual, junto a los españoles, conviven otras fuerzas nacionales. Aproximadamente un tercio de la población forma parte de una identidad nacional diferente a la castellana, entre ellos unos 7 millones de catalanes, 2 millones de vascos y 2 millones de gallegos. Tras la caída de la dictadura, la variedad nacional, lingüística y cultural de España fue reconocida en la Constitución aceptada en 1978. En el país dividido en 17 Comunidades Autónomas, Cataluña, el País Vasco y Galicia poseen una amplia autodeterminación interna y en otras dos comunidades (Islas Baleares, Comunidad Valenciana) el catalán es lengua oficial, así como el vasco en Navarra (Szilágyi, 1996; Sipos, 1993; Balcells, 1996; Caminal, 2012; Guibernau, 2004; Dowling, 2013; Sobrequés i Callicó, 2007; McRoberts, 2001; Conversi, 1997).

La magnitud de la autonomía otorgada puede variar según la Comunidad Autónoma de que se trate, las más amplias son las de Cataluña y el País Vasco y dependen de su independencia histórica y del hecho de que en estos dos territorios sea más fuerte el nacionalismo político, lingüístico y cultural así como la conciencia nacional (Caminal, 2012). En ambas regiones el fútbol está impregnado por un ideal nacional que difiere del español, el fútbol y la política están estrechamente relacionados. En las demás Comunidades Autónomas este fenómeno no se produce o de producirse ocurre en menor medida.

En España, tanto a nivel de selección como de los clubes, el fútbol y las pretensiones de estar entre la élite mundial no se limita al hecho de ser este el deporte más popular, se trata de una preocupación primordial de cada una de las nacionalidades que forman el país. Este país multinacional es el mejor ejemplo del fútbol como medio para delimitar las minorías nacionales de la nación mayoritaria, del estado dominado por la mayoría y se convierte en uno de los elementos decisivos de las identidades locales y nacionales minoritarias. La importancia de los diferentes tipos de identidades nacionales que se encuentran en el territorio del Estado es palpable en la historia del fútbol español desde sus comienzos hasta nuestros días. La gran mayoría del pueblo español, independientemente de su nacionalidad, es amante del fútbol. Según las encuestas, el 51% del país es fanático de esta rama del deporte y, al mismo tiempo, ante

los ojos y en la vida de muchos, el fútbol y la política están estrechamente ligados, sobre todo en el caso de los nacionalistas independientemente de que se consideren españoles, vascos o catalanes. Por lo general los deportes, y el fútbol en especial, son más importantes para los españoles que para el resto del promedio mundial. Según una encuesta realizada en 2008, a los españoles les interesan más el fútbol y los deportes que la salud, la política, el terrorismo, las compras o cualquier otro tema (Seguro, 1999; Ball, 2003; Llopis Goig, 2005; Llopis Goig, 2008).

El compromiso sentimental ya casi obsesivo con el fútbol es algo muy característico de los catalanes. El deporte –y en él el fútbol– juega un papel muy importante a la hora de hacer hincapié en su identidad nacional y por medio de él refuerzan la identidad cultural de los catalanes. En Cataluña el fútbol sirve también para demostrar la postura política de los catalanes, su selección nacional y el equipo FC Barcelona simbolizan y representan toda Cataluña (Burns, 1999; 2005).

Presentaré la relación entre el fútbol catalán y la identidad catalana en tres períodos diferentes. En cada período paso a detallar el trasfondo histórico, político y social y luego me ocupo del FC Barcelona o de la selección “nacional” catalana (Györi Szabó, 2016).

- La primera parte va desde los comienzos hasta la guerra civil española (trasfondo histórico, político y social; comienzos del fútbol catalán, fundación y desarrollo del FC Barcelona).
- Luego continúa la presentación de las décadas de la dictadura de Franco: trasfondo político y social. El fútbol catalán, el FC Barcelona en las décadas de la dictadura: Franco y el fútbol; años 1940: deterioro definitivo de las relaciones Barça–Real (el polémico 11-1); años 1950: cambio en las relaciones de poder, el factor Di Stefano; años 1960: el Barça como símbolo de la resistencia pasiva catalana; años 1970: decadencia de la dictadura, los años de Cruyff en el Barcelona.
- Al final estudiaremos los años contados a partir de la democratización. Identidad catalana y fútbol en la época de la democracia: el Barça en la lucha por la autonomía en la época del cambio democrático.
 - El primer estatuto (1979–2004): la autonomía de Cataluña; el Barcelona de la era Núñez: los agitados años 1980; años 1990: cambios en la vida futbolística, desde la serie de éxitos del *Dream Team* hasta los problemas.
 - La Cataluña de los disturbios, éxitos del Barcelona que hicieron historia (2004–2016): desde la ampliación de la autonomía hasta el reforzamiento de las ansias de independencia: la década más exitosa del FC Barcelona; auge de la rivalidad Barça–Real; el Barça y el secesionismo catalán; el Espanyol.
 - En el caso de Cataluña dedico especial atención a la nueva situación surgida como resultado de la búsqueda de la independencia y sus consecuencias. La selección catalana de fútbol en las décadas de la democracia: situación internacional de la selección catalana; ¿cambió algo tras los títulos de campeones mundiales y europeos de España?; la independencia catalana y el FC Barcelona (Harris, 2012; Hawkey, 2013; Lovas, 2014).

En Cataluña en el día a día y en los medios, el fútbol es mucho más que un simple tema deportivo. Ha sido siempre un tópico fuertemente politizado y lo es hoy día también. Con frecuencia los catalanes han expresado sus ansias de independencia y de autonomía a través del fútbol. La identidad catalana está estrechamente ligada con el fútbol, en primer lugar con el Barça. En Cataluña el FC Barcelona probablemente sea lo más importante del mundo. Es por ello que la actividad del club y su presencia en los eventos deportivos está absolutamente politizada y es un tema político. Así era sobre todo en la era de Franco, cuando no estaba permitido ocuparse de política y el ser hinchas del Barcelona adquirió un contenido político convirtiéndose en un asunto primordial que se mantuvo invariable con la democracia y tras el establecimiento de la autonomía. El FC Barcelona es una de las instituciones no-políticas del nacionalismo catalán que posee contenidos políticos considerables. Tanto el gobierno catalán como gran parte de los partidos catalanes se preocupan por el club y los políticos siguen con atención la elección del presidente del Barça. Los acontecimientos cotidianos del club son asuntos importantes para la nación; dos diarios deportivos de Barcelona dedican más de 300 páginas semanales a todo lo relacionado con el equipo, pero lo mismo se puede observar con los demás diarios tanto de la vida pública como política (Foer, 2008).

En Cataluña el tema de conversación más popular (al menos entre los hombres) es el fútbol y el Barça. Por una parte podríamos decir que se trata del legado del franquismo, hoy día la política es un punto neurálgico y desde que la independencia pasó a la orden del día, las reacciones se han vuelto más fervientes y sus habitantes prefieren ni tocar este tema. La religión también es un tabú (hay muchos seculares y muchos católicos que no llegan a un consenso), por lo que quedan el trabajo, la cultura y el deporte, pero el último no es tema de conversación durante los ratos de ocio, la cultura es menos emocionante, así que solo quedan el fútbol y el Barça como tema de una neutralidad perenne y siempre muy grato.

Desde sus comienzos el Barcelona fue el club principal de Cataluña, o el Club de Cataluña, patrocinador consecuente de las pretensiones nacionalistas catalanas. (Los clubes españoles desde su fundación son portadores de las identidades provincialistas y representan a sus comunidades locales, hecho que se mantuvo invariable incluso con el incremento de los jugadores extranjeros en los equipos.) El Barça se identifica plenamente con Cataluña, los miembros del club, sus directivos y los jugadores lo confirman siempre (desde la democracia, muchos jugadores como Guardiola, Sergi, Nadal, Ferrer, Oleguer y en los últimos tiempos Puyol, Xavi y Piqué han asumido en público su identidad nacional catalana). Los aficionados celebran la victoria de Cataluña en cada éxito del club y mientras mayor sea el éxito, mayor la victoria alcanzada. Los otros equipos locales no tienen tan estrecha relación con el catalanismo. No en vano es utilizado el título de club catalán por excelencia cuando del Barça se trata (Burn, 1999; Strubell, 2011; Balague, 2014).

El club siempre ha estado en estrecha relación con el nacionalismo catalán, sirvió de puente a las fuertes diferencias de clases de la primera mitad del siglo XX, sus aficionados provienen de las más diferentes clases sociales, más adelante contribuyeron a la integración de los inmigrantes, a la resistencia contra las dictaduras en defensa de la identidad nacional expuesta a los ataques. El FC Barcelona intentó siempre por todos los medios proteger la lengua y cultura catalanas, casi desde su creación representa a Cataluña y a los catalanes. Este hecho cobró importancia sobre todo en tiempos de regímenes políticos pro españoles, centralistas o dictaduras que pretendían eliminar la identidad catalana, pero desde la democracia también sigue siendo una parte importante en la vida del club (Santander, 1990; Burns, 1999).

A finales de la era de Franco y a nivel del club, se reforzó aún más el vínculo entre el fútbol y la conciencia nacional catalana. Desde entonces, en el caso de los catalanes, es indiscutible el papel de los clubes de fútbol y en especial del Barça a la hora de salvaguardar la identidad catalana. Al igual que lo fue en la era de Franco, actualmente el FC Barcelona sigue siendo el símbolo de la resistencia contra la españolización y la centralización, de una Cataluña independiente y exitosa.

Por su parte los catalanes son nacionalistas y están orgullosos de sus propios valores pero a la vez son abiertos, receptivos y cosmopolitas. La ambigüedad es algo característico del FC Barcelona también, basta con estudiar a fondo la política que sigue en relación a sus jugadores. El núcleo del equipo está formado por jugadores catalanes o deportistas educados en su propia base de promesas, completados por jugadores extranjeros (a veces españoles) de primera.

El club es como un símbolo de Cataluña de muy buena reputación, por lo tanto no le cuesta mucho atraer y mantener a los jugadores catalanes, sobre todo a los jugadores catalanes que, al igual que sus conciudadanos, se caracterizan con el “pueblorinismo” típico, difícilmente se despegan de su tierra natal (aunque sea por un corto período de tiempo, los catalanes raramente viajan al extranjero como turistas). Lo mismo es válido para los vascos y españoles también. Desde la ley Bosman ni los futbolistas españoles, ni los catalanes y vascos invaden el exterior en masa. A veces, por supuesto, pero no tanto como los miembros típicos de otras naciones¹.

Aparte de su “catalanismo” el Barça ha sido siempre un club acogedor, mucho antes del movimiento masivo de los jugadores debido a la globalización, grandes jugadores nacidos en el extranjero jugaron para el equipo. También es cierto que el mismo club, el entorno social catalán y la idea nacional catalana los abrazó, impactándolos fuertemente. Es sorprendente la atracción del club blaugrana y el número de jugadores extranjeros que se han ligado al club, muchos de ellos se establecieron aquí, se han convertido en verdaderos catalanes (como el húngaro Kubala, Cruyff, el holandés, o Stoichkov, el búlgaro). Son muy pocos los que no se impregnaron de esa atracción

¹ En el caso de irse al extranjero el destino que predomina es Inglaterra, donde varios jugadores importantes han marcado su historia o siguen jugando en la actualidad. Alemania últimamente se ha vuelto un destino atractivo (Ball, 2003).

como Maradona, Ronaldo o recientemente Ibrahimović, pero algunos (especialmente los dos sudamericanos, que llegaron muy jóvenes) se unieron al Barcelona solo con el objetivo de empezar sus carreras internacionales (Burns, 2005; Iturriaga, 2014).

El fútbol al igual que el FC Barcelona ha gozado de gran popularidad en Cataluña desde el principio del siglo XX, impactando a Cataluña y a los catalanes. El fútbol en los años 20 y 30 ha sido muy popular en otras partes de España, la televisión y la distracción de la política del período franquista reforzaron este fenómeno. También surgieron muchas tensiones en términos de fútbol catalano–vasco–españoles, es decir, antes de la Segunda República hubo una separación natural, por lo tanto la rivalidad entre el FC Barcelona, el Athletic de Bilbao y el Real Madrid no solo trataba de fútbol sino representaba un nacionalismo.

Durante la dictadura de Franco el título era más que un trofeo: superar al Real Madrid significaba la victoria de la democracia y de la identidad catalana sobre la centralización y la dictadura. Desde los cambios democráticos la oposición a la dictadura ya no forma parte de la experiencia, pero el resto no ha cambiado, cada éxito del Barça es un triunfo de la catalanidad sobre la centralización española².

Entre 1976 y 2016, en las 40 sesiones de La Liga bajo la democracia, en la era de las autonomías, el Barcelona se ha igualado a un Real Madrid menos eficaz en comparación con los años de la dictadura: ambos ganaron 15 veces, el Atlético de Madrid fue campeón tres veces, los demás equipos consiguieron el título como máximo dos veces, ganaron dos campeonatos el Valencia, el Athletic de Bilbao y la Real Sociedad, y una fue para el Deportivo de La Coruña. (Según las puntuaciones totales de los cinco años del campeonato, los cinco equipos más exitosos son los siguientes: 1. Real Madrid, 2. FC Barcelona, 3. Atlético de Madrid, 4. Athletic de Bilbao, 5. Valencia.) Desde entonces, se formó la gran rivalidad entre los dos megaclubes que destacaban en toda la liga, desde el cambio de milenio son casi los únicos en ganar el título de campeón. El Barça no se repuso de un momento a otro, el equipo ganó un solo título de campeón durante el período de 1976 a 1990, y entre condiciones ya más favorables tampoco fue fácil construir un gran equipo apto para competir contra el Real Madrid. La prosperidad de los catalanes empezó cuando el entrenador era Cruyff, en los 26 años entre 1990 y 2016 acabaron ganando el título de campeón 14 veces, y recogieron cinco trofeos de la Liga de Campeones (de los cuales cuatro los consiguieron en los años del nuevo milenio). Desde 1955, la primera convocatoria de la Copa de Europa, el Barça es el único equipo en Europa que cada año obtuvo derecho a participar en alguna de las Copas europeas. Además de ganar el trofeo europeo más prestigioso, antes, entre 1958 y 1971, cuatro veces ganaron la Copa Europea de Ferias (junto con la Supercopa de despedida final de la serie), predecesora de la Copa de la UEFA, y también cuatro veces, entre 1979 y 1997, la Copa de Campeones de Copa (Ball, 2003; Balague, 2014).

² A los catalanes siempre les ha disgustado Madrid, se sienten más cercanos de la cultura mediterránea francesa o italiana que de la española (Shaw, 1987; Santander, 1990).

Los éxitos del *Dream Team*, así como los juegos olímpicos y el desarrollo económico de los años 90 tuvieron un papel importante en la consolidación de la identidad y de la autoestima catalanas producidas en el mismo período. El nacionalismo catalán, cada vez más intenso y orientado últimamente hacia el independentismo, recibe mucha energía de la increíble serie de éxitos del equipo de los últimos quince años (Déványi – Harnos, 2005; Murillo – Murillo, 2005; Moncz, 2011; Hunter, 2012; Morales–Salinas, 2012; Balague, 2013; Reisner – Martínez, 2013).

La intensidad y la temperatura emocional de la rivalidad Real–Barcelona parecen estar más vivas que nunca, el odio entre los dos equipos y su afición parece haberse intensificado después del proceso de democratización en comparación con la época de Franco. Esta situación se debe a dos razones principales: en el sistema despótico no pudieron salir a la superficie las emociones reales reprimidas por la fuerza y el club catalán no estaba realmente en el mismo nivel que el de la capital. Su lucha todavía no era crucial desde el punto de vista de los trofeos. (Entre los años 50 y los años 80 la rivalidad fue desigual, el Real Madrid fue mucho más grande, más fuerte, más exitoso, el Barcelona fue más débil y con peores resultados. La carrera entre el Barcelona y el Real Madrid, sin embargo, va más allá del deporte, conlleva un serio contenido político, su oposición se remonta a raíces centenarias y contiene componentes nacionales, políticos y culturales (Bahamonde, 2002; Fitzpatrick, 2013).

Para los aficionados catalanes del Barcelona el Real Madrid simboliza la España rígidamente nacionalista, la dictadura franquista, la oposición a la libertad y a lo catalán, mientras que los seguidores del club de la capital ven en el Barça la representación de los catalanes pretenciosos, separatistas que no respetan la hispanidad. El componente político de su rivalidad se mantendrá mientras sean fuertes el nacionalismo español y catalán y mientras estos dos no puedan coexistir pacíficamente.

El Barça tiene un oponente tradicional más en la línea español–catalán, a saber, el Espanyol, su rival local, contra el cual los encuentros provocan fuertes pasiones, sentimientos de altas temperaturas en ambos lados, los 90 minutos cada vez adquieren también en este caso un significado adicional que va más allá del fútbol.

Si se piensa en ello, es realmente impresionante cómo puede una nación tan pequeña tener un club tan grande durante un período de tiempo tan largo. Es evidente que contribuyó a eso el hecho de no ser equipo de un estado-nación pequeño; si Cataluña fuera un país independiente desde los inicios del siglo XX, el club se encontraría ahora en el nivel de los equipos líderes de los estados que cuentan con una cifra similar en cuanto a población en Europa occidental (como el Glasgow Rangers o el Celtic en Escocia o posiblemente y como máximo el Ajax en los Países Bajos). Es una situación paradójica que para poder convertirse en un equipo verdaderamente grande fue necesario pertenecer a España, formar parte de la liga de un país grande y que surgiera la confrontación inspiradora Barça–Real.

El Barça sigue siendo fiel a los valores básicos democráticos de sus fundadores, la comunidad de los socios, cuyo número para hoy ha alcanzado la cifra de 177 mil, es la

que posee y controla el club, el cual, por consecuencia, no puede ser comprado. La gran mayoría de los socios vive en Cataluña, 63 mil son residentes de Barcelona, 88 mil viven en otros municipios de Cataluña y 26 mil viven fuera de Cataluña. Los dirigentes del Barcelona son elegidos democráticamente por los socios, muchos candidatos a la presidencia quieren colocarse en la cabeza del Barça por ambiciones políticas. (Esto vale igualmente en el caso del Real Madrid, aunque este cuenta con menos de 100 mil socios.)

Su estatuto hasta hoy incluye entre las funciones del club el servicio a Cataluña, la promoción de la vida social, cultural, artística y científica de la patria catalana, así como la participación en las mismas. Al mismo tiempo, es indudable que en tiempos de la globalización ha cambiado el carácter del club (en Cataluña, el FC Barcelona es el mayor beneficiario de la globalización del deporte), pero incluso después de abrirse hacia la globalización, trata de mantener su catalanidad, es un club catalán y simultáneamente una marca global cosmopolita, una marca internacional, pero no española. (También es un gran negocio, pero el fútbol en toda España es una industria económicamente importante, que, en total, da el 2% de todo el PIB nacional [Ball, 2013]).

El Barça no solo es un club deportivo, sino también “embajador” no oficial de Cataluña, para muchos es símbolo de los derechos humanos y de las minorías democráticas, para millones, representante de su identidad social, política y cultural, defensor de la libertad. Como equipo visitante en todas partes, tanto en otras regiones de España como en el extranjero, ha representado y sigue representando a Cataluña y no solo el club – por ejemplo, en el ámbito internacional aboga por convertir el catalán en lengua oficial de la Unión Europea.

Según Montalbán, un escritor catalán contemporáneo, el FC Barcelona es el “arma épica” de la nación catalana sin Estado, lleva adelante la causa de los catalanes mediante sus victorias logradas en el campo de fútbol (Foer, 2008). El Barça simboliza espectacularmente el espíritu de la cultura nacional catalana, el patriotismo catalán, el nacionalismo que siempre ha tratado de lograr los objetivos de forma pacífica (demostrando que el nacionalismo también puede ser una idea positiva y constructiva). Todo eso es expresado lo más concisamente por el lema del FC Barcelona (“*Més que un club*”) y por el estímulo casi oficial de sus hinchas (“*Visca el Barça, visca Catalunya!*”): de hecho, siendo “más que un club”, el Barça realmente es una institución “nacional” de Cataluña, un tesoro “nacional” catalán.

Referencias bibliográficas

- Bahamonde, Ángel (2002). *El Real Madrid en la historia de España*. Madrid: Taurus.
- Balague, Guillem (2014). *The Illustrated History of FC Barcelona*. London: Carlton Books.
- Balague, Guillem (2013). *Pep Guardiola*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Balcells, Albert (1996). *Catalan Nationalism: Past and Present*. London: MacMillan.
- Ball, Phil (2003). *Morbo – The Story of Spanish Football*. London: WSC Books.
- Bel, Germà (2013). *Anatomía de un desencuentro: la Cataluña que es y la España que no pudo ser*. Barcelona: Destino.
- Burns, Jimmy (2005). *Beckham és Spanyolország*. Budapest: Európa Kiadó.
- Burns, Jimmy (1999). *Barça. A People's Passion*. London: Bloomsbury.
- Caminal, Miquel (2012). The Spanish “state of autonomous communities”. En: Requejo, Ferran – Caminal, Miquel (eds). *Federalism, Plurinationality and Democratic Constitutionalism*. London: Routledge.
- Conversi, Daniel (1997). *The Basques, the Catalans and Spain*. London: Hurst & Company.
- Dévényi, Zoltán – Harnos, Zoltán (2005). *FC Barcelona*. Budapest: Aréna 2000.
- Dowling, Andrew (2013). *Catalonia since the Spanish Civil War – Reconstructing the Nation*. Brighton: Sussex Academic Press.
- Fitzpatrick, Richard (2013). *El Clásico*. Budapest: Gabo.
- Foer, Franklin (2008). *A világ fociszemmel*. Budapest: HVG.
- Guibernau, Montserrat (2004). *Catalan Nationalism – Francoism, Transition and Democracy*. London: Routledge.
- Győri Szabó, Róbert (2016). *FC Katalónia*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Győri Szabó, Róbert (2013). Basque Identity and Soccer. *Soccer & Society*, 14(4). 525-547.
- Győri Szabó, Róbert (2012). Identity and Soccer in Corsica. *Soccer & Society*, 13(1). 36-55.
- Győri Szabó, Róbert (2006). *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Harris, Simon (2014). *Catalonia is not Spain. A Historical Perspective*. Barcelona: 4Catsbooks.
- Harris, Simon (2012). How Would Catalan Independence Affect Spanish Football in General and FC Barcelona in Particular? Accessible a <http://bcnblog.barcelona-travel-guide.info/politics/how-would-catalan-independence-affect-spanish-football-in-general-and-fc-barcelona-in-particular>, fecha de consulta: 16-08-2021.
- Hawkey, Ian (2013). Catalonia and Basque Country reignite call for independent national football identities. *The Telegraph*. 30. December. Accesible en <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/teams/spain/10541466/Catalonia-and-Basque-Country-reignite-call-for-independent-national-football-identities.html>, fecha de consulta: 16-08-2021.
- Hunter, Graham (2012). *Barça – a világ legjobb csapatának története*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- Iturriaga, Angel (2014). Hungria y Barça. *Kaiser Football Magazin*, 47. Mayo 2014. 86-95. www.kaisermagazine.com, <http://issuu.com/jgarroita/docs/kaiser47>, fecha de consulta: 16-08-2021.
- Kuper, Simon (2003). *Football Against the Enemy*. London: Orion.
- Llopis Goig, Ramón (2008). Identity, nation-state and football in Spain. The evolution of nationalist feelings in Spanish Football. *Soccer & Society*, 9(1). 56-63.
- Llopis Goig, Ramón (2005). Claves etnoterritoriales de la historia del fútbol español. *Actas del X Congreso de Historia del Deporte*. Sevilla. Accesible en <http://www.cafyd.com/HistDeporte/htm/pdf/2-24.pdf>, fecha de consulta: 16-08-2021.
- Lovas, Gergő (2014). A függetlenség többet ér, mint egy Barça–Real. Accesible en http://sportgeza.hu/futball/2014/10/23/tenyleg_kiszall_a_barca_a_spanyol_bajnoksagbol, fecha de consulta: 16-08-2021.
- McRoberts, Kenneth (2001). *Catalonia – Nation Building without a State*. Oxford: Oxford University Press.
- Moncz, Attila (2011). *A világ legjobb futballklubja, FC Barcelona*. Budapest: Aréna 2000 Kiadó.
- Morales, Mercè – Salinas, David (2012). *FC Barcelona. Imatges inoblidables*. Barcelona: Editorial Base.
- Murillo, Carles – Murillo, Enrique (2005). *El nou Barça*. Barcelona: Edicions 62.
- Reisner, Dino – Martínez, Daniel (2013). *Pep Guardiola – ihen a csúcsfoci*. Budapest: Jaffa Kiadó.
- Santander, C. F. (1997). *A bote pronto. El fútbol y sus historias*. Madrid: Temas de Hoy.
- Santander, C. F. (1990). *El fútbol durante la guerra civil y el franquismo*. Madrid: Editorial San Martín.
- Seguro, Santiago (ed.) (1999). *Fútbol y pasiones políticas*. Madrid: Editorial Debate.
- Shaw, Duncan (1987). *Fútbol y franquismo*. Madrid: Alianza Editorial.
- Simon, Lluís (2013). *Una política esportiva pròpia*. En: Pujol, Enric (ed.). *El dia de la llibertat. Com serà la Catalunya independent?* Barcelona: Llibres del Segle.
- Sipos, Katalin (1993). *A regionalizmus történeti és jogi aspektusai*. Budapest: MTA ÁJL. 26-99.
- Sobrequés i Callicó, Jaume (2007). *History of Catalonia*. Barcelona: Editorial Base.
- Strubell, Toni (2011). *What Catalans Want – Could Catalonia become Europe's next State?* Ashfield, USA: Catalonia Press.
- Szilágyi, István (1996). *Demokratikus átmenet és konszolidáció Spanyolországban*. Budapest: Napvilág Kiadó.

AUTORS/AUTORES/AUTHORS

BÁDER, PETRA

Petra Báder es profesora del Departamento de Estudios Hispánicos de la Universidad Eötvös Loránd de Budapest. Doctora por la misma universidad en 2018 con una tesis que estudia la fragmentación corpotextual en la narrativa de Salvador Elizondo y Mario Bellatin. Sus investigaciones se enfocan en la narrativa hispanoamericana postmoderna y contemporánea, en el tema de la representación del cuerpo en la literatura, pero también tiene trabajos publicados sobre metaficción y autoficción. Traductora de textos teóricos y críticos, coeditora, con Gabriella Menczel, de la versión húngara de Teorías hispanoamericanas de la literatura fantástica, compilada por José Miguel Sardiñas.

BADITZNÉ PÁLVÖLGYI, KATA

Kata Baditzné Pálvölgyi és doctora en Lingüística neolatina. Actualment treballa al Departament d'Estudis Hispànics, Facultat de Lletres de la Universitat Eötvös Loránd de Budapest, on és responsable de la formació de professors d'E/LE. El seu tema de recerca és l'entonació, el 2012 va defensar la seva tesi doctoral sobre l'entonació espanyola dels alumnes hongaresos i actualment participa en projectes en el camp de l'entonació amb un grup d'investigadors de la Universitat de Barcelona. És autora i coautora de llibres i articles relacionats amb l'entonació i la didàctica de l'espanyol com a llengua estrangera i cofundadora del grup de recerca TALES (Taller de Lingüística Espanyola) en el seu centre. Des de 2018 també imparteix classes a la Universitat Nacional de Servei Públic de Budapest.

BAKUCZ, DÓRA

Dóra Bakucz és doctora en ciències culturals i professora de literatura hispànica i de traducció a la Universitat Catòlica Pázmány Péter de Budapest. Treballa també com a traductora literària: tradueix del castellà a l'hongarès, així com del català al l'hongarès i viceversa.

BERTA, TIBOR

Tibor Berta és professor titular del Departament d'Estudis Hispànics de la Universitat de Szeged, on coordina els estudis catalans. Llicenciat en Filologia espanyola i portuguesa per la Universitat Eötvös Loránd de Budapest (1993), es va doctorar en lingüística romànica (2002) i va aconseguir l'habilitació (2018) a la mateixa universitat. Les seves investigacions se centren en l'ensenyament de l'espanyol com a llengua estrangera i en la morfosintaxi històrico-comparada de les llengües iberoromàniques. Entre les seves publicacions destaca la seva monografia titulada *Clíticos e infinitivo. Contribución a la historia de la promoción de clíticos en español y portugués* (Szeged: Hispánia 2003).

FAIX, DÓRA

Dóra Faix és professora del Departament d'Estudis Hispànics de la Universitat Eötvös Loránd de Budapest, on imparteix classes d'història, civilització i geografia cultural d'Espanya i Amèrica Llatina, així com de literatura espanyola del segle XX. En la seva tesi doctoral va analitzar la qüestió de l'autor implícit en la narració d'Horacio Quiroga, i des de llavors continua investigant el tema de la presència de l'autor en els textos literaris, la qual cosa l'ha portat a estendre el seu camp d'investigació a la literatura d'autors espanyols del segle XX, i més especialment el tema de l'autoficció.

FALUBA, KÁLMÁN

Kálmán Faluba és professor titular jubilat del Departament d'Estudis Hispànics de la Universitat Eötvös Loránd de Budapest, filòleg, traductor, lingüista especialitzat en gramàtica històrica castellana i catalana. És autor de diversos treballs lexicogràfics, entre els quals destaquen els primers diccionaris català-hongarès i hongarès-català, elaborats amb Károly Morvay. És membre corresponent de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i, entre 2006 i 2012, president de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes.

GYŐRI SZABÓ, RÓBERT

Róbert Győri Szabó es profesor titular de la Facultad de Ciencias Económicas Kautz Gyula de la Universidad Széchenyi István de Győr (Hungría). Poseedor del título de maestría en Economía y relaciones internacionales por la Universidad de Ciencias Económicas de Budapest (1995), es doctor en Relaciones internacionales por la misma universidad (1999). Recibió el título de habilitación en Ciencias políticas en la Facultad de Derecho y Ciencias Políticas de la Universidad Széchenyi István en 2012. Sus áreas de investigación son el nacionalismo, el regionalismo, el etnorregionalismo, cuestiones relacionadas con la minorías, la protección de las minorías en la Europa Occidental y en los países de la CEE.

NAGY C., KATALIN

Katalin Nagy C. currently works for the Research Group for Theoretical Linguistics at the Universities of Debrecen and Szeged. She has been working in the field of historical pragmatics since her PhD in 2013, her research focuses on semantic change in grammaticalization, diachronic speech act analysis, and the methodology of historical pragmatics. Her topics of interest include the grammaticalization of the Catalan GO-past, politeness in medieval Catalan, and the role and notions of context in historical pragmatics.

NEMES, KRISZTINA

Krisztina Nemes is a literary translator from English, Catalan, Spanish and French into Hungarian. She graduated as a History&English major from the University of Pécs and pursued her doctoral studies at the Doctoral Program in Contemporary and Comparative History at the University of Szeged. Her research topic was Catalan identity mirrored in Catalan literature as a depository and meeting place of History and Historical Memory. She was an associate professor at the Translation and Interpretation Department of Pannon University Veszprém. Lately, she has been dedicating herself mainly to translation of Contemporary Literature and works of Social Sciences, Humanities and Theology. Her actual research field is Cultural Studies from the point of view of Translatology.

SERMANN, ESZTER

Eszter Sermann, PhD is the Secretary of the Terminology Workgroup of the Hungarian Association of Applied Linguists and Language Teachers (MANYE), and a member of the Terminology Research Group (TERMIK) at the Károli Gáspár University and the Council of Hungarian Terminology (MATT). She is a Senior Lecturer at the University of Szeged, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Italian Linguistics and Literature, and has been involved in translator and interpreter training for many years. She has been teaching Translation Studies, Terminology Theory and Practice, Translation and Interpreting. She is interested in translation oriented terminology, translation tools and terminology databases; she has published several articles on these topics in Hungarian, English, Spanish and Italian. She also works as a freelance translator of technical and literary texts, and she also contributed to the first English–Hungarian termbase on laser physics, the DictionEli.

SZIJJ, IDLIKÓ

Ildikó Szijj és professora titular de Filologia Portuguesa de la Universitat Eötvös Loránd de Budapest, membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans. Ha publicat diferents articles sobre la morfologia de les llengües iberoromàniques, tant des d'una perspectiva sincrònica com diacrònica. És coatora de diccionaris espanyol–hongarès–espanyol.